

۱۱۱
۱۱۱

صرف مختصر

2019/11

مولانا حکیم منور الدین رحمہ اللہ تعالیٰ

مکتبہ نادیہ © لاہور

372

توفیقاً لا یلقون من ربنا الا الخیر
 ۷۸۶
 حمد و سپاس میرزا ذوالایزال را کہ توفیق داد
 برائے ایں کتاب لاجواب مستحی بہ

معارف
 ۲۰۱۹

بیراہ کھو چھال

از تالیف صاحب الصدق و یقین (حکیم) محمد منور الدین (فصل دہوی)
 و خطیب جامع سوتر منڈی لاہور
 در سنجیلی پریس ہلالی طبع شد

صاحبزادہ پانچ تہا
 لاہور

مکتبہ قادریہ جامعہ ضمیمہ اندرون ہاری وارہ لاہور

سلسلہ اشاعت

(۱۱)

60054

نام کتاب صرف مجتہدال
تالیف مولانا حکیم محمد منور الدین رحمہ اللہ تعالیٰ
طباعت فولو آفسیٹ رپہلے ایڈیشن کا عکس
صفحات ۱۴۴
تاریخ اشاعت ۱۳۵ھ / ۱۹۶۴ء
مطبع محبوب پرنٹنگ کارپوریشن ۹ سرکل روڈ لاہور
ناشر محمد جعفر قادری الضیائی
قیمت صرف چھ روپے
_____ ملنے کا پتہ _____

(۱) سنی رضوی کتب خانہ، آستانہ عالیہ حضرت محدث اعظم پاکستان جھنگباناں
لاہل پور (۲) مکتبہ صدیقیہ سول ہسپتال گل، چکوال ضلع، جہلم (۳) مدرسہ ہدایت القرآن
نوری مسجد ممتاز آباد ملتان (۴) کتب خانہ حاجی مشتاق احمد اندرون بوہڑ گیٹ ملتان۔
(۵) حاجی شیخ عنایت اللہ اینڈ سنز، تاجران کتب شاہی بازار لاہور (۶) مکتبہ فیاضیہ
جامعہ فیاض العلوم، علامہ منڈی رائے ونڈ (۷) مکتبہ قادریہ، جامعہ نظامیہ رضویہ
اندرون لوہاری دروازہ لاہور (۸) سنی کتب خانہ متصل جامع مسجد سوئی گیس ریلوے چستان،
نوٹ ۱۔ لاہور کے ہر کتب خانے سے طلب کریں یا براہ راست ہم سے
طلب فرمائیے۔

مکتبہ قادریہ جامعہ نظامیہ رضویہ اندرون لوہاری دروازہ لاہور

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ ط

الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي وَفَّقَنِي لِصَرْفِ رِجْعَانِ الشَّبَابِ فِي اِقْتِنَاءِ الْعُلُومِ
 لِتَسَابِ الْعُلَى وَاذْعُوكَ اَنْ تَجْعَلَ مُسْتَقْبِلَ اَمْرِي خَيْرًا مِّمَّا مَضَى
 عَمِّي الْفَاكَ مَحْضُولِ الْمُتَى وَالصَّلَاةَ وَالسَّلَامَ عَلَيَّ مَنْ صَلَّحَ
 تَابَهُ سَوَابِقِ الْاَدْيَانِ وَصَرْفِ الْقَاسَةِ الْمُقَدَّ سَتَهُ فِي اِصْلَاحِ
 فِي نَوْعِ الْاِنْسَانِ وَعَلَى اِلَيْهِ وَاَصْحَابِهِ الَّذِينَ هَزَمُوا جُمُوعَ
 كُفْرٍ بِالسَّيْفِ وَالسِّنَانِ وَاَضَاءُ وَاَشْمُوعَ الْاِهْتِدَاءِ لِمَنْ
 ضَيَّقَ الرَّحْمَنُ اِمَّا بَعْدُ فَيَقُولُ الْعَبْدُ الضَّعِيفُ النَّحِيفُ
 رَاجِي اِلَى رَحْمَةِ رَبِّهِ اللُّطِيفِ مُحَمَّدٍ مِّنْ نُّوْرِ الدِّينِ بْنِ مَلِكٍ وَنَسْتَعِيْنُ
 سَاحِبَ جُوهَرِهَا لَوِي حَمَلِي كَهْ دَرِزْمَانِ خَوَانِدَنِ اِيْلَ كِتَابِ (صَرْفِ بَهْرَال)

نزد مکرّمی و معظّمی حضرت مولانا مولوی غلام رسول صاحب بخترا لوی کبیل
پوری (مرحوم) خیال آند کہ حافظہ را اعتبار نیست و این تقاریر در ریگانہ اند فلیند
کردم و دریں ایام کہ بعض متعلّین نزد بندہ این کتاب مذکور سے خوانند بہت
گفتند کہ حضرت (مرحوم) انتقال کر رہ اند و این فیض مسدود شدہ است ازیں
وجہ در اشاعت این بار عظیم کم بہت بستم و ترجمہ آں در زبان پارسی
کردم تاکہ فیض او در خطہ پنجاب محصور نشود بلکہ در ہمہ اضلاع ہند و سرحد
و افغانستان برسد و قوانین این کتاب از نقائص و اغلاط مبری اند
و مفصل بیان شدہ اند زیر آئینہ حضرت (مرحوم) دریں کار خیر سعی بلیغ کردہ
بودند و حاجت بسوی کتاب دیگر از کتابہائے صرف نیفتد و ترتیب ہم عالی
است کہ در کتاب دیگر ندیدہ شد و کمی کہ در مقدمہ بود از اتمل کردم و آنچه
ضروری بود نوشتم و این کتاب را صرف بخترا ل معروف بمرآة
بھو چھال موسوم کردم و التجامن از متعلّین متعلّین بہر دو این است
کہ ما را بدعا خیر یاد کنند و اگر لغزشی بینند بدامن عفو بپوشند و بریں اغماض
کنند و در اصلاح کوشند لانّ الانسان مرکب من الخطاء والنسیان
و فوق کلّ ذی علم علیم و المسعی مینی و الا تمام من اللہ و ما توفیقی
الایاللہ علیہ توکلّت و الیہ اُنیب و آخر دعوانا ان الحمد للہ ربّ
العالمین الی یوم الدین ۱۰ امین

مطابق ۲۵ جنوری ۱۹۳۲ء

۲۸ رمضان ام ۱۳۵۱ھ

اللہمّا عقر لکاتبہ و لو الذیہ و لا استاذیہ و انین

در زمان حال و استقبال چون یَضْرِبُ وَسَوْفَ یَضْرِبُ وَاَمْرٌ لَعْنَةٌ فَمُودِن
 اصطلاحاً فعلیست موصوع بجهت فرمودن مخاطب را بکسے چون اِقْدَرُ
 ماضی و مضارع بر دو قسم است معلوم و مجهول معلوم آنست که نسبت او بسو
 قاعِل جلی یا نهی باشد چون خَلَقَ اللهُ اللهُ تَعَالَى اَفْریداً و یَخْلُقُ اللهُ اللهُ اَفْریداً یا خواهد اَفْرید
 و مجهول آنست که نسبت او بسوئے مفعول باشد چون خَلِقَ الْعَالَمَ رَجَاً اَفْریداً
 شد و یَخْلُقُ (اَفْریده خواهد شد) اگر در اول ماضی و مضارع حرف نفی نیاید آنست
 مثبت گویند چون خَلَقَ و یَخْلُقُ ورنه منفی چون مَا خَلَقَ و مَا یَخْلُقُ اگر فعل بر فاعل
 ختم شود آنرا فعل لازم گویند چون ذَهَبَ زَيْدٌ (زید رفت) اگر مفعول خواهد آید
 متعدی گویند چون شَرِبَ زَيْدٌ مَاءً زَیْدٌ آب آشامید) اسم بر دو قسم است یعنی اسم عرب
 یعنی آنست که آخری از آمدن عامل متغیر نشود چون جَاءَنِی هُوَ لَآءٍ وَرَأَيْتُ
 هُوَ لَآءٍ وَ مَرَرْتُ بِهُوَ لَآءٍ مُعَرَبٌ دو قسم است مُنْصَرَفٌ و غیر مُنْصَرَفٌ
 آنست که در آخری سه حرکات مع تنوین خوانده شوند چون جَاءَنِی زَیْدٌ وَرَأَيْتُ
 زَیْدٌ اَوْ مَرَرْتُ بِزَیْدٍ و غیر مُنْصَرَفٌ آنست که در آخری کسره و تنوین خوانده نه
 شود چون جَاءَنِی اَحْمَدُ وَرَأَيْتُ اَحْمَدَ وَ مَرَرْتُ بِاَحْمَدَ و اسم نیز بر دو قسم
 است مصدر و مشتق و جامد مصدر آنست که ماخذ فعل بود در آخر معنی فارسی
 آن دن یا تن آید چون اَلصَّارِبُ زِدْنَ و الْقَتْلُ كَشْتَنٌ و مشتق آنست که لفظی از
 مصدر ساخته شود با حداثت بیساتی و معنی با بقای ماده و اسم مشتق شش
 قسم است اسم قاعِل و اسم مفعول و اسم تفضیل و صفت مشبیه و اسم الیه و اسم ظرف
 و جامد آنست که نه مصدر و نه مشتق از مصدر باشد و جامد بر سه قسم است ثلاثی و
 رباعی و خماسی ثلاثی سه حرفی را گویند چون زَیْدٌ و رباعی چهار حرفی را گویند
 چون جَعْفَرٌ و خماسی پنج حرفی را گویند چون سَفَرٌ حَلٌ مصدر و فعل و سایر

مشتقات بردو قسم است ثلاثی و رباعی و ہر یک دو گونه است مجرد و مزید
 لیکن مصدر و مشتق در اطلاق مجرد و مزید تابع فعل ماضی خود اند ثلاثی مجرد
 است کہ در و سہ حرف اصلی باشند چون ضَرَبَ بَرُوزَانَ فَعَلَ وَ ثَلَاثِي مَزِيد فَيَسْت
 کہ از سہ حرف اصلی او چہیے زایدہ بود چون اَكْرَمَ بَرُوزَانَ اَفْعَلَ وَ رباعی مجرد
 است کہ بر چہار حرف اصلی او چہیے زیادہ نبود یا چون دَخَرَاجَ بَرُوزَانَ فَعَلَّ
 وَ رباعی مزید فیہ است کہ بر چہار حرف اصلی او چہیے زیادہ بود یا چون دَخَرَاجَ
 بَرُوزَانَ تَفَعَّلَ پداتکہ میزانیے برائے کلمات عرب ضروری است کہ بالاصلی
 از زایدہ متمیز گرد پس برائے اَوْفَاوَعَيْنَ وَ لَامَ رَاوَضَعَ کردہ اند چرا کہ این اَعْمُ
 الْاَفْعَالُ اند چون فَعَلَ الضَّرْبُ وَ فَعَلَ النَّصْرُ و یا این وجہ است کہ مخارج
 حروف سہ قسم اند شفت و وسط و حلق پس از ہر مخرج یک حرف گرفتند فا از
 شفت و عین از حلق و لام از وسط و آنکہ در مقابلہ فا و عین و لام افتد و
 جمیع گردانہا یافتہ شود اصلی است چون ضَرَبَ بَرُوزَانَ فَعَلَ وَ زائدہ عکس
 ال چون اَكْرَمَ بَرُوزَانَ اَفْعَلَ اگر از سہ حرف اصلی زائدہ شود انرا تعبیر کنند از لام
 ثانیہ و ثالثہ چون جَعَفَرَ فَعَعَلًا وَ دَخَرَاجَ فَعَلَّ وَ حَمَرَشَ فَعَلَّلُ وَ زائدہ را در وزن
 بلفظہ نقل کنند چون الف در ضارب فاعل و واو در مضروب مفعول و نہ مبدل
 از تا اَفْتَعَالَ رَا چون اِضْطَرَبَ اِفْتَعَلَ وَ نہ مکرر للاحاق چون جَلَبَبَ فَعَلَّلَ وَ
 جَلَبَبْتُ فَعَلَّلْتُ وَ سَخَّنُونَ فَعَلُّوا وَ تَغَيَّرَ در موزون از قلب مرکبانی کہ میشود در
 وزن ہم کنند چون جَاءَ (وجه) عَفَلٌ وَ حَادِي (وَاحِدٌ) عَالِفٌ وَ اَيْسَ رَيْسٌ عَفِلَ
 وَ اَشْيَاءُ (شَيْعَاءُ) لَفَعَاءُ وَ حَذَفَ ہم این طور است چون قَاضٍ فَاعٍ اگر اعتباراً
 اصل متلوب و محذوف کنند ہم جائز است چون قَاضٍ فَاعِلٌ حَادِي فَاعِلٌ
 پداتکہ جمیع اقسام اسم و فعل از ہفت قسم بیرون نیست صحیح است یا مہموز

یا مضاعفت یا مثال یا ابجوف یا ناقص یا لفیف اما صحیح آنست که در مقابل
 فَاوَعَلین و لَام او حرف علت و همزه و تضعیف نبود چون ضَرَبٌ و ضَرَبَ
 بر وزن فَعَلٌ و فَعَّلَ حرف علت است نه اند و آو و الف و یا چون جمع کنی و آبی
 شود هموز آنست که یک حرف اصلی او همزه بود و هموز بر سه قسم است هموز الف
 و هموز العین و هموز اللام هموز الف آنست که در مقابل فَا اسم یا فعل او همزه
 بود چون اَمْرٌ و اَمَرَ بر وزن فَعَلٌ و فَعَّلَ و هموز العین آنست که در مقابل عین
 اسم یا فعل او همزه بود چون سَأَلَ و سَأَلَ بر وزن فَعَلٌ و فَعَّلَ و هموز اللام
 آنست که در مقابل لَام اسم یا فعل او همزه بود چون قَرَأَ و قَرَأَ بر وزن فَعَلٌ
 و فَعَّلَ مضاعفت آنست که دو حرف اصلی او از یک جنس بود و مضاعفت بر دو
 قسم است مضاعفت ثلاثی و مضاعفت رباعی مضاعفت ثلاثی آنست که
 در مقابل عین و لَام اسم یا فعل دو حرف از یک جنس بود چون مَدَّ و مَدَّ بر
 وزن فَعَلٌ و فَعَّلَ و مضاعفت رباعی آنست که در مقابل فَا و لَام اول عین
 و لَام ثانی اسم یا فعل دو حرف از یک جنس بود چون حَرَصَ و حَرَصَ بر وزن فَعَّلَ
 و فَعَّلَ مثال آنست که در مقابل فَا اسم یا فعل حرف علت بود چون وَعَدَ و
 وَعَدَ بر وزن فَعَلٌ و فَعَّلَ ابجوف آنست که در مقابل عین اسم یا فعل حرف
 علت بود چون قَوْلٌ و قَالَ بر وزن فَعَلٌ و فَعَّلَ ناقص آنست که در مقابل
 لَام اسم یا فعل حرف علت بود چون رَحَى و رَحَى بر وزن فَعَلٌ و فَعَّلَ لفیف
 بر دو قسم است لفیف مقرون و لفیف مفروق لفیف مقرون آنست که در
 مقابل عین و لَام اسم یا فعل حرف علت بود چون طَيَّ و طَوَى بر وزن فَعَلٌ و
 فَعَّلَ و لفیف مفروق آنست که در مقابل فَا و لَام اسم یا فعل حرف علت
 بود چون وَتَى و وَتَى بر وزن فَعَلٌ و فَعَّلَ بدانکه عرب از هر مصدر دو از ده چیز

باب اول مع معنی ماضی معلوم

ضَرَبَ	مارا اس ایک مرد نے	صیغہ واحد مذکر غائب تلاثی مجرد صحیح از باب فَعَلَ لَفِعِلْ
ضَرَبَا	مارا ان دو مردوں نے	تثنیہ مذکر غائب
ضَرَبُوا	مارا ان سب مردوں نے	جمع مذکر غائب
ضَرَبَتْ	مارا اس ایک عورت نے	واحد مؤنث غائب
ضَرَبَتَا	مارا ان دو عورتوں نے	تثنیہ مؤنث غائب
ضَرَبْنَ	مارا ان سب عورتوں نے	جمع مؤنث غائب
ضَرَبْتُ	مارا تو ایک مرد نے	واحد مذکر حاضر
ضَرَبْتُمَا	مارا تم دو مردوں نے	تثنیہ مذکر حاضر
ضَرَبْتُمْ	مارا تم سب مردوں نے	جمع مذکر حاضر
ضَرَبْتِ	مارا تو ایک عورت نے	واحد مؤنث حاضر
ضَرَبْتُمَا	مارا تم دو عورتوں نے	تثنیہ مؤنث حاضر
ضَرَبْتُنَّ	مارا تم سب عورتوں نے	جمع مؤنث حاضر
ضَرَبْتُ	مارا میں نے	واحد متکلم
ضَرَبْنَا	مارا ہم نے	متکلم مع الغیر

فعل ماضی مجہول از فعل لَفِعِلْ

ضَرَبَ	مارا گیا وہ ایک مرد	صیغہ واحد مذکر غائب فعل ماضی مجہول
--------	---------------------	------------------------------------

ضُرِبَا	مارے گئے وہ دو آدمی	صیغہ تشنیہ مذکر غائب	ماضی مجہول
ضُرِبُوا	مارے گئے وہ سب مرد	جمع مذکر غائب	"
ضُرِبَتْ	ماری گئی وہ ایک عورت	واحد مؤنث غائب	"
ضُرِبَتَا	ماری گئیں وہ دو عورتیں	تثنیہ مؤنث غائب	"
ضُرِبْنَ	ماری گئیں وہ سب عورتیں	جمع مؤنث غائب	"
ضُرِبْتَ	مارا گیا تو ایک مرد	واحد مذکر حاضر	"
ضُرِبْتُمَا	مارے گئے تم دو مرد	تثنیہ مذکر حاضر	"
ضُرِبْتُمْ	مارے گئے تم سب مرد	جمع مذکر حاضر	"
ضُرِبْتِ	ماری گئی تو ایک عورت	واحد مؤنث حاضر	"
ضُرِبْتُمَا	ماری گئیں تم دو عورتیں	تثنیہ مؤنث حاضر	"
ضُرِبْتُنَّ	ماری گئیں تم سب عورتیں	جمع مؤنث حاضر	"
ضُرِبْتُ	مارا گیا میں	واحد متکلم	"
ضُرِبْنَا	مارے گئے ہم	متکلم مع الغیر	"

فعل مضارع معلوم

يَضْرِبُ	مارتا ہے یا مار گا وہ ایک مرد	صیغہ واحد مذکر غائب	مضارع معلوم
يَضْرِبَانِ	مارتے ہیں یا مار گئے وہ دو مرد	تثنیہ مذکر غائب	"
يَضْرِبُونَ	مارتے ہیں یا مار گئے وہ سب مرد	جمع مذکر غائب	"
تَضْرِبُ	مارتی ہے یا مار گئی وہ ایک عورت	واحد مؤنث غائب	"

تَضْرِبَانِ	ماری ہیں یا ماریں گی دو عورتیں	صیغہ تشبیہ مونت غائب مضارع معلوم
يَضْرِبُنَ	” وہ سب عورتیں	” جمع مونت غائب
تَضْرِبُ	ماری ہے یا مارے گا تو ایک مرد	” واحد مذکر حاضر
تَضْرِبَانِ	ماری ہو یا مارو گے تم دو مرد	” تشبیہ مذکر حاضر
تَضْرِبُونَ	” تم سب مرد	” جمع مذکر حاضر
تَضْرِبِينَ	ماری ہے یا ماریں گی تو ایک عورت	” واحد مونت حاضر
تَضْرِبَانِ	ماری ہو یا مارو گی تم دو عورتیں	” تشبیہ مونت حاضر
تَضْرِبُنَّ	” تم سب عورتیں	” جمع مونت حاضر
أَضْرِبُ	ماری ہوں یا ماروں گا میں	” واحد متکلم
نَضْرِبُ	ماریں ہیں یا ماریں گے ہم	” متکلم مع الغیر

فعل مضارع مجہول

يُضْرِبُ	مارا جاتا ہے یا مارا جائے گا وہ ایک مرد	صیغہ واحد مذکر غائب مضارع مجہول
يُضْرِبَانِ	مارے جاتے ہیں یا مارے جائیں گے وہ دو مرد	” تشبیہ مذکر غائب
يُضْرِبُونَ	” وہ سب مرد	” جمع مذکر غائب
تُضْرِبُ	ماری جاتی ہے یا ماری جائے گی وہ ایک عورت	” واحد مونت غائب
تُضْرِبَانِ	ماری جاتی ہیں یا ماری جائیں گی وہ دو عورتیں	” تشبیہ مونت غائب
يُضْرِبُنَّ	” وہ سب عورتیں	” جمع مونت غائب
تُضْرِبُ	مارا جاتا ہے یا مارا جائے گا تو ایک مرد	” واحد مذکر حاضر

تَضْرِبَانِ	مار جاتے ہو یا مار جاؤ گے تم دو مرد	صیغہ تشنیہ مذکر حاضر مضارع مجہول
تَضْرِبُونَ	تم سب مرد	جمع مذکر حاضر
تَضْرِبِينَ	ماری جاتی ہے یا ماری جائیگی تو ایک عورت	واحد مؤنث حاضر
تَضْرِبَانِ	ماری جاتی ہو یا ماری جاؤ گی تم دو عورتیں	تشنیہ مؤنث حاضر
تَضْرِبْنَ	تم سب عورتیں	جمع مؤنث حاضر
أَضْرِبُ	مارا جاتا ہوں یا مارا جاؤں بھلاؤں یا ایک عورت کو	واحد متکلم
نَضْرِبُ	مار جاتے ہیں یا مار جائیں گے ہم	متکلم مع الغیر

اسم فاعل

ضَارِبٌ	مارنے والا ایک مرد	صیغہ واحد مذکر اسم فاعل
ضَارِبَانِ	مارنے والے دو مرد	تشنیہ مذکر
ضَارِبُونَ	مارنے والے سب مرد	جمع مذکر سالم
ضَرِبَةٌ	"	مکسر
ضَرَابٌ	"	"
ضَرَبٌ	"	"
ضَرَبٌ	"	"
ضَرِبَاءُ	"	"
ضَرِبَانٌ	"	"
ضَرَابٌ	"	"

ضُرُوبٌ	مارنے والے سب مرد	صیغہ جمع مذکر اسم فاعل (مکسر)
ضَارِبَةٌ	مارنے والی ایک عورت	واحد مؤنث "
ضَارِبَاتٌ	مارنے والی دو عورتیں	تثنیہ مؤنث "
ضَارِبَاتٌ	مارنے والی سب عورتیں	جمع مؤنث سالم "
ضَوَارِبٌ	"	" مکسر
ضُرْبٌ	"	" "
ضُوَيْرٌ	کم مارنے والا ایک مرد	واحد مذکر مصغر اسم فاعل
ضُوَيْرَةٌ	کم مارنے والی ایک عورت	مؤنث "

اسم مفعول

مَضْرُوبٌ	مارا ہوا ایک مرد	صیغہ واحد مذکر اسم مفعول
مَضْرُوبَانِ	مارنے ہوئے دو مرد	تثنیہ مذکر "
مَضْرُوبُونَ	سب مرد	جمع "
مَضْرُوبَةٌ	ماری ہوئی ایک عورت	واحد مؤنث "
مَضْرُوبَاتٍ	ماری ہوئی دو عورتیں	تثنیہ مؤنث "
مَضْرُوبَاتٌ	سب عورتیں	جمع مؤنث "
مَضَارِيبٌ	"	"
مُضْرِيْبٌ	کم مارنے والا ایک مرد	صیغہ واحد مذکر مصغر
مُضْرِيْبَةٌ	کم مارنے والی ایک عورت	" مؤنث "

فعل جحد معلوم

صیغہ واحد مذکر غائب	نہیں مارا اس ایک مرد نے	لَمْ يَضْرِبْ
تثنیہ مذکر "	" مارا ان دو مردوں نے	لَمْ يَضْرِبَا
جمع مذکر "	" سب مردوں نے	لَمْ يَضْرِبُوا
واحد مؤنث غائب	" مارا اس ایک عورت نے	لَمْ تَضْرِبْ
تثنیہ "	" مارا ان دو عورتوں نے	لَمْ تَضْرِبَا
جمع "	" سب عورتوں نے	لَمْ يَضْرِبْنَ
واحد مذکر حاضر	" مارا تو ایک مرد نے	لَمْ تَضْرِبْ
تثنیہ "	" مارا تم دو مردوں نے	لَمْ تَضْرِبَا
جمع "	" تم سب مردوں نے	لَمْ تَضْرِبُوا
واحد مؤنث حاضر	" مارا تو ایک عورت نے	لَمْ تَضْرِبِي
تثنیہ "	" مارا تم دو عورتوں نے	لَمْ تَضْرِبَا
جمع "	" تم سب عورتوں نے	لَمْ تَضْرِبْنَ
واحد متکلم	" مارا میں ایک مرد یا ایک عورت نے	لَمْ أَضْرِبْ
متکلم مع الغیر	" مارا ہم سب مردوں یا عورتوں نے	لَمْ نَضْرِبْ

فعل جحد مجهول

صیغہ واحد مذکر غائب	نہیں مارا گیا وہ ایک مرد	لَمْ يَضْرِبْ
تثنیہ "	" مارے گئے وہ دو مرد	لَمْ يَضْرِبَا

صیغہ جمع مذکر غائب	نہیں مارے گئے وہ سب مرد	لَمْ يُضْرَبُوا
واحد مؤنث	ماری گئی وہ ایک عورت	لَمْ تُضْرَبْ
تثنیہ مؤنث	ماری گئیں وہ دو عورتیں	لَمْ تُضْرَبَا
جمع مؤنث	ماری گئیں وہ سب عورتیں	لَمْ يُضْرَبْنَ
واحد مذکر حاضر	مارا گیا تو ایک مرد	لَمْ تُضْرَبْ
تثنیہ مذکر حاضر	مارے گئے تم دو مرد	لَمْ تُضْرَبَا
جمع مذکر حاضر	مارے گئے تم سب مرد	لَمْ تُضْرَبُوا
واحد مؤنث حاضر	ماری گئی تو ایک عورت	لَمْ تُضْرَبِيْ
تثنیہ مؤنث حاضر	ماری گئیں تم دو عورتیں	لَمْ تُضْرَبَا
جمع مؤنث حاضر	ماری گئیں تم سب عورتیں	لَمْ تُضْرَبْنَ
واحد متکلم	مارا گیا میں ایک مرد یا ایک عورت	لَمْ أُضْرَبْ
متکلم مع الغیر	مارے گئے ہم سب مرد یا عورتیں	لَمْ نُضْرَبْ

مضارع منفی معلوم

صیغہ واحد مذکر غائب	نہیں مارتا ہے یا نہیں مارے گا ایک مرد	لَا يُضْرَبُ
تثنیہ	نہیں مارتے ہیں یا نہیں مارے گی وہ دو مرد	لَا يُضْرَبَانِ
جمع	وہ سب مرد	لَا يُضْرَبُونَ
واحد مؤنث	نہیں مارتی ہے یا نہیں ماریگی وہ ایک عورت	لَا تُضْرَبُ
تثنیہ	نہیں مارتی ہیں یا نہیں ماریں گی وہ دو عورتیں	لَا تُضْرَبَانِ

صیغہ جمع مؤنث غائب	نہیں مارتی ہیں یا نہیں ماریں گی وہ سب عورتیں	لَا يُضْرِبْنَ
واحد مذکر حاضر	نہیں مارتا ہے یا نہیں مارے گا تو ایک مرد	لَا تُضْرِبُ
تثنیہ	نہیں مارتے ہو یا نہیں مارو گے تم دو مرد	لَا تُضْرِبَانِ
جمع	تم سب مرد	لَا تُضْرِبُونَ
واحد مؤنث حاضر	نہیں مارتی ہے یا نہیں مارتی تو ایک عورت	لَا تُضْرِبِينَ
تثنیہ	نہیں مارتی ہو یا نہیں مارو گی تم دو عورتیں	لَا تُضْرِبَانِ
جمع	تم سب عورتیں	لَا تُضْرِبْنَ
واحد متکلم	نہیں مارتا ہوں یا نہیں مارتا ہوں ایک مرد یا عورت	لَا أُضْرِبُ
متکلم مع الغیر	نہیں مارتے ہیں یا نہیں مارتے ہیں ہم سب یا عورتیں	لَا نُضْرِبُ

مضارع منفی مجہول

صیغہ واحد مذکر غائب	نہیں مارتا ہے یا نہیں مارتا ہے گا وہ ایک مرد	لَا يُضْرِبُ
تثنیہ	نہیں مارتے ہیں یا نہیں مارتے ہیں گے وہ دو مرد	لَا يُضْرِبَانِ
جمع	وہ سب مرد	لَا يُضْرِبُونَ
واحد مؤنث غائب	نہیں مارتی ہے یا نہیں مارتی ہے گا وہ ایک عورت	لَا تُضْرِبُ
تثنیہ	نہیں مارتی ہیں یا نہیں مارتی ہیں گے وہ دو عورتیں	لَا تُضْرِبَانِ
جمع	وہ سب عورتیں	لَا يُضْرِبْنَ
واحد مذکر حاضر	نہیں مارتا ہے یا نہیں مارتا ہے گا تو ایک مرد	لَا تُضْرِبُ
تثنیہ	نہیں مارتے ہیں یا نہیں مارتے ہیں گے تم دو مرد	لَا تُضْرِبَانِ

لَا تُضْرَبُونَ	نہیں مارے جاتے ہو یا نہیں مارا جاوے گا تم سب مرد	صیغہ جمع مذکر حاضر
لَا تُضْرَبِينَ	نہیں ماری جاتی ہے یا نہیں ماری جائیگی تو ایک عورت	واحد مؤنث حاضر
لَا تُضْرَبَانِ	نہیں ماری جاتی ہو یا نہیں ماری جاوے گی تم دو عورتیں	تثنیہ "
لَا تُضْرَبْنَ	" " تم سب عورتیں	جمع "
لَا أُضْرَبُ	نہیں مارا جاتا ہوں یا نہیں مارا جاوے گا میں ایک عورت	واحد متکلم
لَا تُضْرَبُ	نہیں مارا جائے گا میں یا نہیں مارے جائیں گے ہم تمام مرد یا عورتیں	متکلم مع الغیر

مضارع منفی معلوم مؤکر بلن ناصبہ

لَنْ يُضْرَبَ	ہرگز نہیں مارے گا وہ ایک مرد	صیغہ واحد مذکر غائب
لَنْ يُضْرَبَا	ہرگز نہیں ماریں گے وہ دو مرد	تثنیہ "
لَنْ يُضْرَبُوا	" " وہ سب مرد	جمع "
لَنْ تُضْرَبَ	ہرگز نہیں مارے گی وہ ایک عورت	واحد مؤنث غائب
لَنْ تُضْرَبَا	ہرگز نہیں ماریں گی وہ دو عورتیں	تثنیہ "
لَنْ يُضْرَبْنَ	" " وہ سب عورتیں	جمع "
لَنْ تُضْرَبَ	ہرگز نہیں مارے گا تو ایک مرد	واحد مذکر حاضر
لَنْ تُضْرَبَا	ہرگز نہیں مارو گے تم دو مرد	تثنیہ "
لَنْ تُضْرَبُوا	" " تم سب مرد	جمع "
لَنْ تُضْرَبِي	ہرگز نہیں مارے گی تو ایک عورت	واحد مؤنث حاضر
لَنْ تُضْرَبَا	ہرگز نہیں مارو گے تم دو عورتیں	تثنیہ "

صیغہ جمع مؤنث حاضر	ہرگز نہیں مارو گی تم تمام عورتیں	لَنْ تَضْرِبْنَ
واحد متکلم	ہرگز نہیں مارو گی میں ایک مرد یا عورت	لَنْ أُضْرِبَ
متکلم مع الغیر	ہرگز نہیں ماریں گے ہم سب مرد یا عورتیں	لَنْ نَضْرِبَ

مضارع منفی مجہول مؤکر بلین ناصبہ

صیغہ واحد مذکر غائب	ہرگز نہیں مارا جا ایگا وہ ایک مرد	لَنْ يُضْرَبَ
تثنیہ	ہرگز نہیں مار جائیں گے وہ دو مرد	لَنْ يُضْرَبَا
جمع	وہ سب مرد	لَنْ يُضْرَبُوا
واحد مؤنث غائب	ہرگز نہیں ماری جائیگی وہ ایک عورت	لَنْ تُضْرَبَ
تثنیہ	ہرگز نہیں ماری جائیگی وہ دو عورتیں	لَنْ تُضْرَبَا
جمع	وہ سب عورتیں	لَنْ يُضْرِبْنَ
واحد مذکر حاضر	ہرگز نہیں مارا جا ایگا تو ایک مرد	لَنْ تُضْرَبَ
تثنیہ	ہرگز نہیں مار جاؤ گے تم دو مرد	لَنْ تُضْرَبَا
جمع	تم سب مرد	لَنْ تُضْرَبُوا
واحد مؤنث حاضر	ہرگز نہیں ماری جائیگی تو ایک عورت	لَنْ تُضْرَبِي
تثنیہ	ہرگز نہیں ماری جاؤ گی تم دو عورتیں	لَنْ تُضْرَبَا
جمع	تم سب عورتیں	لَنْ تُضْرِبْنَ
واحد متکلم	ہرگز نہیں مارا جاؤ گی میں ایک مرد یا عورت	لَنْ أُضْرَبَ
متکلم مع الغیر	ہرگز نہیں مار جائیں گے ہم سب مرد یا عورتیں	لَنْ نَضْرِبَ

فعل امر حاضر معلوم

صیغہ واحد مذکر حاضر	مارتو ایک مرد	اِضْرِبْ
" تشنیہ "	مارو تم دو مرد	اِضْرِبَا
" جمع "	مارو تم سب مرد	اِضْرِبُوا
" واحد مؤنث حاضر	مارتو ایک عورت	اِضْرِبِي
" تشنیہ "	مارو تم دو عورتیں	اِضْرِبَا
" جمع "	مارو تم سب عورتیں	اِضْرِبْنَ

فعل امر حاضر معلوم مؤكد بانون تاکید تقیید

صیغہ واحد مذکر حاضر	ضرور بالضرور مارتو ایک مرد	اِضْرِبَنَّ
" تشنیہ "	مارو تم دو مرد	اِضْرِبَانِ
" جمع "	مارو تم سب مرد	اِضْرِبَنَّ
" واحد مؤنث حاضر	مارتو ایک عورت	اِضْرِبِنَّ
" تشنیہ "	مارو تم دو عورتیں	اِضْرِبَانِ
" جمع "	مارو تم سب عورتیں	اِضْرِبَنَّ

فعل امر حاضر معلوم مؤكد بانون تاکید خفیف

صیغہ واحد مذکر حاضر	ضرور مارتو ایک مرد	اِضْرِبَنَّ
---------------------	--------------------	-------------

ضربین	ضرور مارو تم سب مرد	صیغہ جمع مذکر حاضر
اضربین	ضرور مار تو ایک عورت	واحد مؤنث حاضر

امر حاضر مجہول

لتضرب	مارا جائے تو ایک مرد	صیغہ واحد مذکر حاضر
لتضربا	مارے جاؤ تم دو مرد	تثنیہ
لتضربوا	تم سب مرد	جمع
لتضربی	ماری جائے تو ایک عورت	واحد مؤنث حاضر
لتضربا	ماری جاؤ تم دو عورتیں	تثنیہ
لتضربن	تم سب عورتیں	جمع

امر حاضر مجہول مؤکد بانون تاکید ثقلیہ

لتضربن	ضرور بالضرور مارا جاؤ تو ایک مرد	صیغہ واحد مذکر حاضر
لتضربان	مار جاؤ تم دو مرد	تثنیہ
لتضربن	مار جاؤ تم سب مرد	جمع
لتضربن	ماری جائے تو ایک عورت	واحد مؤنث حاضر
لتضربان	ماری جاؤ تم دو عورتیں	تثنیہ
لتضربان	ماری جاؤ تم سب عورتیں	جمع

فعل امر حاضر مجہول
مؤکد یا نون تاکیدیہ خفیفہ

صیغہ واحد مذکر حاضر	ضرور مارا چائے تو ایک مرد	لِتَضْرِبَنَّ
" جمع "	ضرور مارے جاؤ تم سب مرد	لِتَضْرِبُنَّ
" واحد مؤنث حاضر	ضرور ماری جائے تو ایک عورت	لِتَضْرِبِيَنَّ

امر غائب معلوم

صیغہ واحد مذکر غائب	مارو وہ ایک مرد	لِيَضْرِبْ
" ثنئیہ "	ماریں وہ دو مرد	لِيَضْرِبَا
" جمع "	ماریں وہ سب مرد	لِيَضْرِبُوا
" واحد مؤنث غائب	مارے وہ ایک عورت	لِتَضْرِبِي
" ثنئیہ "	ماریں وہ دو عورتیں	لِتَضْرِبَا
" جمع "	ماریں وہ سب عورتیں	لِيَضْرِبْنَ
فاصل متکلم	ماروں میں ایک مرد یا عورت	لَاضْرِبْ
" متکلم مع الغیر "	ماریں ہم سب مرد یا عورتیں	لِنَضْرِبْ

امر غائب مجہول

صیغہ واحد مذکر غائب	مارا جائے وہ ایک مرد	لِيَضْرِبْ
" ثنئیہ "	مارے جائیں وہ دو مرد	لِيَضْرِبَا

60054

صیغہ جمع مذکر غائب	مارے جائیں وہ سب مرد	لِيُضْرِبُوا
واحد مؤنث غائب	ماری جائے وہ ایک عورت	لِيُضْرِبُ
تثنیہ	ماری جائیں وہ دو عورتیں	لِيُضْرِبَا
جمع	وہ سب عورتیں	لِيُضْرِبْنَ
واحد متکلم	مارا جاؤں میں ایک مرد یا عورت	رَاضِرِبُ
منکلم مع الغیر	مارے جائیں ہم سب مرد یا عورتیں	لِنُضْرِبُ

فعل نہی حاضر معلوم

صیغہ واحد مذکر حاضر	نہ مار تو ایک مرد	لَا تُضْرِبُ
تثنیہ	نہ مارو تم دو مرد	لَا تُضْرِبَا
جمع	تم سب مرد	لَا تُضْرِبُوا
واحد مؤنث حاضر	نہ مار تو ایک عورت	لَا تُضْرِبِي
تثنیہ	نہ مارو تم دو عورتیں	لَا تُضْرِبَا
جمع	تم سب عورتیں	لَا تُضْرِبْنَ

فعل نہی حاضر مجہول

صیغہ واحد مذکر حاضر	نہ مارا جائے تو ایک مرد	لَا تُضْرِبُ
تثنیہ	نہ مارے جاؤ تم دو مرد	لَا تُضْرِبَا
جمع	تم سب مرد	لَا تُضْرِبُوا

صیغہ واحد مؤنث حاضر	نہ ماری جائے تو ایک عورت	لَا تُضْرِبِي
" تشبیہ "	نہ ماری جاؤ تم دو عورتیں	لَا تُضْرِبَا
" جمع "	تم سب عورتیں	لَا تُضْرِبْنَ

فعل نہی حاضر معلوم
موکد بانون تاکید تقید

صیغہ واحد مذکر حاضر	ہرگز نہ مار تو ایک مرد	لَا تُضْرِبَنَّ
" تشبیہ "	" نہ مارو تم دو مرد	لَا تُضْرِبَانِ
" جمع "	" تم سب مرد	لَا تُضْرِبُنَّ
" واحد مؤنث حاضر	" نہ مار تو ایک عورت	لَا تُضْرِبِيَنَّ
" تشبیہ "	" نہ مارو تم دو عورتیں	لَا تُضْرِبَانِيَنَّ
" جمع "	" تم سب عورتیں	لَا تُضْرِبِينِيَنَّ

فعل نہی حاضر معلوم
موکد بانون تاکید خفیفہ

صیغہ واحد مذکر حاضر	ہرگز نہ مار تو ایک مرد	لَا تُضْرِبَنَّ
" جمع "	" نہ مارو تم سب مرد	لَا تُضْرِبُنَّ
" واحد مؤنث حاضر	" نہ مار تو ایک عورت	لَا تُضْرِبِيَنَّ

فعل نہی حاضر مجہول موکد بانون تاکید تقید

صیغہ واحد مذکر حاضر	ہرگز نہ مارا جا تو ایک مرد	لَا تُضْرِبَنَّ
---------------------	----------------------------	-----------------

صیغہ تثنیہ مذکر حاضر	ہرگز نہ مار جاؤ تم دو مرد	لَا تُضْرِبَانِ
" جمع "	" تم سب مرد "	لَا تُضْرِبُونَ
واحد مؤنث حاضر	" نہ ماری جاؤ تو ایک عورت	لَا تُضْرِبِينَ
" تثنیہ "	" نہ ماری جاؤ تم دو عورتیں	لَا تُضْرِبَانِ
" جمع "	" تم سب عورتیں "	لَا تُضْرِبْنَ

فعل نہی حاضر مجہول
مؤکد بانوں تاکید تخفیف

صیغہ واحد مذکر حاضر	ہرگز نہ مارا جائے تو ایک مرد	لَا تُضْرَبُ
" جمع "	" نہ مار جاؤ تم سب مرد "	لَا تُضْرَبُونَ
واحد مؤنث حاضر	" نہ ماری جائے تو ایک عورت	لَا تُضْرَبِينَ

فعل نہی غائب معلوم

صیغہ واحد مذکر غائب	نہ مارے وہ ایک مرد	لَا يُضْرَبُ
" تثنیہ "	نہ ماریں وہ دو مرد	لَا يُضْرَبَانِ
" جمع "	نہ ماریں وہ سب مرد	لَا يُضْرَبُونَ
واحد مؤنث غائب	نہ مارے وہ ایک عورت	لَا تُضْرَبُ
" تثنیہ "	نہ ماریں وہ دو عورتیں	لَا تُضْرَبَانِ
" جمع "	" وہ سب عورتیں "	لَا يُضْرَبْنَ
واحد متکلم	نہ ماروں میں ایک مرد یا عورت	لَا أُضْرَبُ

لَا نَضْرِبُ نہ ماریں ہم سب مرد یا عورتیں صیغہ متکلم مع الخیر

فعل نہی غائب معلوم
موکد بانون تاکیدی ثقیدہ

لَا يَضْرِبَنَّ	ہرگز نہ مارے وہ ایک مرد	صیغہ واحد مذکر غائب
لَا يَضْرِبَانِ	" نہ ماریں وہ دو مرد	" تثنیہ "
لَا يَضْرِبُنَّ	" " " وہ سب مرد	" جمع "
لَا تَضْرِبَنَّ	" نہ مارے وہ ایک عورت	" واحد مؤنث غائب
لَا تَضْرِبَانِ	" ماریں وہ دو عورتیں	" تثنیہ "
لَا تَضْرِبُنَّ	" " " وہ سب عورتیں	" جمع "
لَا أُضْرِبَنَّ	" نہ ماروں میں ایک مرد یا عورت	" واحد متکلم
لَا نَضْرِبَنَّ	" نہ ماریں ہم سب مرد یا عورتیں	" متکلم مع الخیر

فعل نہی غائب معلوم
موکد بانون تاکیدی خفیفہ

لَا يَضْرِبَنَّ	ہرگز نہ مارے وہ ایک مرد	صیغہ واحد مذکر غائب
لَا يَضْرِبَانِ	" نہ ماریں وہ سب مرد	" جمع "
لَا تَضْرِبَنَّ	" نہ مارے وہ ایک عورت	" واحد مؤنث غائب
لَا أُضْرِبَنَّ	" نہ ماروں میں ایک مرد یا عورت	" واحد متکلم
لَا نَضْرِبَنَّ	" نہ ماریں ہم سب مرد یا عورتیں	" متکلم مع الخیر

فعل نہی غائب مجہول

برقیاس فعل معلوم است صرف بجائے زندہ زودہ نشود باید خواند، باقی ہمہ صیغہ برقیاس معلوم اند۔

اسم طرف

مَضْرِبٌ	مارنے کی ایک جگہ یا ایک وقت	صیغہ واحد اسم طرف
مَضْرِبَانِ	دو جگہیں یا دو وقت	تثنیہ
مَضَارِبُ	سب جگہیں یا سب وقت	جمع
مُضْرِبٌ	کم مارنے کی ایک جگہ یا وقت	واحد مُصَغَّرٌ

اسم آلہ

مَضْرِبٌ	مارنے کا ایک آلہ	صیغہ واحد اسم آلہ
مَضْرِبَانِ	مارنے کے دو آلے	تثنیہ
مَضَارِبُ	سب آلے	جمع مکسر
مُضْرِبٌ	کم مارنے کا ایک آلہ	واحد مُصَغَّرٌ اسم آلہ
مِضْرِبَةٌ	برقیاس سابق	واحد مع تار زائدہ بعد لام کلمہ
مِضْرِبَتَانِ	"	تثنیہ
مِضَارِبُ	"	جمع
مِضْرِبَةٌ	"	واحد مُصَغَّرٌ
مِضْرَابٌ	"	واحد مع الف زائدہ بعد لام کلمہ

صیغہ تثنیہ اسم آلہ مع الف زائدہ	برقیاس سابق	مِضْرَابَانِ
" جمع مکسر "	"	مِضْرَابِيْبُ
" صیغہ واحد مصغر "	"	مِضْرَابِيْبٌ

فعل لتفضیل المذکر منہ

صیغہ واحد مذکر	زیادہ مارنے والا ایک مرد	أَضْرَبُ
" تثنیہ "	" مارنے والے دو مرد "	أَضْرَبَانِ
" جمع " سلم "	" سب مرد "	أَضْرَابُونَ
" جمع مذکر مکسر "	"	أَضْرَابُ
" واحد مذکر مصغر "	تھوڑا سا زیادہ مارنے والا ایک مرد	أَضْرِبٌ

والمؤنث منه

صیغہ واحد مؤنث	زیادہ مارنے والی ایک عورت	ضْرَبِي
" تثنیہ "	" دو عورتیں "	ضْرَبِيَانِ
" جمع " سلم "	" سب عورتیں "	ضْرَبِيَاتُ
" جمع مؤنث مکسر "	"	ضْرَبُ
" واحد مؤنث مصغر "	تھوڑا سا زیادہ مارنے والی ایک عورت	ضْرَبِي

فعل التعجب منه

صیغہ واحد مذکر	کتنا اچھا مارا اس ایک مرد نے	مَا أَضْرَبَ
	کتنا اچھا مارا اس ایک مرد نے	وَأَضْرَبَ بِهِ
		وَضْرَبَ

شرح ابنائے با قبل

فعل ماضی معلوم

ضَرَبَ را از ضَرْباً بنا کردند حرف اول را بر حال خود گذاشته ثانی را فتحه داده نصب
ثالث را بفتحه بدل کرده تنوین ممکن علامت اسمیت را حذف کردند لِانَّ التَّنْوِينَ اِمَارَةٌ اَلَا اِسْمٌ
وَالْفِعْلُ لَا يَقْبَلُ اِمَارَةَ اَلَا اِسْمٌ (تنوین علامت اسم است و فعل علامت و قبول نمیکند) ضَرَبَ
شد ضَرْباً را از ضَرَبَ بنا کردند الف ضمیر بارز مرفوع متصل علامت تشنیه و ضمیر فاعل در آخرش در
آورند ضَرْباً شد ضَرْبُ اِوَّ را از ضَرَبَ بنا کردند و او ضمیر بارز مرفوع متصل علامت جمع مذکّر و
ضمیر فاعل بضمه قبل در آخرش در آورند ضَرْبُ اِوَّ شد ضَرْبَتْ را از ضَرَبَ بنا کردند تا ساکنه
محض علامت تانیث در آخرش در آورند ضَرْبَتْ شد ضَرْبَتْ اِوَّ را از ضَرَبَتْ بنا
کردند الف ضمیر بارز مرفوع متصل علامت تشنیه و ضمیر فاعل بفتحه قبل در آخرش در
آورند ضَرْبَتْ اِوَّ شد ضَرْبَتْ اِوَّ را از ضَرَبَتْ بنا کردند و آن ضمیر بارز مرفوع متصل علامت
جمع مؤنث و ضمیر فاعل در آخرش در آورند ضَرْبَتْ اِوَّ شد پس اجتماع علامت تانیث شد
در فعل چون اجتماع علامت تانیث در فعل مطلقاً ممنوع بود بنا بر این تا را حذف کرده بار
ساکن کردند تا که لازم نیاید تَوَّ اِوَّ اِزْبَعِ حَرَكَاتٍ فِی مَا هُوَ كَلِمَةٌ اَلْوَا حِدِ اِوَّ اِوَّ
در پله آمدن چهار حرکات در این شئی که مثل یک کلمه باشد ضَرْبَتْ اِوَّ شد ضَرْبَتْ اِوَّ را از ضَرَبَ بنا کردند
ضمیر بارز مرفوع متصل علامت واحد مذکّر مخاطب و ضمیر فاعل در آخرش در آورده بار
ساکن کردند لِانَّ اِوَّ فِی ضَرْبَتْ اِوَّ شد ضَرْبَتْ اِوَّ را از ضَرَبَتْ بنا کردند الف ضمیر

و ضمیر فاعل بفتحه ما قبل و نون مکسوره عوض از ضمه اعرابی که در واحد بود در آخرش در
 آوردند یضرب بیان شدند یضرب یون تضریبون را از یضرب تضریب بنا کردند
 و او ضمیر بار ز مرفوع متصل علامت جمع مذکر و ضمیر فاعل بضمه ما قبل و نون مفتوحه
 عوض از ضمه اعرابی که در واحد بود در آخرش در آوردند یضرب یون تضریبون شدند یضربون
 را از تضریب بنا کردند تا را حذف کرده بجایش یا اصلیه باز آورده نون ضمیر بار ز مرفوع متصل
 علامت جمع مؤنث و ضمیر فاعل در آخرش در آورده قبلش را ساکن کردند از برای تمضایش
 یضربون شد تضریبون را از تضریب بنا کردند یا ضمیر بار ز مرفوع متصل علامت واحد
 مؤنثه مخاطبه و ضمیر فاعل یا فقط علامت واحد مؤنثه مخاطبه بکسره ما قبل و نون مفتوحه
 عوض از ضمه اعرابی که در تضریب بود در آخرش در آوردند تضریبون شد تضریبان را از
 تضریبون بنا کردند یا را حذف کرده بجایش الف ضمیر بار ز مرفوع متصل علامت تثنیه و ضمیر
 فاعل بفتحه ما قبل در آخرش در آورده فتحه نون را بکسره بدل کردند لِشَابِهَتِهِ یون التَّثْنِيَةِ فِي
 وَقُوعِهِ بَعْدَ الْفِ زَائِدَةٍ لَا (از برای مشابهت او بنون تثنیه در واقع شدن او بعد الف زائده)
 تضریبان شد تضریبون را از تضریبون بنا کردند یا را حذف کرده بجایش نون ضمیر بار ز مرفوع
 متصل علامت جمع مؤنث و ضمیر فاعل در آورده قبلش را ساکن کردند از برای اقتضای
 تضریبون شد بعد نون اعرابی را حذف کردند لِأَنَّ الصِّدْقَ يَنْ لَا يَجْتَمِعَانِ تضریبون شد
مضارع مجزول یضرب الخ را از یضرب الخ بنا کردند حرف اول را ضمه داد قبل
 آخر را فتحه و نون یضرب الخ شدند **اسم فاعل** ضارب را از یضرب بنا کردند یا حرف
 مضارعت را حذف کرده فاعله را فتحه داده بعد الف علامت اسم فاعل در آورده عین کلمه را
 بر حال خود گذاشته نون تمکن علامت اسمیت در آخرش در آورده ضارب شد ضاربان ضاربین
 را از ضارب بنا کردند الف علامت تثنیه بفتحه قبل در حالت رفع و یا علامت تثنیه بفتحه قبل در
 حالت نصب و جر و نون مکسوره عوض از ضمه یا نونین یا زهر دو که در واحد بود در آخرش

در آوردند ضارب بان شد در حالت رفعه ضارب بکن شد در حالت نصب و جو ضارب بون ضارب بین را از
 ضارب بنا کردند و او علامت جمع مذکر سالم بضمه ما قبل در حالت رفعه و یا علامت جمع مذکر
 سالم بکسره ما قبل در حالت نصب و جو و بون مفتوحه عوض از ضمه یا تنوین یا از هر دو که در واحد
 بود در آخرش در آوردند ضارب بون شد در حالت رفعه ضارب بین شد در حالت
 نصب و جو ضربه را از ضارب بنا کردند فاکلمه را بر حال خود گذاشته الف و حدان
 را حذف کرده عین کلمه را فتحه داده تا متحرکه علامت جمع تکسیر بفتح ما قبل در آخرش در آورده
 اعراب را بر تا جاری کردند زیرا آنچه اجزای اعراب در وسط کلمه جایز نیست ضربه شد
 ضارب را از ضارب بنا کردند فاکلمه را ضمه داده الف و حدان را حذف کرده عین کلمه
 را مشدّد مفتوح ساخته بجه الف علامت جمع تکسیر در آوردند ضارب شد ضارب را از
 ضارب بنا کردند فاکلمه را ضمه داده الف و حدان را حذف کرده عین کلمه را مشدّد مفتوح
 ساخته ضارب شد ضارب را از ضارب بنا کردند فاکلمه را ضمه داده الف و حدان را حذف
 کرده عین کلمه را ساکن کردند ضارب شد ضارباً را از ضارب بنا کردند فاکلمه را ضمه داده
 الف و حدان را حذف کرده عین کلمه را فتحه داده بجه الف محدوده علامت جمع تکسیر بفتح
 قبل در آخرش در آورده تنوین ممکن را حذف کردند از بجا منع صرف اعراب را بر
 همزه جاری کردند زیرا آنچه اجزای اعراب در وسط کلمه جایز نیست ضارب شد ضارب بان را
 از ضارب بنا کردند فاکلمه را ضمه داده الف و حدان را حذف کرده عین کلمه را ساکن کرده
 بجه الف و بون مزید تنوین علامت جمع تکسیر بفتح قبل در آخرش در آورده اعراب را
 بون جاری کردند زیرا آنچه اجزای اعراب در وسط کلمه جایز نیست ضارب بان شد ضارب
 را از ضارب بنا کردند فاکلمه را کسره داده الف و حدان را حذف کرده عین کلمه را فتحه داده
 بجه الف علامت جمع تکسیر در آوردند ضارب شد ضروب را از ضارب بنا کردند الف
 و حدان را حذف کرده فاعین کلمه را ضمه داده بجه و او ساکنه علامت جمع تکسیر در آوردند

ضَرْوْبٌ شَدَّ ضَارِبَةً رَا از ضَارِبٌ بنا کردند تا متحرکه علامت تانیث بفتح قبل در آخرش
 در آورده اعراب را بر تا جاری کردند زیرا آنچه اجرائی اعراب در وسط کلمه جایز نیست ضَارِبَةً
 شد ضَارِبَتَانِ ضَارِبَتَيْنِ رَا از ضَارِبَةً بنا کردند الف علامت تشبیه بفتح قبل در حالت
 رفعه و یا علامت تشبیه بفتح قبل در حالت نصب و جر و نون مکسوره عوض از ضَمَّة یا تَنْوِين یا از
 هر دو که در واحد بود در آخرش در آوردند ضَارِبَتَانِ شد در حالت رفعه ضَارِبَتَيْنِ شد در حالت
 نصب و جر ضَارِبَاتٌ رَا از ضَارِبَةً بنا کردند الف و تا علامت جمع مؤنث سالم مع التَّنْوِين
 مقابله بفتح یا قبل در آخرش در آورده اعراب را بر تا جاری کردند زیرا آنچه اجرائی اعراب در وسط
 کلمه جایز نیست ضَارِبَتُكَ شد پس جماع علامت تانیث شد در اسم از یک جنس چون اجتمع علامت
 تانیث در اسم از یک جنس ممتنع بود بنا بر این تا اولی را حذف کردند ضَارِبَاتٌ شد ضَوَارِبٌ رَا
 از ضَارِبَةً بنا کردند حرف اول را بر حال خود گذاشته ثانی که مدّه بود آنرا بواو مفتوحه بدل کرده
 سوم جا الف علامت جمع قصی در آورده حرفیکه مابعد از الف علامت جمع قصی شد آنرا
 بر حال خود گذاشته تا و تنوین نمکن را حذف کردند از برای ضِدِّیَّتِ و منع صرف ضَوَارِبِ
 شد ضَرْبٌ رَا از ضَارِبَةً بنا کردند فاکلمه راضمه داده الف و حدان را حذف کرده عین کلمه
 را مشدّد مفتوح ساخته تا را حذف کردند از برای ضِدِّیَّتِ ضَرْبٌ شد ضَوَارِبٌ و ضَوَارِبَةٌ
 رَا از ضَارِبٌ و ضَارِبَةً بنا کردند حرف اول راضمه داده ثانی که مدّه بود آنرا بواو مفتوحه بدل
 کرده سوم جایز علامت تصغیر در آورده باقی را بر حال خود گذاشتند ضَوَارِبٌ و ضَوَارِبَةٌ
 شدند اسم مفعول مَضْرُوبٌ رَا از یضَرْبٌ بنا کردند یا حرف مضارع را حذف
 کرده بجایش میم مفتوحه علامت اسم مفعول در آورده عین کلمه راضمه و اوّه تنوین نمکن علامت
 اسمیت در آخرش در آوردند مَضْرُوبٌ بر وزن مَفْعُولٌ شد چون این وزن در کلام عرب بغیر
 مَعُونٌ و مَكْرَهٌ نیافتنه شد بنا بر این ضَمَّة عین کلمه را اشباع نمودند تا که از و او پیدا شود مَضْرُوبٌ
 شد بر وزن مَفْعُولٍ مَضْرُوبَانِ مَضْرُوبَيْنِ رَا از مَضْرُوبٌ بنا کردند الف علامت تشبیه

بفتح قبل در حالت رفعه و یا علامت تشنیه بفتح ما قبل در حالت نصب و جر و نون مکسوره
 عوض از ضمیه یا تنوین یا زهر دو که در واحد بود در آخرش در آوردند مضرو و بتان شد در حالت
 رفعه مضرو و بتان شد در حالت نصب و جر و نون مضرو و بتان را از مضرو و بتان بنا کردند
 و او علامت جمع مذکر سالم بکسر ما قبل در حالت نصب و جر و نون مفتوحه عوض از ضمیه یا تنوین
 یا زهر دو که در واحد بود در آخرش در آوردند مضرو و بتان شد در حالت رفعه و مضرو و بتان شد در
 حالت نصب و جر و نون مضرو و بتان را از مضرو و بتان بنا کردند تا متحرکه علامت تانیث بفتح ما قبل در
 آخرش در آورده اعراب را بر تا جاری کردند زیرا آنچه اجرائی اعراب در وسط کلمه جایز نیست
 مضرو و بتان شد مضرو و بتان مضرو و بتان را از مضرو و بتان بنا کردند الف علامت تشنیه بفتح
 ما قبل در حالت رفعه و یا علامت تشنیه بفتح ما قبل در حالت نصب و جر و نون مکسوره عوض از
 ضمیه یا تنوین یا زهر دو که در واحد بود در آخرش در آوردند مضرو و بتان شد در حالت رفعه مضرو و بتان
 شد در حالت نصب و جر و نون مضرو و بتان را از مضرو و بتان بنا کردند الف و تا علامت جمع مؤنث سالم
 مع السنوین مقابله بفتح ما قبل در آخرش در آورده اعراب را بر تا جاری کردند زیرا آنچه
 اجرائی اعراب در وسط کلمه جایز نیست مضرو و بتان شد پس اجتماع علامت تانیث شد
 در اسم از یک جنس چون اجتماع علامت تانیث در اسم از یک جنس ممنوع بود بنا بر آن تا اولی را
 حذف کردند مضرو و بتان شد مضرو و بتان را از مضرو و بتان بنا کردند حرف اول را بر
 حال خود گذاشته ثانی را فتح داده سوم جا الف علامت جمع قصی در آورده حرفیکه مابعد از
 الف علامت جمع قصی شد آنرا کسره داده تا تنوین نمکن را حذف کردند از برای جنیدیت و منع حرف
 مضرو و بتان شد پس و آو ساکن منظر قبلیش مکسور آن و آورایا بدل کردند مضرو و بتان شد
 مضرو و بتان شد مضرو و بتان را از مضرو و بتان بنا کردند حرف اول را ضمیه داده ثانی را
 فتح داده سوم جای علامت تصغیر در آورده حرفیکه مابعد از یا علامت تصغیر شد آنرا کسره دادند
 مضرو و بتان شد پس و آو ساکن منظر قبلیش مکسور آن و آورایا بدل کردند مضرو و بتان شد

بفتح ما قبل در حالت رفع و یا علامت جمع مذکر سالم

و مضارع بنی شدند **حج معلوم و مجهول** لَمْ يُضْرِبْ لَمْ يُضْرِبْ الخ را از یضرب و یضرب الخ

بنا کردند چون لم جازمه مجدیته در اول اینها در آوردند آخر اینها را جزم کرد علامت جزئی سقوط حرکات
شد در تنج پنج صیغه و سقوط نونات اعرابی شد در هفت هفت صیغه و سقوط چنین نشد در دو دو

صیغه زیرا آنچه بنی اند و المبنی ما لا یتغیر آخره لا بد حَوْلِ الْعَوَامِلِ الْمُخْتَلِفَةِ عَلَيْهِ لَمْ يُضْرِبْ
لَمْ يُضْرِبْ الخ شدند **نقی معلوم و مجهول** لَا يُضْرِبُ لَا يُضْرِبُ الخ را از یضرب و

یضرب الخ بنا کردند چون لا نافیته در اول اینها در آوردند آخر اینها را بیج نکرد لیکن معنی مثبتش را
منفی گردانید لا یضرب لا یضرب الخ شدند **نقی معلوم و مجهول** مَوْكِدًا لِنَاصِبِهِ

لَنْ يُضْرِبَ لَنْ يُضْرِبَ الخ را از یضرب و یضرب الخ بنا کردند چون لَنْ ناصبه نافیته تا کیدیه در
اول اینها در آوردند آخر اینها نصب کرد علامت نصبی ظهور فتحات شد در تنج پنج صیغه و سقوط

نونات اعرابیه شد در هفت هفت صیغه و سقوط چنین نشد در دو دو صیغه زیرا آنچه بنی اند
و المبنی ما لا یتغیر آخره لا بد حَوْلِ الْعَوَامِلِ الْمُخْتَلِفَةِ عَلَيْهِ لَمْ يُضْرِبْ الخ را از یضرب و

عوامل مختلفه متغیر نمیشود لَنْ يُضْرِبَ لَنْ يُضْرِبَ الخ شدند **حاضر معلوم** اِضْرِبْ الخ
را از تضرب الخ سوا الممتکله بنا کردند تا حرف مضارعت را حذف کرده ما بعدش ساکن

ماند چون ابتدا الساکن محال بود نظر کردند بسوئے عین کلمه چون عین کلمه مضموم نبود بنا بر این
همزه وصلی فکسوره در اول اینها در آوردند آخر اینها وقف کرد علامت وقفی سقوط حرکت

شد در یک صیغه و سقوط نونات اعرابی شد در چهار صیغه و سقوط چنین نشد در یک صیغه
زیرا آنچه بنی است و المبنی ما لا یتغیر آخره لا بد حَوْلِ الْعَوَامِلِ الْمُخْتَلِفَةِ عَلَيْهِ

اِضْرِبْ الخ شدند **مؤكد یا نون تا کیدیه** اِضْرِبَنَّ در اصل اِضْرِبْ بود چون نون
تا کیدیه بدو متصل شد قبش بنی بر فتح گشت اِضْرِبَنَّ شد اِضْرِبَانَ در اصل اِضْرِبَا بود

چون نون تا کیدیه بدو متصل شد اِضْرِبَانَ شد پس فتح نون را بکسره بدل کردند مشتابهتیه
بِنُونِ التَّثْنِيَةِ فِي وَقُوعِهِ بَعْدَ الْفِ زَائِلَةٌ اِضْرِبَانَ شد اِضْرِبَنَّ در اصل اِضْرِبُوا بود چون

نون تاکید ثقیله بدو متصل شد اضری بون شد پس التقاسا کنین شد میان و او و نون مدغمه
 علی غیر حدی چون التقاسا کنین علی غیر حدی جایز نبود بنا بر این و او را حذف کرده ضم
 قبش را بر حال خود گذاشتند تا دلالت کند بر حذفیت و او اضری بین شد اضری بین در اصل
 اضری بی بود چون نون تاکید ثقیله بدو متصل شد اضری بین شد پس التقاسا کنین شد میان یا و
 نون مدغمه علی غیر حدی چون التقاسا کنین علی غیر حدی جایز نبود بنا بر این یا را
 حذف کرده کسره قبش را بر حال خود گذاشتند تا دلالت کند بر حذفیت یا اضری بین شد اضری بین در
 اصل اضری بی بود چون نون تاکید ثقیله بدو متصل شد اضری بین شد پس فتح نون را بکسره بدل کردند
 لِشَابِهَاتِهِ بِنُونِ التَّنْبِيَةِ فِي وَقُوعِهِ بَعْدَ الْفِ زَائِدَةٍ اِضْرِبَانِ شَدِ اِضْرِبَانِ
 در اصل اضری بین بود چون نون تاکید ثقیله بدو متصل شد اضری بین شد پس احتمال ثلاثه نونات
 زواید شد در یک کلمه ای را در کلام عرب مستکبره پیدا شدند بنا بر این الف مفاصله میان ایشان
 در آوردند اضری بین شد پس فتح نون را بکسره بدل کردند لِشَابِهَاتِهِ بِنُونِ التَّنْبِيَةِ فِي وَقُوعِهِ
 بَعْدَ الْفِ زَائِدَةٍ اِضْرِبَانِ شَدِ **مؤكد بالون تاکید خفیفه** اضری بین در اصل اضری بین
 بود چون نون تاکید خفیفه بدو متصل شد قبش بینی بر فتح گشت اضری بین شد اضری بین در اصل اضری بون بود چون
 نون تاکید خفیفه بدو متصل شد اضری بون شد پس التقاسا کنین شد میان او و نون خفیفه علی غیر حدی چون
 التقاسا کنین علی غیر حدی جایز نبود بنا بر این و او را حذف کرده ضم قبش را بر حال خود گذاشتند
 تا دلالت کند بر حذفیت و او اضری بین شد اضری بین در اصل اضری بی بود چون تاکید خفیفه بدو متصل
 شد اضری بین شد پس التقاسا کنین شد میان یا و نون خفیفه علی غیر حدی چون التقاسا کنین
 علی غیر حدی جایز نبود بنا بر این یا را حذف کرده کسره قبش را بر حال خود گذاشتند تا دلالت کند
 بر حذفیت یا اضری بین شد **امر حاضر محمول** لِتَضْرِبِ الْخَرَّازِ تَضْرِبِ الْخَرَّازِ سِوَا الْمَثَلِ بِنَا كَرْدَنْد
 چون لام امر حاضر را اول نهادند آوردند آخر اینها را جزم کرد علامت جزمی سقوط حرکت شد در یک صیغه و سقوط و تا
 اعرابیه شد در چهار صیغه و سقوط چینی شد در یک صیغه زیرا آنچه بلنی است و لئینی الخ تَضْرِبِ الخ شدند

لِيَضْرِبَنَّ لِضَرْبٍ لِيَضْرِبَنَّ لِضَرْبٍ لِيَضْرِبَنَّ لِضَرْبٍ لِيَضْرِبَنَّ لِضَرْبٍ لِيَضْرِبَنَّ
 لِيَضْرِبَنَّ لِضَرْبٍ لِيَضْرِبَنَّ لِضَرْبٍ لِيَضْرِبَنَّ لِضَرْبٍ لِيَضْرِبَنَّ لِضَرْبٍ لِيَضْرِبَنَّ
 خفيفة بينهما متصل شد قبل اینها بنی بر فتح گشت لِيَضْرِبَنَّ لِضَرْبٍ لِيَضْرِبَنَّ
 لِيَضْرِبَنَّ لِضَرْبٍ لِيَضْرِبَنَّ لِضَرْبٍ لِيَضْرِبَنَّ لِضَرْبٍ لِيَضْرِبَنَّ لِضَرْبٍ لِيَضْرِبَنَّ
 لِيَضْرِبَنَّ لِضَرْبٍ لِيَضْرِبَنَّ لِضَرْبٍ لِيَضْرِبَنَّ لِضَرْبٍ لِيَضْرِبَنَّ لِضَرْبٍ لِيَضْرِبَنَّ
 التماسا کنین شد میان و او و نون خفیفه علی غیر حدی چون التماسا کنین علی غیر حدی
 جایز نبود بنا بر ال و او را حذف کرده ضممه قبلش را بر حال خود گذاشتند تا دلالت کند بر حدی
 و اَوَّلِيَضْرِبَنَّ لِضَرْبٍ لِيَضْرِبَنَّ لِضَرْبٍ لِيَضْرِبَنَّ لِضَرْبٍ لِيَضْرِبَنَّ لِضَرْبٍ لِيَضْرِبَنَّ
 را از لِيَضْرِبَنَّ لِضَرْبٍ لِيَضْرِبَنَّ لِضَرْبٍ لِيَضْرِبَنَّ لِضَرْبٍ لِيَضْرِبَنَّ لِضَرْبٍ لِيَضْرِبَنَّ
 اینها را جزم کرد علامت جزمی سقوط حرکت شد در یک یک صیغه و سقوط نونات اعرابی شد
 در چهار چهار صیغه و سقوط چیزی نه شد در یک یک صیغه زیرا آنچه بنی اند و المبتنی ماصرا
 لِيَضْرِبَنَّ لِضَرْبٍ لِيَضْرِبَنَّ لِضَرْبٍ لِيَضْرِبَنَّ لِضَرْبٍ لِيَضْرِبَنَّ لِضَرْبٍ لِيَضْرِبَنَّ
و مجهول لِيَضْرِبَنَّ لِضَرْبٍ لِيَضْرِبَنَّ لِضَرْبٍ لِيَضْرِبَنَّ لِضَرْبٍ لِيَضْرِبَنَّ لِضَرْبٍ لِيَضْرِبَنَّ
 چون لانی جائزه در اول اینها در آوردند آخر اینها را جزم کرد علامت جزمی سقوط حرکات
 شد در چهار چهار صیغه و سقوط نونات اعرابیه شد در سه سه صیغه و سقوط چیزی نه شد در یک یک
 صیغه زیرا آنچه بنی اند و المبتنی ماصرا لِيَضْرِبَنَّ لِضَرْبٍ لِيَضْرِبَنَّ لِضَرْبٍ لِيَضْرِبَنَّ لِضَرْبٍ لِيَضْرِبَنَّ
 برگزیده قیاس باید کرد **اسم ظرف** مَضْرِبٍ را از لِضَرْبٍ بنا کردند یا حرف مضارعت
 را حذف کرده بجایش میم مفتوحه علامت اسم ظرف در آورده قاعده عین کلمه را بر حال خود گذاشته
 تنوین کن علامت اسمیت در آخرش در آوردند مَضْرِبٍ شد مَضْرِبَانِ مَضْرِبَيْنِ را از لِضَرْبٍ بنا کردند
 الف علامت تشبیه لفتح ماقبل در حالت رفعه و یا علامت لفتح ماقبل در حالت نصب و
 جرو نون مکسوره عوض از ضممه یا تنوین یا هر دو که در واحد بود در آخرش در آوردند مَضْرِبَانِ

شد در حالت رفع و مضربین شد در حالت نصب و جر مَضْرِبُ را از مَضْرِبُ بنا کردند حروف
 اول را بر حال خود گذاشته ثانی را فتح داده سوم جا الف علامت جمع اقصی در آورده حرفیکه
 مابعد الف علامت جمع اقصی شد از بر حال خود گذاشته تنوین ممکن را حذف کردند از بر لای
 منع صرف مَضْرِبُ شد مَضْرِبُ را از مَضْرِبُ بنا کردند حروف اول را ضمه داده ثانی را فتح
 داده سوم جای علامت تصغیر در آورده باقی را بر حال خود گذاشته مَضْرِبُ شد **اسم آلت**
 مَضْرِبُ لا از مَضْرِبُ بنا کردند یا حرف مضارعت را حذف کرده بجایش میم مکسوره علامت
 اسم آلت در آورده عین کلمه را فتح داده تنوین ممکن علامت اسمیت در آخرش در آورده
 مَضْرِبُ شد مَضْرِبَانِ مَضْرِبَيْنِ را از مَضْرِبُ بنا کردند الف علامت تشبیه بفتح مابعد
 در حالت رفع و یا علامت تشبیه بفتح مابعد در حالت نصب و جر و نون مکسوره عوض از
 ضمه یا تنوین یا از هر دو که در واحد بود در آخرش در آورده مَضْرِبَانِ شد در حالت رفع و مَضْرِبَيْنِ
 شد در حالت نصب و جر مَضْرِبُ را از مَضْرِبُ بنا کردند حروف اول ثانی را فتح داده سوم جا الف علامت
 جمع اقصی در آورده حرفیکه مابعد الف علامت جمع اقصی شد از کسره داده تنوین ممکن را
 حذف کردند از برای منع صرف مَضْرِبُ شد مَضْرِبُ را از مَضْرِبُ بنا کردند حروف اول را
 ضمه داده ثانی را فتح داده سوم جای علامت تصغیر در آورده حرفیکه مابعد از یا علامت تصغیر شد
 از کسره دادند مَضْرِبُ شد مَضْرِبُ را از مَضْرِبُ بنا کردند تا متحرکه از برای وزن مِفْعَلَةٌ بفتح
 مابعد در آخرش در آورده اعراب را بر تاجاری کردند زیر آنچه اجزای اعراب در وسط کلمه
 جایز نیست مَضْرِبَةٌ شد مَضْرِبَتَانِ مَضْرِبَتَيْنِ را از مَضْرِبَةٌ بنا کردند الف علامت تشبیه
 بفتح مابعد در حالت رفع و یا علامت تشبیه بفتح مابعد در حالت نصب و جر و نون مکسوره عوض
 از ضمه یا تنوین یا از هر دو که در واحد بود در آخرش در آورده مَضْرِبَتَانِ شد در حالت رفع و
 مَضْرِبَتَيْنِ شد در حالت نصب و جر مَضْرِبُ را از مَضْرِبُ بنا کردند حروف اول و ثانی را
 فتح داده سوم جا الف علامت جمع اقصی در آورده حرفیکه مابعد الف علامت جمع اقصی شد

آنرا کسره داده تا و تنوین مکن را حذف کردند از برائے ضدیت و منع صرف مضاربت شد مضربیه
 را از مضربیه بنا کردند حرف اول را ضمه داده ثانی را فتح داده سوم جای علامت تصغیر در
 آورده حرفیکه مابعد از یا علامت تصغیر شد آنرا کسره داده باقی را بر حال خود گذاشتند مضربیه
 شد مضراب را از مضرب بنا کردند چهارم جای الف از برائے وزن مفعال در آوردند مضرب
 شد مضربان مضربان را از مضراب بنا کردند الف علامت تشبیه لفتح ماقبل در حالت رفعه
 و یا علامت تشبیه لفتح ماقبل در حالت نصب و جر و نون مکسوره عوض از ضمه یا تنوین یا از هر
 دو که در واحد بود در آخرش در آوردند مضربان شد در حالت رفعه و مضربان شد در
 حالت نصب و جر مضارب را از مضرب بنا کردند حرف اول و ثانی را فتح داده سوم
 جای الف علامت جمع اقصی در آورده حرفیکه مابعد از الف علامت جمع اقصی شد آنها
 کسره داده فصا ر هذ النقص بلا تلفظ پس این نقش بلا تلفظ شد پس الف بسبب
 کسره ماقبل منقلب بیگشت تنوین مکن را حذف کردند از برائے منع صرف مضارب شد
 مضربیه را از مضرب بنا کردند حرف اول را ضمه داده ثانی را فتح داده سوم
 جای علامت تصغیر در آورده حرفیکه مابعد از یا علامت تصغیر شد آنرا کسره داده
 فصا ر هذ النقص بلا تلفظ پس الف بسبب کسره ماقبل منقلب بیگشت مضربیه شد
الف فصل مذکور از مضرب بنا کردند یا حرف مضارعت را حذف کرده
 بجایش همزه مفتوحه علامت اسم تفضیل در آورده عین کلمه را فتح داده تنوین مکن علامت
 اسمیت مقدر نمودند از برائے منع صرف مضرب شد مضربان مضربان را از مضرب بنا کردند الف
 علامت تشبیه لفتح ماقبل در حالت رفعه و یا علامت تشبیه لفتح ماقبل در حالت نصب و جر و نون
 مکسوره عوض از ضمه یا تنوین یا از هر دو که در واحد مقدر بود در آخرش در آوردند مضربان شد
 در حالت رفعه و مضربان شد در حالت نصب و جر مضربان را از مضرب بنا کردند
 و او علامت جمع مذکر سالم بضمه ماقبل در حالت رفعه و یا علامت جمع مذکر سالم بکسره

ماقبل درحالتی نصب و جرو نون مفتوحه عوض از ضمه یا تنوین یا هر دو که در واحد مقدر بودند
 در آخرش در آوردند اَضْرِبُونَ شد در حالت رفعه اَضْرِبِينَ شد در حالت نصب و جِ اَضْرِبُ
 را از اَضْرِبُ بنا کردند حرف اول ابرحال خود گذاشته ثانی را فتح داده سوم جا الف علامت جمع قصی در آوردند
 حرفیکه مابعد از الف علامت جمع قصی شده ترا کسره داده باقی را بر حال خود گذاشتند اَضْرِبُ شد اَضْرِبُ اَضْرِبُ
 بنا کردند حرف اول اضمه داده ثانی را فتح داده سوم جای علامت تصغیر آورده حرفیکه مابعد از یا علامت تصغیر شد ترا کسره
 داده اَضْرِبُ شد **المونث منته** ضَرْبِي را از اَضْرِبُ بنا کردند همزه را حذف کرده فاکلمه ضمه داده عین کلمه را
 ساکن کردند الف مقصوده علامت تانیث در آخرش در آوردند ضَرْبِي شد ضَرْبِيانِ ضَرْبِيانِ را از ضَرْبِي بنا کردند
 الف علامت تشبیه در حالت رفعه و یا علامت تشبیه در حالت نصب جرو نون کسره عوض از ضمه یا تنوین یا از هر دو
 که در واحد مقدر بودند در آخرش آوردند الف مقصوده را یا مفتوحه بدل کردند ضَرْبِيانِ شد در حالت فتحه ضَرْبِيانِ
 شد در حالتی نصب جِ ضَرْبِيانِ را از ضَرْبِي بنا کردند الف و تا علامت جمع مونث سالم مع التنوین مقابل بود
 آخرش در آورده الف مقصوده یا مفتوحه بدل کرده اعراب را بر تاجاری کردند زیرا آنچه اجزای اعراب
 در وسط کلمه جایز نیست ضَرْبِيانِ شد ضَرْبِي را از ضَرْبِي بنا کردند حرف اول را بر حال خود گذاشته
 ثانی را فتح داده الف مقصوده را حذف کرده تنوین مقدره را اظهار نمودند ضَرْبِي شد ضَرْبِيانِ را از ضَرْبِي بنا کردند
 حرف اول را بر حال خود گذاشته ثانی را فتح داده سوم جای علامت تصغیر آورده باقی را بر حال خود
 گذاشتند ضَرْبِي **فعل تعجب** مَا اَضْرِبُكَ را از اَضْرِبُ بنا کردند یا حرف مضارعت را حذف
 کرده بجایش همزه مفتوحه مسبوقة به نا تعجب آورده عین کلمه را فتح داده ضمیر منصوب متصل بفتح قبل در آخرش
 در آوردند مَا اَضْرِبُكَ شد اَضْرِبُكَ را از اَضْرِبُ بنا کردند یا حرف مضارعت را حذف کرده بجایش همزه
 مفتوحه در آورده فَاو عین کلمه را بر حال خود گذاشته لام کلمه را ساکن کرده ضمیر مجرور و بیع با جاره در آخرش
 در آوردند اَضْرِبِيه شد پس دو حرف از یک جنس با هم آمدند اول ساکن ثانی متحرک اول را در
 ثانی ادغام کردند اَضْرِبِيه شد ضَرْبِي را از اَضْرِبُ بنا کردند یا حرف مضارعت را حذف کرده فاکلمه
 را فتح داده عین کلمه را ضمه داده لام کلمه را بنی بر فتح ساختند ضَرْبِي شد

شرح قوانین ابواب صحیح

قانون هر مده زائده که واقع شود در اهم دوم جا بوقت بنا کردن جمع اقصی و تصغیر آنرا
 بواو مفتوحه بدل کنند و جو با قانون لفظ یونانی یا سریانی است عربی نیست قانون در لغت مسطر کتاب را گویند و
 در اصطلاح صرفیان قاعده کلیه منطبقه علی جمیع جزئیات هائده کدام است و علت ساکن حرکت ماقبل
 موافق او باشد مثال الف ضار که و واو طومار و یا ضراب و حروف علت سه اند و آو الف یا و نام اینها نیز سه اند علت
 وین مده و نام علت آنست که هر سه حالت را شامل است خواه ساکن خواه متحرک حرکت قبل از جنس او باشد خواه نباشد و
 لین آنست که حرف علت ساکن و حرکت قبل از جنس او باشد یا نباشد و مده آنست که حرف علت ساکن و حرکت ماقبل از
 جنس او باشد اگر کسی سوال کند که حرف علت را حرف علت چرا گویند جواب علت در لغت بیماری را گویند و در وقت
 بیماری از دمان بیماری این حروف صادر شوند مثال این قول شاعر که گفته است حرف علت نام کردند و آو الف و یا را به
 هر که در وقت رسد لاچار گویند و ای را یا این مناسبت است که چون بیمار بوقت بیماری متغیر و تبدیل میشوند چنین حرف
 علت هم متغیر و تبدیل میشوند و اگر کسی سوال کند که حرف لین را حرف لین چرا گویند جواب لین در لغت نرم و ضعیف است
 گویند و این هم نرم و ضعیف میباشد در وقت ادا کردن و اگر کسی سوال کند که مده را مده چرا گویند جواب مده در لغت کشیدن
 را گویند و این هم از کشیدن فتح الف پیدا شود و از کشیدن کسویه یا پیدا شود و از کشیدن ضمه و او پیدا شود چون ضربه
 ضربه ضربه زائده آنست که در مقابل فاعلین و لام کلمه نباشد علامت جمع اقصی آنست که حرف اول هر دو مفتوح
 باشد سوم جا الف علامت جمع اقصی می آورند مابعد علامت جمع اقصی یک حرف نباشد و نباشد یا سه باشند اگر
 دو باشند اول مکسور باشد مگر اهل اعتبار نیست چون ضواریب اگر سه باشند اول مکسور ثانی یا ساکن سوم را اعتبار
 نیست چون مضاریب اگر کسی سوال کند که شما گفته مابعد الف علامت جمع اقصی یک حرف نباشد جواب آنست که
 جمع دابنه است این جا مابعد الف علامت جمع اقصی یک حرف آمده است جواب هم این یک حرف نیست چرا که
 هر حرف که باشد و باشد در اول دو باشد این هم در اول دو واجب بود این دو حرف از یک جنس در یک کلمه هم آمده اند حرکت
 اول را انداختند پس اول ساکن ثانی متحرک اول را در ثانی ادا غام کردند و واجب شد علامت تصغیر چه است

حرف اول مضموم باشد ثانی مفتوح باشد سوم جای علامت تصغیر آورند و ما بعد علامت تصغیر یک حرف باشد
 یاد و باشد یا سه باشند اگر یک باشد آن را اعتبار نیست چون **رَجِيلٌ** اگر دو باشد اول مکسور باشد دیگر را
 اعتبار نیست چون **ضَوِيْرٌ** اگر سه باشند اول مکسور باشد دوم جای ساکن در آورند و سوم را اعتبار نیست چون
مُخَيْرِيْبٌ اگر کسی سوال کند که شما گفته اگر بعد یا تصغیر دو حرف باشد اول مکسور ثانی را اعتبار نیست و اگر سه حرف
 باشند اول مکسور ثانی یا ساکن ثالث را اعتبار نیست این حکم شما منقوض شده است در ضریبی که تصغیر ضریبی است
 بعد یا تصغیر دو حرف است اول مکسور نیست و در سگیزان که تصغیر سگیزان و در **اِحْمَالٌ** که تصغیر **اِحْمَالٌ** است و
 بعد یا تصغیر سه حرف است اول مکسور ثانی یا ساکن نیست جواب که این قاعده اکثریه است نه کلیه اگر در بعض
 جای این طور آمده است هم نقصان نیست **مطلب** قانون چیست مده هم باشد زاید هم باشد در هم هم باشد در هم
 جا هم باشد بوقت بنا کردن جمع اقصی و تصغیر آنرا بواجب مفتوحه بدل کردن واجب است مگر سه اند و آلف یا مثال
الف ضارِبَةٌ را جمع اقصی بنا کنی حرف اول را بر حال خود گذشته ثانی که آلف مده بود آنرا بواجب مفتوحه بدل کردیم
 جا الف علامت جمع اقصی در آورده تا واحد و تنوین ممکن را حذف کردند **ضَوَارِبٌ** شد ضارِبَةٌ را تصغیر بنا کنی حرف
 اول را ضمه دادی ثانی که آلف مده بود آنرا بواجب مفتوحه بدل کردیم سوم جای علامت تصغیر در آورده باقی را بر حال خود گذشته
ضَوِيْرَةٌ شد مثال **ضَوِيْرٌ** را جمع اقصی بنا کنی حرف اول را فتحه داده ثانی که یا مده بود آنرا بواجب مفتوحه بدل کردند
 سوم جا الف علامت جمع اقصی در آورده بعد از آنکه داده بعد آلف آمد قبل او مکسور آنرا بواجب بدل کردیم تنوین
 ممکن را حذف کردند **ضَوَارِبٌ** شد ضارِبٌ را تصغیر بنا کنی حرف اول را ضمه داده ثانی که یا مده بود آنرا بواجب مفتوحه بدل
 کردند سوم جای علامت تصغیر در آورده بعد آن را آمد آنرا کسره داده بعد آلف آمد قبلش مکسور آنرا بواجب بدل کرده باقی را بر
 حال خود گذشته **ضَوِيْرَةٌ** شد مثال و او طومار و او طومار را جمع اقصی بنا کنی حرف اول ثانی را فتحه داده سوم جا الف
 علامت جمع اقصی در آورده بعدیم آمد آنرا کسره داده بعد آلف آمد قبلش مکسور آنرا بواجب بدل کرده تنوین ممکن را حذف
 کردند طومار شد طومار را تصغیر بنا کنی حرف اول را بر حال خود گذشته ثانی را فتحه داده سوم جای علامت تصغیر
 در آورده بعدیم آمد آنرا کسره داده بعد آلف آمد قبلش مکسور آنرا بواجب بدل کرده باقی را بر حال خود گذاشتند
طُوْمَارٌ شد اگر کسی سوال کند که مده هم باشد زاید هم باشد در هم هم باشد در هم جا هم باشد بوقت بنا کردن

جمع قصلی و تصغیر از ابو او مفتوحه بدل کردن واجب است این قول شمسالمیرا کرده شود بدل الف و یا که بو او مفتوحه
تبدیل میشوند لیکن و او را بو او بدل کردن چه معنی است جواب همیم که از تبدیل هر دو عام است یک باعتبار ذات
است دیگر باعتبار صفت است الف و یا باعتبار ذات بدل شوند و او باعتبار صفت بدل شود یا مراد از
مده الف و یا است نه و او را بدل کردن است زیرا آنچه کثیرا حکم کل است مده گفت احراز آمد از غیر مده چون گوگب
حیدر زیده گفت احراز آمد از اصلی چون باب پیر گفت احراز آمد از فعل چون ضارب ضویر
دوم جا گفت احراز آمد سوم چهارم جا مثال سوم جا قتل جبریح ضارب مثال چهارم جا مقتول
صنطبق مضراب **قانون** هر نون تنوین وقت دخول الف لام و اضافت و نون تشبیه جمع
بوقت اضافت ساقط میشود و جوابا تعریف نون تنوین التَّنَوِينُ نُونٌ سَاكِنَةٌ تَتَّبِعُ الْكَلِمَةَ
آخِرَ الْكَلِمَةِ لَا لِتَاكِيدٍ **مطلب** قانون چیست هر نون تنوین که واقع شود در آخر کلمه قبل و الف لام آید یا
اضافت کرده شود آن نون تنوین را ساقط کردن واجب است مثال الف لام چون الحمد الضارب المضروب
در اصل حمد ضارب مضروب بودند چون در اول اینها الف لام آمد نون تنوین ساقط شد الحمد الضارب
المضروب شدند مثال اضافت ضارب زید غلام زید در اصل ضارب غلام بودند چون اضافت
کرده شد نون تنوین ساقط شد ضارب زید غلام زید شدند نون تشبیه جمع که واقع شود در آخر کلمه آن را
بوقت اضافت هم ساقط کردن واجب است چون ضارب زید ضارب زید در اصل ضارب زید ضارب زید
بودند آن وقت که اضافت کرده شد سوئی دیگر کلمه آن وقت نون تشبیه جمع را ساقط کردن واجب است ضارب زید
ضارب زید خواندن واجب است اگر کسی سوال کند که چه وجه است در وقت دخول الف لام و اضافت در هر دو
حالت نون تنوین ساقط میشود و نون تشبیه جمع بوقت اضافت ساقط شود نه در وقت دخول الف لام جواب نون
تشبیه جمع را دو حالت است یک عوض از تنوین میباشد دیگر آنکه عوض از حرکت میباشد بوقت دخول الف لام
اعتبار میکنیم که عوض از حرکت است دخول الف لام ساقط نشود بوقت اضافت اعتبار کنیم که عوض
تنوین است تنوین بوقت اضافت حذف شود اگر کسی سوال کند که نون تشبیه جمع بوقت اضافت چه ساقط شوند
جواب که در میان مضاف و مضاف الیه شدت اتصال است نون تنوین و نون تشبیه جمع از برائے انفصال است

و این سپرد و ضدین است و جمع مابین ضدین جائز نیست۔ اگر کسی سوال کند که نون تنوین بدخول الف لام چه اساقط شود۔ جواب نون تنوین از بجای نکره میباشد و الف لام از برائے تعریف میباشد این هر دو وقتند
 اند و اجتماع ضدین جائز نیست **قانون**۔ هر نون تنوین و خفیفه را بحرف علت بر فون حرکت
 قبل آن بدل میکنند در حالت وقف جواز آن نزد یونس **مطلب** قانون چیست در آخر هر کلمه که نون
 تنوین یا خفیفه باشد از اجزای علت موافق حرکت قبل بدل کردن جائز است مثال نون تنوین در **زید**
زید در اینجا اگر وقت کنی **زید** از **زید** و **زید** خواندن جائز است مثال نون خفیفه **اضربین** **اضربین**
 در اینجا اگر وقت کنی **اضرب** یا **اضربوا** **اضربوا** خواندن جائز است لیکن این قانون صحیح نیست قانون صحیح این
 طور است هر کلمه که در آخرش نون تنوین باشد و قبل او مفتوح باشد و آن نون تنوین را با الف بدل کردن اکثر است
 و اساقط کردن قلیل است مثال آن **ان الله كان عليهما حكيمًا والله غفورًا رحيمًا** در اصل **حكيمًا**
رحيمًا بود این نون تنوین واقع شد در آخر کلمه قبل این مفتوحه است این را با الف بدل کردن اکثر است **حكيمًا**
رحيمًا خواندن اکثر است **رحيمًا** خواندن قلیل است اگر قبل آن مضموم مکسور باشد از اجزای
 علت بدل کردن قلیل است حذف کردن اکثر است مثال آن **ان الله على كل شيء قدير حتى الى حين**
 در اصل **قدي** **رحيمًا** بودند این نون تنوین واقع شده است در آخر کلمه قبل او مضموم و مکسور است این را بحرف
 علت بدل کردن قلیل است و حذف کردن اکثر است **قدي** **رحيمًا** خواندن اکثر است **قدي** **رحيمًا**
 خواندن قلیل است این سخن آن وقت است که در آخر آن تا تانیث خالص همیشه زاده نباشد اگر باشد آن را
 در حالت وقف به ها بدل کردن واجب است چون **در رحمة رحمة** و **در مسليمة مسليمة** خواندن
 واجب است هر کلمه که در آخرش نون خفیفه باشد قبل آن مفتوح باشد از با الف بدل کردن واجب است مثال
اضربین یا **اضربوا** خواندن واجب است اگر قبل آن مضموم مکسور باشد از اجزای علت بدل کردن واجب
 است و عود کردن محذوفات هم واجب است در **اضربین** یا **اضربوا** در **اضربین** یا **اضربوا** خواندن واجب است
قانون هر نون اعرابی بوقت دخول جوازم و نواصب و حقوق نون ثقیله و خفیفه و وقت بنا
 کردن امر حاضر معلوم اساقط میشود و جوباً نون اعرابی آن است که واقع شود در آخر فعل مضارع

عوض اعراب باشد چون **يَضْرِبَانِ تَضْرِبَانِ** **مطلب** قانون چلیست هر تون اعرابی که واقع شود
در آخر کلمه بوقت دخول جوازم و نواصب و حقوق تون تقید و خفیفه و دقت بنا کردن امر حاضر معلوم آن تون اعرابی را
ساقط کردن واجب است مثال جوازم **لَمْ يَضْرِبَا لَمْ يَضْرِبَا لَمْ يَضْرِبَا لَمْ يَضْرِبُوا لَمْ يَضْرِبُوا** که در
اصل **يَضْرِبَانِ يَضْرِبُونَ تَضْرِبَانِ تَضْرِبُونَ** بودند چون **لَمْ** جازم در اول اینها در آوردن
اعرابی ساقط شد **لَمْ يَضْرِبَا لَمْ يَضْرِبُوا لَمْ يَضْرِبُوا لَمْ يَضْرِبُوا** شدند مثال ناصبه **يَضْرِبَانِ**
لَمْ يَضْرِبُوا لَمْ يَضْرِبُوا لَمْ يَضْرِبُوا لَمْ يَضْرِبُوا که در اصل **يَضْرِبَانِ يَضْرِبُونَ** بودند چون
لَمْ ناصبه در اول اینها در آوردن اعرابی ساقط شد **لَمْ يَضْرِبُوا لَمْ يَضْرِبُوا لَمْ يَضْرِبُوا لَمْ يَضْرِبُوا**
لَمْ يَضْرِبُوا لَمْ يَضْرِبُوا لَمْ يَضْرِبُوا لَمْ يَضْرِبُوا شدند مثال تون تاکید **يَضْرِبَانِ يَضْرِبُونَ** که در اصل
يَضْرِبَانِ يَضْرِبُونَ بودند چون **لَمْ** ناصبه در اول اینها متصل
شد تون اعرابی ساقط شد و آری بالتقاسا کین ساقط شدند و لام مفتوحه در اولش در آمد **يَضْرِبَانِ يَضْرِبُونَ**
لَمْ يَضْرِبُوا لَمْ يَضْرِبُوا لَمْ يَضْرِبُوا لَمْ يَضْرِبُوا شدند مثال تون تاکید خفیفه **يَضْرِبَانِ يَضْرِبُونَ** که در اصل
يَضْرِبَانِ يَضْرِبُونَ بودند چون **لَمْ** ناصبه در اول اینها متصل شد تون ساقط شد و آری بالتقاسا کین ساقط شدند
يَضْرِبَانِ يَضْرِبُونَ شدند سوال که در وقت متصل شدن تون تاکید در آخر مضارع لام مفتوحه در
اول مضارع چرا آوردند جواب این قاعده است با وقت که در آخر فعل مضارع تون تاکید متصل شود مدو اولش لام
مفتوحه اکثر در آوردند سوال در وقت متصل شدن تون تاکید تون اعرابی از آخر مضارع چرا ساقط شود جواب اگر تون
اعرابی قبل تون تاکید ماند لازم آمد آوردن اعراب در وسط کلمه این جائز نیست اگر تون اعرابی مابعد تون تاکید
لازم آید آوردن اعراب بر حرف این هم جائز نیست مثال امر حاضر معلوم **يَضْرِبَانِ يَضْرِبُونَ** در اصل **يَضْرِبَانِ**
يَضْرِبُونَ بودند چون امر حاضر معلوم بنا کنی تا حرف مضارع را حذف کرده مابعد ساکن ماند همزه
و صلی مکسوره در اولش در آوردند و آخر را وقف کردند تون اعرابی ساقط شد **يَضْرِبَانِ يَضْرِبُونَ** شدند
سوال مقصنف از برای جوازم و نواصب لفظ دخول آورد و از برای تون تاکید لفظ حقوق آورد جواب طبق
اینست هر شی زاید که در اول کلمه آید آنجا لفظ دخول استعمال کنند و هر شی زاید که در آخر متصل شود در آنجا حقوق گویند

عکس هم است **قانون** هر نون تنوین و ساکن که واقعه میشوند در آخر کلمه آزا ادغام کند
 در حروف یَمْوَلُون و جَوَابًا مَحْرُک راجوزا بشرط آنکه ادغام مانع نباشد و ادغام باعث التباس
 نشود و در حروف یَمْوَلُون با غنیه و در حروف کَسْر بلا غنیت **مطلب** قانون چیست در آخر
 هر کلمه نون ساکن یا نون تنوین باشد و بعد ایشان حروف یَمْوَلُون آند آن نون را از جنس حروف مابعد
 کرده و جنس را در جنس ادغام کردن واجبست قید آخر کلمه بنون ساکن متصل میشود زیرا آنچه نون تنوین را نام دارد
 آخر کلمه میباشد مثال نون ساکن که مابعد آن بیاید چه صَنْ یَنْشَأُ در اصل صَنْ یَنْشَأُ بود این نون ساکن
 واقعه شد در آخر کلمه بعد این یا آمده است آن نون ساکن را یا کرده یا را در یا ادغام کردند صَنْ یَنْشَأُ شد
 مثال باقی علی هَذَا الْقِيَاسِ مِنْ رَجَبٍ مِنْ مَقَامٍ مِنْ لَدُنْكَ مِنْ وَرَائِهِ مِنْ نَبِيٍّ مِثَالِ
 تنوین که بعد او یا آند غَدَاً یَرْتَعِ وَرَأْسُ غَدَاً یَرْتَعِ بود این نون تنوین واقعه شده است بعد این
 نون تنوین را یا کرده یا را در یا ادغام کردن واجبست غَدَاً یَرْتَعِ خواندن واجبست مثال باقی علی
 هَذَا الْقِيَاسِ غَفُورٌ الرَّحِيمُ مَقَامًا مَحْمُودًا هُدًى لِلْمُتَّقِينَ رَعْدٌ وَبَرْقٌ قَرِيبٌ تُجِبُ
 مثال آنا مَحْرُک راجوزا اگر مابعد نون مَحْرُک حروف یَمْوَلُون آند نون را از جنس مابعد کرده جنس را در جنس
 ادغام کردن جائز است مثال اَنَا یَنْبِغُ اَنَا یَنْبِغُ و در اَنَا یَنْبِغُ اَنَا یَنْبِغُ و در اَنَا یَنْبِغُ اَنَا یَنْبِغُ و در
 اَنَا یَنْبِغُ اَنَا یَنْبِغُ و در اَنَا یَنْبِغُ اَنَا یَنْبِغُ و در اَنَا یَنْبِغُ اَنَا یَنْبِغُ و در اَنَا یَنْبِغُ اَنَا یَنْبِغُ و در
 مَحْرُک شد این هم ادغام میشود چون وَلَیْسَ هُوَ اللَّهُ رَبِّي دَرَأَلٌ وَلَیْکُنْ اَنَا هُوَ اللَّهُ رَبِّي بود حرکت هم
 را نقل کرده ماقبل را دادند همزه را حذف کردند وَلَیْکُنْ اَنَا هُوَ اللَّهُ رَبِّي شد حرکت اول لا انا همزه اول را داد
 ثانی ادغام کردند وَلَیْکُنْ اَنَا هُوَ اللَّهُ رَبِّي شد مثال نون تنوین که مَحْرُک بنویسند عَادَ الْاُولَى دَرَأَلٌ عَادَ الْاُولَى بوده است
 حرکت همزه اول را حذف کرده بعد التقاسا کنین شد میان نون تنوین و لام نون تنوین را حرکت کسره داده
 عَادَ الْاُولَى شد بعد از نون مَحْرُک لام آمد نون را لام کرده لام را در لام ادغام کردند عَادَ الْاُولَى شد ما
 گفته که نون ساکن واقعه شود در آخر کلمه احتراز شد از وسط کلمه چون قِنُوقَانٌ بَنِيَانٌ مَنِيَةٌ غَنِيَةٌ اگر چه بعد
 نون ساکن حروف یَمْوَلُون آمده است لیکن در اینجا قانون جاری نه کنیم چرا ما گفته که در آخر کلمه باشد در اینجا وسط

کلمہ است و گریہ کے سوال کند **هَمْزٌ شٌّ** و **وَاِمْحِي** کہ در اصل **هَمْزٌ شٌّ** و **وَاِمْحِي** ہوندر بنجا چہ قانون جاری کرد
 است جو اب ایں شاذ است در حروف **يَمْوُنُ** بمعنی غنہ و در حروف **كَسْرٌ** بلا غنہ **فَنَيْتٌ** چہ است صوت است
 کہ بیرون آید از **خِشْوَمٌ** چوں **مَنْ يَنْتَأَمِنُ** **تَائِي** **عَدِي** **تَرَعٌ** **قَرِيْبٌ** **يُحِبُّ** در حروف **كَسْرٌ** بلا غنہ **يُحِبُّ**
مِنْ رَيْبِهِمْ **مَنْ لَكَ** **عَفْوٌ** **الرَّحِيْمُ** **هَذَا** **لِلْمُتَّقِيْنَ** **قَانُوْنٌ** **اِهْرُوْنُ** ساکن و تنوین کہ واقعہ
 میشود قبل با مطلق آنرا ہم بدل میکنند و جو با و قبل حروف حلق اظہاری خوانند و ما بعد ایشان
 الف نیاید و اگر ما بعد ایشان باقی حروف آند آنرا **اخفا کنند** **مطلب** قانون چیست یعنی ما بعد
 ہر نون ساکن و تنوین کہ با مطلق واقعہ شود نون ساکن و تنوین را با ہم بدل کردن واجب است قید با مطلق با
 نون ساکن متصل شود از برای آنکہ نون تنوین ہمہ وقت در آخر کلمہ بیاید معنی مطلق چیست یعنی با در یک کلمہ بمعنی نون
 تنوین و نون ساکن باشد یا در دو کلمہ مثال نون ساکن کہ ہمراہ با در یک کلمہ آید ہاشد چوں **يَنْبَغِي** **عَنْبَرٌ**
 کہ در اصل **يَنْبَغِي** **عَنْبَرٌ** ہوندر چونکہ بعد نون ساکن با آید نون را با ہم بدل کردند **يَنْبَغِي** **عَنْبَرٌ**
 شدند مثال نون کہ در یک کلمہ باشد یا در دیگر کلمہ باشد چوں **مَنْ بَعْدَ** در اصل **مِنْ بَعْدَ** بود چوں بعد نون
 ساکن با واقعہ شد با ہم بدل کردند **مَنْ بَعْدَ** شد مثال نون تنوین کہ ما بعد با واقعہ شود چوں **لَفِي** **شِقَاقٍ**
يَعِيْدُ در اصل **لَفِي** **شِقَاقٍ** **يَعِيْدُ** بود چوں بل بعد نون تنوین واقعہ شد نون را ہم بدل کردند **لَفِي** **شِقَاقٍ** **يَعِيْدُ**
 شد اگر بعد الف آوردہ کنی نخواہد آمد چہ ایں ساکن است آن ہم ساکن است دو ساکن خواندن جائز نیست
 اگرچہ او حرف حلقی آید ظاہر کردہ شود و جو با مثال ظاہرین **عَدَابٌ** **اَلِيْمٌ** و حروف حلقی شمش اند چنانچہ شاعر گفتہ
 سہ حرف حلقی شمش بود اسے نور عین ہمزہ ہا و حا و عین غین۔ ایں بیت بغیر لحاظ مخارج است و ایں
 موافق مخارج است سہ حرف حلقی شمش بود اسے دلبر ہمزہ ہا و عین حا و عین غین خامد باقی حروف اخفا کنند
 مثال **مَنْ كَانُ** **مِنْ قَبْلِكَ** **مَعْرُوْفٌ** **اَخْفَا** **پانزدہ** اند چنانچہ شاعر گفتہ است **سَفَاؤُ** **ثَاوُ** **سَجِيْمٌ** **دَالٌ** **وَدَالٌ** **وَزَاوُ**
سَيْنٌ **جَيْنٌ** **صَادٌ** **وَصَادٌ** **وَطَاوُ** **وَقَاوُ** **وَقَاوُ** **وَكَاوُ** **بَيْنٌ** **قَانُوْنٌ** ہر نون تا کید ثقیلہ داخل شود در
 آخر مضارع کہ خالی از طلب باشد و در مضارع منفی با ما و لا قلیل و بعد کہ و ادوات شرط و
 جواب شرط و جزا سوائے **اِمَّا** **قَلٌّ** و در کل ما سوا جو با یا کثیر **مطلب** قانون چیست ہر

مضارع که خالی از طلب باشد بآن نون تاکید کم متصل شود چو زید یضرب دروزید یضربین خواندن اندک است و نیز در مضارع که منفی باشد با ما و لا بآن هم نون تاکید اندک مقررین شود چوں در ما یضرب ما یضربین ولا یضرب لا یضربین نیز کم است و بعد لعمادوات شرط و جواب شرط و جواب اسوائے اما بسیار قلیل است چوں کم یعلمن و من یتقفن و بدون ضرورت شعری یافته نمیشود و امثله اشعار بیه در اینجا نیاریم و مطولات باید دید و در کل ما سوا و جوابا و جواب بر دو قسم است (۱) و جواب و آل به مستقبل مثبت در جواب

بدون فصل چیزه میان لام قسم و قبل باشد نحو تا الله لا یبدن ان اصنامکم ارجح ضرور بالضرور به تبار شامدی خواهیم کرد (۲) اقرب و جواب و آل به مستقبل بعد اما بود چوں اما تخافن و اما ترین و کثیرین محمل بود اول در نهی چوں لا تحسبن الله غافلا (شما الله تعالی را غافل خیال نکنید) و دیگر در دعا و عرض و تمنی و

استفهامی آید نون تکیده مخصوص با استقبال است و گاهی بر ماضی و اسم فعل و فعل تعجب و اسم فاعل می آید

قانون طرف لفعیل و مثال مفعلا است و غیر لفعیل و ناقص و یقین و مضاعف مفعلا است و جوابا اسوائے شاذ است و از غیر ثلاثی مجرور وزن اسم مفعول آل بابی

آید و صدیقی هم بر آل وزن آید و جوابا **مطلب** قانون چیست هر باب که مضارع آل مکسور العین

باشد طرف آل هم مکسور العین باشد چوں ضرب یضرب مضرب حسب بحسب محسب مثال مطلقا

مفعلا است مطلقا را چه معنی است خواه مضارع آل مکسور العین یا مفتوح العین یا مضموم العین باشد مثال

آل موعده مومسوم موضع است بعض گفته که مثال و آوی مطلقا مفعلا است و مثال یائی را در آنوقت مفعلا

است که مضارع آل مکسور العین باشد از غیر لفعیل مفعله است غیر لفعیل را چه معنی است هر باب که مضارع

آل مفتوح العین باشد یا مضموم العین طرف آل مفتوح العین باشد مثال لقر یضرب را منصورا است و

شرف یشرف مشرف است یقین و ناقص و مضاعف را مطلقا مفعلا است مطلقا را چه معنی است

خواه مضارع آل مکسور العین یا مضموم العین یا مفتوح العین باشد طرف آل مفتوح العین باشد چوں مرفی

مرفی مفسر ما سوائے این شاذ است چوں مسجد متسرف مخریب چرا شاذ است قیاس این بود که این

باب قیاس بر کسر یضرب است طرف این مفتوح العین آمد لیکن این شاذ است شاذ در خانه خود بر سر

ہا باشد از ابوقت بنا کردن تثنیہ جمع مؤنث سالم ہوا و مفتوحہ بدل کردن واجبست چوں الی در حالت
 علیتہ این الف مقصورہ است سوم جا است و دریں امالہ شود ابوقت بنا کردن تثنیہ جمع مؤنث سالم ہوا و
 مفتوحہ بدل کردہ الوان الکوین الوان شود سوال کنند کہ در الی قید علیتہ چہ میکند جو کہ اول الی حرف
 بود و حرف تثنیہ جمع شود و قیدک این را علم کہ چیز قرار دادند و با نوقت اسم شود تثنیہ جمع این نیز آید معنی غیر نیست
 کہ اول گفتہ شد الف مقصورہ سوم جا باشد ہذا از آمد کہ سوم جا نباشد خواہ چہ ارم جا باشد خواہ پنجسم جا باشد
 خواہ ششم جا باشد خواہ از برائے تانیث یا الحاق باشد خواہ بدل از واو باشد خواہ بدل از یا باشد این الف مقصورہ
 بوقت بنا کردن تثنیہ جمع مؤنث سالم یا مفتوحہ بدل کردن واجبست چوں ضربی و حنبلی و از طمی و
 مصطفیٰ و مستند علی و در حنبلی و ضربی از برائے تانیث است و در از طمی را نام گیا ہے یاد دختی از برائے
 الحاق بچھرتست این چہ ارم جا است و در مصطفیٰ مستند عا پنجسم جا و ششم جا است اینہا را بوقت بنا کردن
 تثنیہ جمع مؤنث سالم یا مفتوحہ بدل کردہ ضربی بیان ضربیات حنبلیان حنبلیات از طبیان از طبیات
 مصطفیان مصطفیات مستند عیان مستند عیات شدند سوال کہ مصطفیٰ مستند علی
 صیفہ نہ کہ اند و جمع نہ کہ الف و تانیث آید شاہچہ آوردید جواب و قیدک نہ کہ عالم شود از برائے مؤنث در ابوقت جمع او قیاساً
 بالف و تانیث و غیر این نیست کہ بدل از واو نباشد بلکہ بدل از یا باشد چوں زحی کہ در اصل زحی بود یا بالف
 بدل کنی زحی شد این الف مقصورہ است سوم جا است بدل از واو نیست بلکہ از یا است این را بوقت بنا
 کردن تثنیہ جمع مؤنث سالم یا مفتوحہ بدل کنند حنیان و حنیات شدند الف مقصورہ اصلی کہ امالہ کردہ شود اہل را ہم
 بوقت بنا کردن تثنیہ جمع مؤنث سالم یا بدل کنند جو با مثال آن ہتھی بلی در حالت علیتہ در ایماں امالہ کردہ شود
 و اینہا را بوقت بنا کردن تثنیہ جمع مؤنث سالم یا مفتوحہ بدل کنند متیان متیات بلیان بلیات شدند محدود
 اصلی لا ثابت میگذازند و اصلی اہل باشد کہ بدل از چیز نباشد زائد ہم نباشد از ابوقت بنا کردن تثنیہ جمع مؤنث سالم
 ثابت داشتن واجبست مثال لک قراخ این الف محدودہ اصلی است این را بوقت بنا کردن تثنیہ جمع مؤنث سالم
 ثابت دارند قراخ عمان قراخات شدند و تانیث را بواو مفتوحہ بدل میکنند جو با مثال ان عین حصر آمدہ این محدود
 انرا تانیث است این را بوقت بنا کردن تثنیہ جمع مؤنث سالم ہوا و مفتوحہ بدل کردہ حصر و ان حصر وین

حتم و اکت شدند و در غیر اینها هر دو وجه خواندن جائز است لیکن اثبات اولی است و غیر اینها این است که اصلی نباشد از
 برای تائید هم نباشد از ابوقت بنا کردن تشدید جمع مؤنث سالم بود و مفتوحه بدل کردن جائز است ثابت داشتن
 هم جائز است مثال چوں کسب ساء و صاء علیک این الف هم در اول نیست و از برای تائید هم نیست و در
 کسب بدل از او است و در رضا بدل از یا است و در علیاء از برای الحاق است اینها را ابوقت بنا کردن
 تشدید جمع مؤنث سالم ثابت میگردد کسب این کسب اکت و رضا اکت و رضا اکت و علیاء اکت
 میخوانند بدل کردن بود و مفتوحه هم در است مثال کسب اکت و رضا اکت و رضا اکت و علیاء اکت
 علیاء اکت و علیاء اکت و عصب کردن ملحق بقصر طاس است **قانون** هر کلمه حلقی العین بر وزن فعل باشد
 در ال سوئی وزن اصلی سه وجه خواندن جائز است **مطلب** قانون چیست هر کلمه حلقی العین باشد بر وزن فعل
 دلال چند وجه خواندن جائز است بجز شروط معنی حلقی العین نیست که مقابله بین کلمه حروف حلقی بود اسم باشد یا فعل
 دلال سه وجه بلا وزن ملکی خواندن جائز است مثال فعل در شهد شهد شهد شهد خواندن جائز است
 مثال اسم در فخذ فخذ فخذ خواندن جائز است اگر کسی سوال کند فعل چه گفته یا فعل چه خواند گفته بود
 اگر فعل گفته القباس آید به اسم اگر فعل گفته تاویم آید به فعل اگر حلقی العین نباشد نظر کنند اگر اسم باشد در ال سوال
 اصل دو وجه خواندن جائز است در کتف کتف کتف خواندن جائز است اگر فعل باشد سوئی اصل یک وجه
 چوں علم علم خواندن جائز است در شکل فعل فعل خواندن جائز است چوں و طی و طی و در فلیضرب
 فلیضرب خواندن جائز است و در وزن فعل فعل خواندن جائز است خواه اسم باشد خواه فعل باشد چنانچه در
 شرف شرف خواندن جائز است و در عضد عضد خواندن جائز است و در شکل فعل فعل خواندن
 جائز است چنانچه وهو وهو خواندن جائز است و ضرب و ضرب خواندن جائز است و در وزن فعل فعل
 خواندن جائز است و در ایل ایل خواندن جائز است و در وزن فعل فعل خواندن جائز است چوں عشق و عشق
 عشق و عشق خواندن جائز است **قانون** هر باب که ماضی آن مکسور العین باشد مضارع
 آن مفتوح العین باشد یا در اول ضعی آن نازنده مطروه یا سزده وصل باشد در مضارع معلوم
 آن سوئی یا حرکت کسره دهند جواز اغیر ایل حجاز و در مضارع معلوم ابی یا ابی یا در اسم

قبل الف مفاعیل حرف علت نباشد چوں شکر لفظ جمع شریفه عجا کثیر جمع عجو زده و رسائل جمع رساله
 شریفه را جمع قصه بنا کنی حرف اول بر حال خود گذاشته ثانی را فتح داده سوم جا الف علامت جمع قضی در آورده بعد یا آمد
 ال را کسره داده تا واحد و تنوین نمکن را حذف کردند شکر لفظ شد این حرف علت زانده واقع شد بعد الف مفاعیل
 قبل الف مفاعیل حرف علت نیست این را همزه بدل کردند شکر لفظ شد عجو زده را جمع قضی بنا کنی حرف اول را
 بر حال خود گذاشته ثانی را فتح داده سوم جا الف علامت جمع قضی در آورده بعد و او آمد از کسره داده تا واحد و تنوین
 نمکن را حذف کردند عجا و ز شد این حرف علت زانده واقع شد بعد الف مفاعیل و قبل الف مفاعیل حرف علت
 نیست این را همزه بدل کنی عجا و ز شد رسائل جمع رساله کثیر جمع قضی بنا کنی الخ مثال حرف علت که زانده واقع
 شود بعد الف مفاعیل و قبل الف مفاعیل هم حرف علت باشد چوں طوا ائیل جمع طویله حوا ائیل جمع حواله
 و طوا ائیل جمع طویله حوا ائیل جمع قضی بنا کنی حرف اول را بر حال خود گذاشته ثانی را فتح داده
 سوم جا الف علامت جمع قضی در آورده بعد و او آمد از کسره داده تا واحد و تنوین نمکن را حذف کرد ه طوا اول
 شد این حرف علت زانده واقع شد بعد الف مفاعیل و قبل الف مفاعیل حرف علت هم است از این همزه
 بدل کنی طوا ائیل شد باقی امثله علی هذا القیاس مثال حرف علت ائیل که واقع شود بعد الف مفاعیل
 و قبل الف مفاعیل حرف علت هم باشد مثال قوا ائیل جمع قوا و با یبعه در اهل قوا و
 بوا یبع بودند این حرف علت ائیل واقع شود بعد الف مفاعیل و قبل الف مفاعیل هم حرف علت است این را
 همزه بدل کنی قوا ائیل بوا یبع شدند مثال حرف علت یک و واقع شود بعد الف مفاعیل و قبل الف مفاعیل حرف
 علت باشد مثال حرف علت با همزه بدل نه کنیم چرا ما گفته ائیل را شرط نیست که قبل الف مفاعیل حرف علت باشد این بر
 قانون جاری نه کردیم چوں مقاول و مبایع کسے سوال کند جن اول جمع جن و است این حرف
 علت واقع شد بعد الف مفاعیل این را همزه چرا بدل نه کنی جواب دهم که ما گفته زانده باشد این حکم ائیل
 دارد که سخن بجهافوس است سوال طوا و نیس جمع طاووس است این حرف علت واقع شد بعد الف مفاعیل
 را چرا همزه بدل نه کنی جواب ما گفته که بعد الف مفاعیل باشد این بعد مفاعیل است سوال عیا ائیل جمع
 عیال است این حرف علت واقع شد بعد الف مفاعیل اینچا چرا قانون جاری کردی جواب این یا اشباعی

است دلال عیار ثل بود کسویا را اشباع نمودند عیای ثل شد سوال مصائب جمع مصیبه است و معاش
 جمع معیننه است درینجا چرا قانون جاری کردی جواب این شاز است **قانون** همزه زائده که افه
 شود در اول کلمه خالی نباشد وصلی باشد یا قطعی حکم وصلی آنست که ساقط نشود درین کلام
 و جویا قرعته نه کتابته بوقت متحرک شدن مابعد کثیرا قرعته و کتابته حکم قطعی اینست
 که درین کلام ساقط نشود و نیز در متحرک شدن مابعد خود هم ساقط نشود و همزه قطع در خانه خود
 و قسم است همزه باب افعال چون اگره و همزه واحد حکم چون اضرِب و همزه اسم تفضیل
 اضرِب و همزه جمع چون اشرف همزه اعلام چون اضمعیل سحوق و همزه بنا چون اصبح
 را نکشت را گویند همزه بفعل تعجب چون ما اضرِب و همزه استفهام چون عانذ رتبه و همزه ندا
 چون اعبدل الله همگی اند **مطلب** قانون چیست همزه زائده که واقع شود در اول کلمه خالی بنا
 وصلی باشد یا قطعی حکم وصلی آنست که ساقط نشود درین کلام و جویا قرعته نه کتابته مثال اضرِب اگر آورد در اول
 او آمده باشد و اضرِب خوانده شود اگر فآند و باشد تا فا اضرِب خوانده شود و وقت متحرک شدن مابعد کثیرا قرعته
 و کتابته مثال ایل گسب در اصل ایل گسب بود حرکت اولی را نقل کرده قبل را دادند همزه را حذف کردند از برائے
 استغناء اول ساکن ثانی متحرک اول را در ثانی او قوام کردند گسب شد ای همزه وصلی است مابعد این متحرک شد اکثر
 را ساقط کنند بعضی این را ساقط نمیکنند گسب میخوانند اگر ساقط کنند قرعته کتابته کنند آن کس که همزه را حذف کند
 آن ای دلیل دید که همزه وصلی مابعد متحرک شد از بجای استغناء آن کس که همزه را حذف نکند ای دلیل دید که حرکت عارضی ثانی
 سکون است حکم همزه قطعی اینست که ساقط نشود درین کلام چون اگره قبل او اگر آواید و اگره موقفاً کسب میشود
 اگر مابعد همزه قطعی متحرک شود نیز حذف نشود چون اقامه در اصل اقامه بود حرکت او را نقل کرده قبل را دادند او را با نقل
 کردند اقامه شد ای همزه قطعی است مابعد او متحرک شد حذف نشود در همزه اسم اختلاف است نزد بصری و کوفی
 بصری گویند اصله سیمو بود و او را خلاف القیاس حذف کردند در اولش همزه وصل در آوردند سیمو شد بر وزن افع
 کوفی گویند که اصله و شکم بود و او را حذف کرده عوضش همزه در اولش در آوردند سیمو شد بر وزن فعل سوال بصری
 شد که شما گفته بودید که همزه اسم وصلی است حکم وصلی آنست که حذف شود قرعته نه کتابته شما کتابته چرا حذف کردید

بر کوفیاں سوال نشود که شنا گفته بودید که همزه اسم قطعی است حکم قطعی اینست که در بیج کلام ساقط نشود قرینه و
 کتابتة چو ساقط کردید جواب از جانب هر دو طرف که در بیجا کثرت استعمال است سوال که در خواندن کثرت استعمال
 بودند در کتابتة در بیجا حذف کردید جواب که در نوشتن هم کثرت استعمال است که در خط و کتابها نوشته باشد
 سوال هر جا که حرف حذف شود کلاً بد است که کس چیز دال باشد چون در اضربین و او حذف شده است ریخا
 ضمه دال است و در اضربین کسره دال است در بیجا چه چیز دال است جواب طوالت با سوال بسم الله فحجر بها و
 مرسها در بیجا حذف کردند جواب این هم کثیر الاستعمال است که مردمان بر چهار سوار شوند این را خوانند
 سوال که در آتیه من سلیمان و آتیه بسم الله الرحمن الرحیم در بیجا حذف کردند جواب این را حمل کنیم بر بسم الله
 دیگر تعریف حمل این است الحامل فشریک لفظ بلفظ آخر فی حله من الأحكام بعد و جمل من المناسبات
 بینهما در میان مناسبت چه است این هم کامل است آن هم کامل است و در آتیه بسم الله از بیجا حذف
 نکردند که این کامل نیست سوال وصلی را وصلی چو گویند جواب وصلی در لغت اتصال را گویند این هم در بیج کلام ساقط
 شود و ما قبل ما بعد متصل کنند یا این جواب است وصل در لغت رسیدن را گویند این هم سبب است از برای
 رسیدن متکلم اضرب را از تضرب بنا کنی تا حرف مضارعت را حذف کرده ما بعدش ساکن ماند متکلم به مطلب خود
 نرسد همزه وصلی در اولش در آوردند اضرب شد سوال قطعی را قطعی چو گویند جواب قطعی در لغت قطع و انفصال است
 گویند این هم در بیج کلام ساقط نشود و در قبل ما بعد انفصال کند قطعی در خانه خود بر تو قسم است گذشته بیجا کثرت است
قانون هر باب که معنی آن چهار حرفی باشد در مضارع معلوم آن حروف آن حروف را حرکت ضمه
 دهند **مطلب** قانون چیست هر باب که معنی آن چهار حرفی باشد در مضارع معلوم آن حروف آن حروف را حرکت
 ضمه دهند چو با مثال چون اگر میگیرم و گریه میگیرم مضارب و مضارب و حرج یک حرج این بدینکه است
 معنی اینها چهار حرفی است در مضارع معلوم این ابواب حروف اقلین را حرکت ضمه دادن واجب است یگیرم
 یگیرم مضارب یک حرج خواندن واجب است سوال این را حرکت فتح چو اندکی جواب اگر فتح در مضارع
 معلوم باب افعال ناالتباس آید با مضارع معلوم ثلاثی مجرد تضرب سوال که در بیجا یک باب التباس آید دیگر یا بنابر
 حرکت ضمه میدهند جواب که آنرا حمل کنیم بر این حمل را تعریف گذشته است در میان این مناسبت چه است که معنی

را نگند بعد از آن تا در تمام کلمات ابتدا بساکن لازم آید اولش همزه وصلی آوردند تا عَدَّ يَتَّعَدُّ يَتَّعَدُّ الخ
 میخوانند مثال یا که واقعه شود در مقابله فاکلمه باب تَفَاعُلٌ و بدل از همزه نباشد چون تَيَّاسَرَ الخ و عَدَّ هَذَا الْقَيْدُ
 وَعَدَّ وَيَسْتَعِدُّ بِرَبَابٍ فَعْلٌ مِي بُرِيدٌ لَكِنْ يَتَّخَذُ يَتَّخَذُ شَذَا هَسْتِ چر اشاذ است اصله اَتَّخَذَ بود همزه راهبه
 موافق حرکت قبل بدل کنی اِتَّخَذَ شد این یا واقعه شد در مقابله فاکلمه باب اِفْتِعَالٌ بدل از همزه است قیاس
 این بود که این را تا نه کنند که این بدل از همزه است لیکن این را تا کردن و تا در تمام کلمات کردن هر دو شاذ است ما گفته
 و آذ و یا بدل از همزه نباشد احتراز شد که باشند چون اِغْتَمَسَ اِغْتَمَسَ هَمَزَةٌ رَاهِبَةٌ مَوَافِقٌ حَرَكَةٌ قَبْلُ بَدَلُ كُنِيَ اِشْتَمَسَ و
 اَوْتَمَسَ شَدِيدٌ نَجَا قَانُونٌ جَارِيٌّ نَهْ كُنِيمٌ چو که گفته بدل از همزه نباشد این است **قانون سین شین** اگر یکی
 از پیشان در مقابله فاکلمه باب اِفْتِعَالٌ واقعه شود تا اِفْتِعَالٌ را جنس فاکلمه کنند جواز او جنس را
 در جنس او قوام کند و **جواب مطلب** قانون چیست اگر سین یا شین واقعه شود در مقابله فاکلمه باب اِفْتِعَالٌ
 تا اِفْتِعَالٌ را جنس فاکلمه کردن جائز است بعد از آن جنس را جنس او قوام کردن واجب است مثال سین که واقعه شود
 در مقابله فاکلمه در باب اِفْتِعَالٌ چون سَمِعَ را بر باب اِفْتِعَالٌ برند در اول او همزه در آرند و بعد از سین تا نایده کنند
 اِسْتَمَعَ شد صرف صغیر اِسْتَمَعَ اِسْتَمَاعًا الخ میخوانند چون سین واقعه شد در مقابله فاکلمه در باب اِفْتِعَالٌ
 تا اِفْتِعَالٌ را جنس فاکلمه کند بعد از جنس را جنس او قوام کند و جواباً اِسْتَمَعَ شد صرف صغیر اِسْتَمَعَ اِسْتِمَاعًا الخ
 سوال هر جا که دو قوام متقارین باشد در آنجا لفظ را جنس ثانی کند جواب سین از حروف صغیری است اگر تا کنند صفت
 او کم شود یا این جواب که این صفت بسیار مغرب است یعنی صغیر رَيْتُ (حروفیکه بلفظ آنها مانند آواز طایر شنیده شود)
 و یا این جواب که حروف صغیری ما مخرج کلان است و مخرج تا خورد است کلان چیز در خورد جانیا پذیر مثال شین چون
 شَبِهَ را بر باب اِفْتِعَالٌ برند اِشْتَبَهَ شد صرف صغیر اِشْتَبَهَ اِشْتِبَاهًا الخ شین واقعه شد در مقابله
 فاکلمه در باب اِفْتِعَالٌ تا اِفْتِعَالٌ را شین کرده اِشْتَبَهَ شد شین با هم آمدند اول ساکن ثانی متحرک اول را در
 ثانی او قوام کردند و شبکه شد صرف صغیر اِشْتَبَهَ اِشْتِبَاهًا الخ سوال هر جا که دو قوام متقارین باشد اول را از
 جنس ثانی کنند شما چه در ثانی را جنس اول کرده جواب که شین از حروف صغیری است و حروف صغیری
 مشغره را لغزشد لب شتر و حروف دیگر او قوام نشوند **قانون ضاد صاد و طاء** اگر یکی از پیشان واقعه

صرف صغیر اضطرَب یَضْرِبُ اضطرَباً الخ صورت ادغام طاراضاد کردند اضطرَب شد اول رادرثانی
 ادغام کردند اضطرَب یَضْرِبُ اضطرَباً الخ سوال هر آنجا که ادغام متقارین باشد آنجا اول رادرثانی ادغام کنند
 شما و بگر را جنس اولی کنی جوب ضاد از مروف ضوی میشتفت است و مروف ضوی میشتفت بگر ادغام نشود
قانون دال ذال را اگر یکی از ایشان واقع شود در مقابله فاکلمه در باب اِفْتِعَالٍ تا اِفْتِعَالٍ
 را دال کنند و جوباً اگر دال واقع شود ادغام کنند و جوباً اگر ذال واقع شود ادغام و اظهار هر دو جائز اند
 ادغام باین طور که دال را ذال کردن و ذال را دال کردن جائز است اگر ز او واقع شود ادغام اظهار
 هر دو جائز اند ادغام باین طور که دال را از کردن جائز است و ز را دال کردن جائز نیست **مطلب**
 قانون چیست دال ذال را اگر یکی از ایشان سه حرف فاکلمه واقع شوند در باب اِفْتِعَالٍ تا اِفْتِعَالٍ را دال کردن واجب
 است اگر دال واقع شود ادغام واجب است اگر ذال واقع شود ادغام اظهار هر دو جائز اند ادغام باین طور که دال را
 ذال کردن و ذال را دال کردن جائز است اگر ز او واقع شود اظهار خواندن جائز است ادغام کردن هم جائز است ادغام
 باین طور دال را از کردن جائز است ز را دال کردن جائز نیست مثال دال چون ذَرَّكَ را بر باب اِفْتِعَالٍ بر
 ذَرَّكَ شد باین دال واقع شد در مقابله فاکلمه در باب اِفْتِعَالٍ تا اِفْتِعَالٍ را دال کردند ذَرَّكَ شد اول رادر
 ثانی ادغام کردند ذَرَّكَ شد صرف صغیر ذَرَّكَ یَذِرُّ ذَرّاً الخ شد مثال ذال ذَكَرَ را بر باب اِفْتِعَالٍ
 کردند ذَكَرَ شد چهل ذال واقع شد در مقابله فاکلمه در باب اِفْتِعَالٍ تا اِفْتِعَالٍ را دال کردند ذَكَرَ شد
 اظهار باین طور صرف صغیر ذَكَرَ یَذِکُّ ذِکْرًا الخ شد اگر ادغام خوانند هم جائز است ادغام باین طور دال را
 ذال کنند هم جائز است و ذال را دال کنند هم جائز است دال را ذال کردند ذَكَرَ شد پس دو ذال با هم آمدند
 ساکن ثانی متحرک اول رادرثانی ادغام کردند ذَكَرَ شد ذَكَرَ یَذِکُّ ذِکْرًا الخ اگر ذال را دال کرده دال را دال
 ادغام کنند هم جائز است در آن وقت که دال کردند ذَكَرَ شد پس دو ذال با هم آمدند اول ساکن ثانی متحرک اول را
 درثانی ادغام کردند ذَكَرَ شد صرف صغیر ذَكَرَ یَذِکُّ ذِکْرًا الخ مثال ذال ذَكَرَ را بر باب اِفْتِعَالٍ بر
 شد باین ز او واقع شد در مقابله فاکلمه در باب اِفْتِعَالٍ تا اِفْتِعَالٍ را دال کردند ذَكَرَ شد صرف صغیر صورت سلفاً
 از ذَكَرَ یَذِکُّ ذِکْرًا الخ اگر ادغام کنند هم جائز است ادغام باین طور دال را از کردن جائز است ز را

قال کردن جائز نیست و دال را از کرده از ذلک شد بعد دو زبانم آمدند اول ساکن ثانی متحرک اول و ثانی
 ادغام کردند از ذلک شد صرف صغیر از ذلک شد بعد دو زبانم آمدند اول ساکن ثانی متحرک اول و ثانی
 جنس ثانی کنند شهادت بر جنس اولی کنی جواب را از حروف صغیری است اگر حروف صغیری را جنس دیگر کنیم تا وصف
 صغیری این کم شود این وصف بسیار غریب است یا این جواب هم حروف صغیری را خارج کلدن است کلدن در خود داخل
قانون تا که واقع شود در مقابله فاکلمه در باب اِفتعالِ ادغام کنند و جوبا ادغام یا این طور که
 تا را تا کردن تا را تا کردن جائز است لیکن صورت اول بهتر است یعنی تا را تا کردن **مطلب**
 قانون چیست تا که واقع شود در مقابله فاکلمه در باب اِفتعالِ ادغام کردن واجب است ادغام این طور که تا را تا کرده
 ادغام کنند جائز است یا که تا را تا کرده ادغام کنند هم جائز است در قانونچه کیهوالی گفته است که ادغام کردن واجب
 است سیبویه گوید که اظهار هم جائز است اگر در قانونچه گفته که تا را تا کردن اولی است و از کتب صرف جاری بردی شرح مشافیه
 و غیر معلوم شود که تا را تا کردن فصیح است و کس فصیح مثال تا چون ثقل را بر اِفتعالِ برمی آید شد اظهار نیز سیبویه
 صرف صغیر ثقل ثقل ثقل اِثقالاً الخ ادغام کردن واجب است تا را تا کرده ادغام کردن جائز است تا را تا کرده
 ادغام کردن هم جائز است بعد تا را تا کردند ثقل شد صرف صغیر ثقل ثقل ثقل اِثقالاً الخ اگر تا را تا کنند هم جائز است
 تا را تا کردند اِثقل شد بعد دو زبانم آمدند اول ساکن ثانی متحرک اول را در ثانی ادغام کردند ثقل شد صرف صغیر
 ثقل ثقل اِثقالاً الخ تا تا کردن ادغام کردن از همه بهتر است **قانون** تا دال ذال زاسین شین صاد
 ضار طاطا اگر یک از ایشان واقع شود در مقابله عین کلمه در باب اِفتعالِ تا اِفتعالِ را از جنس عین کلمه
 کنند جواز بعد جنس را در جنس ادغام کنند و جوبا اگر تا واقع شود ادغام کنند جواز اگر یک از ایشان
 واقع شود در مقابله فاکلمه در باب تفعّل یا تفاعل تا این هر دو باب از جنس فاکلمه کنند جواز پس
 جنس را در جنس ادغام کنند و جوبا اگر تا واقع شود ادغام کنند جواز **مطلب** قانون چیست تا
 دال ذال زاسین شین صاد ضار طاطا اگر یک از ایشان واقع شود در مقابله عین کلمه در باب اِفتعالِ تا اِفتعالِ را
 از جنس عین کلمه کردن جائز است بعد از آن جنس را در جنس ادغام کردن واجب است اگر تا واقع شود مقابله فاکلمه در
 باب اِفتعالِ ادغام کردن جائز است اگر یک از ایشان واقع شود در مقابله فاکلمه در باب تفعّل یا تفاعل تا این

تار اور تا ادغام کردند ابتدا ساکن هم آید همزه وصلی در او نش در آوردند ثقل شد ثقل یثقل یثقل یثقل یثقل
 مثال دو آل در یک مثال فال کسر مثال زازلف مثال سین سمیع مثال شین شینه ^{سما}
 صبر مثال ضاد ضربت مثال طاطلب مثال ظاظلم مثال نائزک مثال ناکه واقعه شود در مقابل فاکمه
 در باب تفاعل ثقل را بر باب تفاعل بری تشاقل شد تشاقل یتشاقل یتشاقل یتشاقل الخراس تا واقعه شد
 در مقابل فاکمه باب تفاعل کن تار تا کرده تار اور تا ادغام کردند ابتدا ساکن هم آید در او نش همزه وصلی لا اوله
 یتاقل یتاقل یتاقل الخ مثال باقی گذشته اند **قانون** تا تا د آل ذال زار آسین شین صا
 ضاد طاطلون اگر یکی از ایشان واقعه شود بعد لام آل آن لام آل را جنس مابعد کنند بعد
 جنس را در جنس ادغام کنند و چو با اگر یکی از ایشان واقعه شود بعد لام غیر آل آن لام را
 جنس مابعد کنند چو از بعده جنس را در جنس ادغام کنند و چو با سوائی را چو که در اینجا واجب است
مطلب قانون چیست اگر یکی از ایشان واقعه شود بعد لام آل آن لام آل را جنس مابعد کنند بعد
 جنس را در جنس ادغام کنند و چو با مثال آل التاء التاء التاء التاء التاء التاء التاء التاء التاء التاء
 انظروا انظروا النون در اصل التاء التاء التاء التاء التاء التاء التاء التاء التاء التاء التاء التاء
 لام آل آن لام آل را جنس مابعد کردن واجب است بعد جنس را در جنس ادغام کردن واجب
 است التاء التاء التاء التاء التاء التاء التاء التاء التاء التاء التاء التاء التاء التاء التاء التاء التاء التاء
 لام آل را جنس مابعد کردن جائز است بعد جنس را در جنس ادغام کردن واجب است مثال هتاء
 هتاء هتاء و غیره اند در اصل هتاء هتاء هتاء هتاء هتاء هتاء هتاء هتاء هتاء هتاء هتاء هتاء
 لام آل آن لام آل را جنس مابعد کردن جائز است بعد جنس را در جنس ادغام کردن واجب
 است هتاء هتاء هتاء هتاء هتاء هتاء هتاء هتاء هتاء هتاء هتاء هتاء هتاء هتاء هتاء هتاء هتاء
 را چو که در اینجا واجب است اگر واقعه شود بعد غیر لام آل آن لام آل را جنس مابعد کردند جنس را
 در جنس ادغام کردن واجب است مثال راقل رب اغفر ذل رفعه الله تعالی در
 صل قل رب اغفر ذل رفعه الله تعالی بودند را واقعه شد بعد غیر لام آل آن لام را

جنس مابعد کردن جنس را در جنس ادا قام کردن بهر دو واجب اند قُلْ رَبِّ اَعْصِرْ وَبَلِّ اَرْقَعَهُ
 اللّٰهُ تعالی خواندن واجب است لیکن اختلاف است در بَلِّ اَرْقَعَهُ آن نزد قاریان و صرفیای صرفی
 ادا قام گفتند و بَلِّ اَرْقَعَهُ آن میخوانند قاری گویند که در اینجا سکنه است سکنه چه است در میان ادا قام
 و اظهار خوانده شود این از جنس مروی است بَلِّ اَرْقَعَهُ آن میخوانند این حروف را حروف ششمی
 گویند سوال این را ششمی چه گویند جواب با وقت که شمس بیرون آید ستارگان را پوشیده کند این
 هم بعد لام اَلْ اَیْنِد و لام اَلْ را پوشیده کنند دیگر حروف را حروف قمری گویند سوال این را قمری چرا
 گویند جواب با وقت که قمر بیرون آید ستارگان را پوشیده نکند این هم بعد لام اَلْ اَیْنِد و لام اَلْ را
 پوشیده نکند

شرح ابواب ثلاثی مجروح صحیح

باب دوم

ازال شش باب صرف صغیر ثلاثی مجروح صحیح از باب فعل یفعل یفعل النضر
 والنصرة یاری کردن نصر ینصر نصرافه وناصرو نصر ینصر نصرافذ الی منصور لم یضمر
 لم یضمر یضمر لا ینصر کن ینصر کن ینصر الامر منه انصر والنصر عنه لا تنصر لا تنصر لا تنصر
 لا ینصر والظرف منه منصر منصران مناصر منصر و الاله منه منصر منصران مناصر
 منصر ومنصره منصران مناصر منصران مناصر منصران مناصر منصران مناصر
 و افعل التفضیل المذکور منه انصر انصران انصرون اناصر انصر و المونث منه
 انصاری انصاریان انصاریات نصر نصیری و فعل التعجب منه ما انصره وانصیره ونصره

باب سوم ازال شش باب صرف صغیر ثلاثی مجروح صحیح از باب فعل یفعل
 یفعل العلم والعلامة و انفسن علیه یعلمه علما فهو عالم و علمه یعلمه علما فذل الی معلوم
 لم یعلم لم یعلمه لا یعلمه لا یعلمه الخ

باب چهارم ازال شش باب فعل یفعل یفعل المنع بازو اشتن منع یمنع منع
 فهو مانع و منع یمنع منع فذل الی ممنوع لم یمنع لم یمنع لا یمنع لا یمنع الخ

باب پنجم ازال شش باب فعل یفعل یفعل الحسب والحساب والحسبان شمر و ان یسند
 حسیب یحسب حسابا فهو حاسب و حسیب یحسب حسابا فذل الی محسوب الخ

باب ششم از آن ش باب فعل یفعل چون الشرف والشرافة بزرگ شدن
 شرف یشرّف و شرف فافهو شریف و شرف و یشرّف و شرف فاذ الی مشرف و الخ
 صرف کبیر صفت مشبّه شریف شریفان شریفون شراف شرافون شرف و شرفنا شرفاً
 شرفان شرفان شراف و اشرفاء اشرفه شریفه شرفنا شرفیات شراف شرف
 شریف و شریفه

شرع ابواب ثلاثی مزیدیه

باب اول

صرف صغیر ثلاثی مزیدیه صحیح از باب افعال چون الاکرام بزرگی و اوان الکرمة
 یکر ماکراماً فاهو مکرّم و اگر مکرّم ماکراماً فاذ الی مکرّم لم یکرّم ماکراماً
 لا یکرّم من یکرّم من یکرّم الامر منه اگر مکرّم لم یکرّم و التی عنه لا یکرّم
 لا یکرّم ماکراماً نظر من منه مکرّم مکرّم مان مکرّمات الخ

باب دوم از تفعیل چون التکریم بزرگی و اوان کرّم مکرّم فاهو مکرّم
 و کرّم مکرّم مکرّم فاذ الی مکرّم لم یکرّم مکرّم الخ

باب سیوم از مفاعله چون المضاربه با یکدیگر چون ضارب يضارب مضارب
 فهو مضارب و ضورب يضارب مضاربة فذ الی مضارب لم یضارب ک یضارب
 لا یضارب لا یضارب لن یضارب لن یضارب الخ

باب چهارم از تفعُّل چوں التَّصَرُّفُ دست اندازی کردن در کار و تصَرَّفَ
 يَتَصَرَّفُ تَصَرَّفًا فَهُوَ مُتَصَرِّفٌ وَتَصَرَّفَ يَتَصَرَّفُ تَصَرَّفًا فَذَلِكَ مُتَصَرِّفٌ الْحَرْفُ

باب پنجم از تفاعل چوں التَّضَارِبُ یا یک دیگر کردن تَضَارِبُ يَتَضَارَبُ تَضَارِبًا
 فَهُوَ مُتَضَارِبٌ وَتَضَوَّرِبُ يَتَضَوَّرِبُ تَضَوَّرِبًا فَذَلِكَ مُتَضَوَّرِبٌ لَمْ يَتَضَوَّرِبْ لَمْ يَتَضَوَّرِبْ
 لَا يَتَضَارِبُ لَا يَتَضَارِبُ كُنْ يَتَضَارِبُ كُنْ يَتَضَارِبُ الْحَرْفُ

باب ششم از افتعال چوں الْأَكْتِسَابُ بگوشتش حاصل نمودن اَلْكَتْسِبُ
 يَكْتَسِبُ اَلْكَتْسَابُ فَهُوَ مُكْتَسِبٌ وَاَلْكَتْسِبُ يَكْتَسِبُ اَلْكَتْسَابُ فَذَلِكَ مُكْتَسِبٌ
 لَمْ يَكْتَسِبْ لَمْ يَكْتَسِبْ لَا يَكْتَسِبُ لَا يَكْتَسِبُ كُنْ يَكْتَسِبُ كُنْ يَكْتَسِبُ الْحَرْفُ

باب هفتم از انفعال چوں الْأَنْصَرَفُ گردیدن اِنْصَرَفَ يَنْصَرِفُ اِنْصِرَافًا فَهُوَ
 مُنْصَرِفٌ وَانْصَرَفَ اِنْصَرَفًا فَذَلِكَ مُنْصَرِفٌ لَمْ يَنْصَرَفْ لَمْ يَنْصَرَفْ لَا يَنْصَرِفُ
 لَا يَنْصَرِفُ كُنْ يَنْصَرِفُ كُنْ يَنْصَرِفُ اَلْأَمْرُ مِنْهُ اِنْصَرَفَ لِيَنْصَرِفَ لِيَنْصَرِفَ الْحَرْفُ

باب هشتم از افعلال چوں الْأَحْمَرُ بسیار سرخ شدن اِحْمَرُوا يَحْمَرُونَ اِحْمَارًا
 فَهُوَ مُحْمَرٌ وَاحْمَرُوا اِحْمَارًا فَذَلِكَ مُحْمَرٌ لَمْ يَحْمَرْ لَمْ يَحْمَرْ لَمْ يَحْمَرْ اَلْأَمْرُ
 مِنْهُ اِحْمَرُوا لِيَحْمَرُوا لِيَحْمَرُوا الْحَرْفُ

باب نهم از افعیلال چوں الْأَحْمِيرُ بسیار سرخ شدن اِحْمَارُوا يَحْمَرُونَ اِحْمَارًا
 فَهُوَ مُحْمَرٌ وَاحْمَرُوا اِحْمَارًا فَذَلِكَ مُحْمَرٌ لَمْ يَحْمَرْ لَمْ يَحْمَرْ لَمْ يَحْمَرْ اَلْأَمْرُ
 مِنْهُ اِحْمَارُوا لِيَحْمَرُوا لِيَحْمَرُوا الْحَرْفُ

باب دهم از افعیعال چوں الْأَحْدِيدُ اب گزشت شدن اِحْدَدُوا يَحْدُدُونَ اِحْدَادًا
 اِحْدِيدًا فَهُوَ مُحْدَدٌ وَاحْدُوا اِحْدَادًا فَذَلِكَ مُحْدَدٌ لَمْ يَحْدُدْ لَمْ يَحْدُدْ لَمْ يَحْدُدْ
 لَمْ يَحْدُدْ اَلْأَمْرُ مِنْهُ اِحْدَدُوا لِيَحْدُدُوا لِيَحْدُدُوا الْحَرْفُ

باب يازدهم از استفعال چون الاستخرج طلب خروج کردن استخراج
 يستخرج استخراج جافلهو مستخرج واستخرج يستخرج استخراج جافذ الك مستخرج
 لم يستخرج لم يستخرج لا يستخرج لا يستخرج لن يستخرج لن يستخرج الامر منه
 استخراج يستخرج استخراج الخ

باب دوازدهم از افعوال چون الاجلوا تشافتن اجلوز اجلوز
 فهو اجلوز واجلوز اجلوز افذ الك اجلوز لم اجلوز لم اجلوز لاجلوز
 لن اجلوز لن اجلوز الامر منه اجلوز الخ

بدانکه رباعی مجرور ایک باب است از باب فعلله چون
 الد حرجة والد حرج سنگ فطانیدن دخرج يد حرج دحرجة فهو
 مد حرج ودخرج يد حرج دحرجة فد الك مد حرج لم يد حرج لم يد حرج
 لا يد حرج لا يد حرج لن يد حرج لن يد حرج الامر منه دحرج ليد حرج
 يد حرج يد حرج والنهي عنه لا تد حرج لا تد حرج لا يد حرج لا يد حرج الخ

بدانکه رباعی مزیدیه راسه باب است بحسب نظر
باب اول از فاعل چون التذ حرج سنگ فطانیدن تذ حرج يتذ حرج
 تذ حرج جافلهو متذ حرج وتذ حرج يتذ حرج تذ حرج جافذ الك متذ حرج الخ

باب دوم از افعلال چون الاخرتجما فهو شدن شتران بر آب اخرتجه
 يخرتجه اخرتجما فهو محرتجه واخرتجه محرتجه اخرتجما فد الك محرتجه لم يخرتجه
 لم يخرتجه لا يخرتجه لا يخرتجه الخ

باب سوم از افعلال چون الاقشعرا ربر خواستن موعی بر بدن اقشعرا
 يقشعرا اقشعرا افهو مقشعرا واقشعرا يقشعرا اقشعرا افذ الك مقشعرا لم يقشعرا
 لم يقشعرا لم يقشعرا الخ

و او این جائز است **قانون** هر واو که واقع شود در مقابله فاکلمه در مصدر و مصدر بر وزن
 فَعْلٌ باشد و در مضارع معلوم آن حذف شده باشد کسره آن و او را نقل کرده بما بعد دهند
 و آن و او را حذف کنند و عوضش تا در آخرش در آورند بقاعده اِقَامَةُ قَاعِدَةٍ اِقَامَةُ اِسْتِ
 بَرَحٍ که در مصدر ساقط شود سوا التقانونین عوضش تا در آخرش در آورند و جوباً اَمَّا لُغَةً
 وَمِثْلُهُ شَاذٌ است **مطلب** قانون چیست و او واقع شود مقابله فاکلمه در مصدر و در مضارع معلوم
 آن حذف شده باشد کسره آن و او را نقل کرده بما بعد دهند و عوضش تا در آخرش در آورند و جوباً اَمَّا لُغَةً
 در اصل و عِدُّ بود این و او واقع شود در مقابله فاکلمه در مصدر و مضارع معلوم آن حذف شده است چون تَعِدُّ
 اَعِدُّ نَعِدُّ کسره آن و او را نقل کرده بما بعد دهند و آن و او را حذف کنند و عوضش تا در آخرش در آورند و جوباً
 عِدُّ خواندن واجب است این و او را حذف کنند و تا عوض در آخرش در آورند بقاعده اِقَامَةُ قَاعِدَةٍ
 اِقَامَةُ اَنِیْبِتِ هِرْحَرٍ که حذف شود در مصدر بلا التقانونین تا عوض در آخرش در آورند مثال آن اِقَامَةُ
 اِسْتِقَامَةٍ در اصل اِقْوَامًا اِسْتَقْوَامًا بودند حرکت و او را نقل کرده قبل را دادند آن و او را بالف بدل
 کردند پس التقاساکنین شد میان هر دو الف بعضی صرفی اولی را حذف کنند بعضی ثانی را حذف
 کنند تا عوض در آخرش در آورند التقانونین چه است یک ساکن تنوین باشند و دیگر کسره باشند
 ما گفته که سوا التقانونین باشد احتراز شد که باشد مثال آن هُدًی مَعْنًی و اِی هُدًی مَعْنًی بودند متحرک
 قبلش مفتوح آن و او را بالف بدل کنند اِنْ مَعْنَانِ شدند در اینجا قانون جاری نه کنیم چرا ما گفته که سوا
 التقانونین باشد درین جا التقانونین است این تا بوقت اضافت ساقط کردن جائز است
 مثال حذف اِقَامِ الصَّلَاةِ عِدَّ الامر الذی در اصل اِقَامَةُ عِدَّةٌ بودند چون مضاف کردند تا ساقط
 شد اِقَامِ الصَّلَاةِ عِدَّ الامر الذی خواندن جائز است اَمَّا لُغَةً وَمِثْلُهُ شَاذٌ است لُغَةً در اصل لُغُو
 یَا لُغًی وَمِثْلُهُ در اصل مَعْنًی بودند و او یا متحرک قبلش مفتوح بود آن و او را بالف بدل کردند لُغَانٌ وَمِثْلَانٌ
 شدند قیاس این بود که در اینجا قانون جاری نه کنیم چرا ما گفته که سوا التقانونین باشند در اینجا التقانونین است تا در آخر
 در آورند این شاذ است ما گفته در مقابله فاکلمه در مصدر باشد احتراز شد که در مصدر باشد چون و تَرَوُورٌ

این واژه واقع شده در مقابله فاعله در اینجا قانون جاری که کنیم چرا ما گفته در مصدر باشد این در اسم است ما گفته
 بروزن فعل باشد احترازند از وصل وصال این واژه واقع شده در مقابله فاعله در مصدر و در مضارع
 معلوم آن حذف شده باشد لیکن در اینجا قانون جاری که کنیم چرا ما گفته که بروزن فعل باشد این بروزن فعل
 فعال است ما گفته در مضارع معلوم آن حذف شده باشد احترازند که نباشد مثال آن و جمل این واژه
 واقع شده در مقابله فاعله در مصدر بروزن فعل است در اینجا قانون جاری که کنیم ما گفته در مضارع معلوم آن

حذف نشده باشد در مضارع معلوم این حذف نیست اگر پس وزن میباید مثال آن جائز است و در مثال فعلی
 است **لقلیل** میفاد ال موعاد بود و اوساکن منظر باشد مسور آن و او را بیابدل کردند میفاد شد
قانون بر و اوساکن منظر که واقع شود در مقابله فاعله در باب افتعال قبل آن
 مسور باشد آن و او را بیابدل کنند و جو بیاپیش شرط که باعث تحریک موجود نباشد
مطلب قانون چیست و اوساکن هم باشد منظر میباشند در مقابله فاعله در باب افتعال هم نباشد

باعث تحریک هم موجود نباشد قلیلش مسور هم باشد آن و او را بیابدل کردن واجبست مثل میفاد وصل
 موعاد بود این و اوساکن است منظر است در مقابله فاعله در باب افتعال نیست باعث تحریک هم
 موجود نیست قبل این مسور است این و او را بیابدل کنی میفاد شد و اوساکن گفته احترازند از متحرک
 مثال آن عوض منظر گفته احترازند از غم چون رجلا و اذ ما گفته که در مقابله فاعله در باب افتعال
 نباشد احترازند که باشد مثال او قتل ما گفته که قبل آن مسور باشد احترازند از مفتوح مضموم
 چون قول قول ما گفته که باعث تحریک موجود نباشد احترازند که باشد چون اودنه در ال اودنه بود

حیث از اولی را نقل کرده پس اول ساکن ثانی متحرک اول را در ثانی ادغام کردند اودنه شد
لقلیل وعدت در ال وعدت بود ال و تا قریب الخرج بهم آمدند ال بلا
 تا کرده تا در ادغام کردند وعدت شد **قانون** هر ال ساکن مابعد ال تا متحرک
 باشد سوائے تا افتعال آن ال را تا کنند بعد تا در ادغام کنند و جو با و در عکس
 عکس است **مطلب** قانون چیست هر ال ساکن که مابعد ال تا متحرک باشد سوائے تا افتعال

در اینجا آخر است ما گفته که ما بعد آن و او متحرک نباشد احترام شد که باشد چون اَوْ يُعِدُّ اَوْ يُعِدُّ اَوْ يُعِدُّ در اصل
 وُيُعِدُّ وُيُعِدُّ اَوْ بُودند این و او مضموم واقع شد در اول کلمه لیکن در اینجا قانون جاری نه کنیم چه ما گفته
 ما بعد آن دیگر و او متحرک نباشد در اینجا ما بعد آن و او متحرک است **قانون** هر و او مضموم مخفف
 بضمه لازمی در مقابله عین کلمه سوا مضارع همزه شود جواز او مضموم مخفف بضمه لازمی در
 مقابله عین کلمه سوا مضارع همزه شود جواز **مطلب** قانون چیست هر و او مضموم مخفف
 ضمه لازمی باشد در مقابله عین کلمه باشد در مضارع نباشد آن و او را همزه بدل کردن جائز است مثل آن
 اَدُوُّ دَرِیْجًا اَدُوُّ مَعْنُوْدًا جاز است ما گفته که مضموم باشد احترام شد از شد مفتوح مکسور چون اَلْفَاوِكُ تَفَاوِكُ
 در اینجا قانون جاری نه کنیم ما گفته مضموم باشد در اینجا مفتوح و مکسور است ما گفته که و او مخفف باشد احترام شد از شد
 چون تَقْوَلُ تَعْوَدُ اَدْرِیْجًا قَانُوْنًا جایی کنیم ما گفته که و او مخفف باشد در اینجا مشد است ضمه لازمی گفت احترام
 شد از عارضی چون رَاوُوْنُ در اصل رَاوِیُوْنُ بوضمه بر یا ثقیل بود نقل کرده قبل براد او ندی پس یا کن مظهر
 قبلش مضموم آن یا را بو او بدل کردند رَاوُوْنُ شد پس التقاسا کنین شد میان هر دو و او و او اولی را حذف کردند
 رَاوُوْنُ شد در اینجا قانون جاری نه کنیم ما گفته ضمه لازمی باشد در اینجا عارضی است ما گفته که در مقابله عین کلمه باشد
 احترام شد از قوا لام و زائده حکم فاگذشته است مثال لام زائده و دَلُوْتُ هُوَ لَكُ (يَمْوُجُ فِي مَشِيْهِ) در اینجا
 قانون جاری نه کنیم ما گفته که در مقابله عین باشد در اینجا مقابله لام و زائده است ما گفته که در مضارع نباشد
 شده که باشد مثال تَقْوَلُ در اینجا قانون جاری نه کنیم ما گفته در مضارع نباشد در اینجا است کسی سوال کند که
 این قانون اجوف است در اینجا چرا ذکر کردی جواب فا کلمه عین کلمه حکم یک است این جواب هم است که هر
 قانون را حکم یک است **تعلیل** اَيْعِدُّ اَعِدُّ نَعِدُّ در اصل يُوْعِدُّ تُوْعِدُّ اَوْعِدُّ تُوْعِدُّ
 بودند و او واقع شد بعد فتحه علامت مضارع قبل کسره آن و او را حذف کردند اَيْعِدُّ
 نَعِدُّ اَعِدُّ نَعِدُّ تَضَعُ تَضَعُ نَضَعُ در اصل يُوَضِعُ تُوَضِعُ اَوْضِعُ تُوَضِعُ
 بودند و او واقع شد در باب مثال و او می بر قیاس مَنَعُ يَمْنَعُ اَلْ و او را حذف کردند
 يَضَعُ تَضَعُ نَضَعُ شدند **قانون** هر باب مثال و او می از مَنَعُ يَمْنَعُ یا که ضای آن

یگویند که اهل تصریف که از برائے حذف کردن و او دلیلهامیدهند این اثبوت نیست بلکه براسے رنگد از
قانون خود کرده این سخن در خاطر فقیر خلیجان (گرویش) منمورد و قتیکه من بر کلام مولوی معزالدین صاحب کالی
مطلع شدم آن نوشته است که قانون صحیح این طور است هر باب مثال و او ی که مضارع آن بزمن
یَفْعَلُ باشد در مضارع معلوم آن فاکلمه را حذف کند مطلقاً مطلقاً را چه معنی است خواه در مقابله علین و لام

کلمه او حرف طلق باشد یا نباشد مثال چوں یَعِدُ یُرْهِمُ اهل یُوْعِدُ یُوْرِدُ بودند درینجا مطلقاً فاکلمه
حذف کردن واجب است هر باب مثال و او ی که مضارع آن بزمن یَفْعَلُ باشد در مضارع معلوم آن
فاکلمه در آن وقت حذف کردن واجب است که در مقابله علین و لام کلمه حرف طلق باشد مثال یَضَعُ یَضَعُ

درینجا فاکلمه را حذف کردن واجبست کسی سوال کند که درین و حرف طلق نیست جواب این اهل کرده بچند

قانون هر باب مثال و او ی از عِلْمَ یَعْلَمُ غیر محذوف الفاء در مضارع معلوم آن

سوائے اهل سه وجه خواندن جائز است مثال در یُوْحَلُ یا جَلُ یُجَلُّ یُجَلُّ خواندن جائز است

مطلب قانون همیشه هر باب مثال و او ی که از عِلْمَ یَعْلَمُ غیر محذوف الفاء باشد در مضارع

معلوم آن سه وجه خواندن جائز است در یُوْحَلُ یا جَلُ یُجَلُّ یُجَلُّ خواندن جائز است ما گفته مثال معلوم

باشد احترام از شد از مثال یایی چوں یَقِطُّ یَقِطُّ درینجا قانون جاری نه کنیم چرا ما گفته مثال و او ی باشد این

مثال یایی است ما گفته از عِلْمَ یَعْلَمُ باشد احترام از شد از یو و سَمَّ یُوْ سَمُّ این جا قانون جاری نکنیم چرا

ما گفته از عِلْمَ یَعْلَمُ باشد این از شَرُّ فِی شَرُّ فِی است ما گفته غیر محذوف الفاء باشد احترام از شد از

محذوف الفاء مثال و سَمَّ یَسَعُ درینجا قانون جاری نکنیم چرا ما گفته غیر محذوف الفاء باشد این محذوف الفاء است

تعلیل او یَعِدُ او یَعِدُ در اصل و و یَعِدُ و و یَعِدُ بودند و او متحرک در اول کلمه

بهم آمدند اولی را بهمزه بدل کردند او یَعِدُ او یَعِدُ شدند یا که او یَعِدُ او یَعِدُ در اصل

و و یَعِدُ و و یَعِدُ بودند و او در یک کلمه با هم آمدند ثانی از انشال مده مبدله از حرف

زاده بود اولی را بهمزه بدل کردند او یَعِدُ او یَعِدُ شدند **قانون** هر دو او متحرک

اگر جمع شوند در اول کلمه و او اولی را بهمزه بدل کنند و **مطلب** قانون همیشه

دو واو متحرک اگر جمع شوند در اول کلمه و آوا اولی را بهمزه بدل کردن واجب است مثال **أَوْ يَعِدُّ أَوْ يَعِدُّ**
 ال **وَوَيْعِدُّ وَوَيْعِدُّ** بودند این هر دو واو متحرک جمع شده اند در اول کلمه اولی را بهمزه بدل کردند
يَعِدُّ أَوْ يَعِدُّ شدند سوال که اولی نزدیک بصریای **وَوَيْعِدُّ** است و نزدیک فیا **وَوَيْعِدُّ** است همزه را باو
 ل کردند و **وَوَيْعِدُّ** شد این دو واو متحرک نیست اول را چرا باالف بدل کنید جواب این شاذ است یا هل
 مت بر جمع خود که **وَوَيْعِدُّ** است ما گفته که هر دو واو متحرک باشند احتراز شد از **وَوَيْعِدُّ** در اینجا واجب نیست
 چهار است ما گفته که جمع باشند احتراز شد از **وَوَيْعِدُّ** در اینجا قانون جاری نکنیم ما گفته جمع باشند این متفرق اند
 فته در اول کلمه باشند احتراز شد از وسط و آخر چون **أَحْوَوُ وَاقْوَوُ** و او این جا قانون جاری نکنیم چرا ما گفته در
 ل باشند این در وسط و آخر اند ما گفته در یک کلمه باشند احتراز شد از دو کلمه چون **وَوَيْعِدُّ** قانون جاری
 م چرا ما گفته در یک کلمه باشند این در دو کلمه اند سوال این و آوا را بهمزه چرا بدل کنید جواب جمع شدن دو حرف
 یک جنس در صدق است خصوصاً دو حرف علت سیماد و و او که انقل حروف علت است از این وجه
 در بهمزه بدل کنند سوال دیگر و او را بهمزه چرا بدل نکردند جواب اگر ثانی را بهمزه بدل کنند در اول او و آو
 لفت یا قسم آید ثقل باقی می ماند **يُوسِرُ** در اصل **يُيَسِّرُ** بود یا ساکن مظهر قبلیش
 مضموم آن یار ابواو بدل کنند و جواباً - **قانون** هر یا ساکن مظهر که غیر واقع شود در
 فایده فاکلمه در باب **اِفْتِعَالٍ** و ما قبل او مضموم باشد آن یار ابواو بدل کنند و جواباً
 شرط آنکه **فُعَلِي** صفتی و جمع **أَفْعَلُ فَعْلَاءٌ** صفتی و در مقابله عین کلمه اسم مفعول اجوف
 نباشد اگر باشد آن یار انابت گذارند و ضممه قبلیش را بکسره بدل کنند و جواباً
طلب قانون چیست یا ساکن باشد مظهر باشد مقابله فاکلمه باب **اِفْتِعَالٍ** نباشد **فُعَلِي** صفتی
أَفْعَلُ فَعْلَاءٌ صفتی مقابله عین اسم مفعول اجوف نباشد ما قبل او مضموم باشد آن یار ابواو بدل کردن
 سبب است مثال **يُوسِرُ** در اصل **يُيَسِّرُ** بود در اینجا شرط موجود است آن یار ابواو بدل کردند
 سبب شده ما گفته که یا ساکن باشد احتراز شد از **عَيْبٌ عَيْبٌ** ما گفته مظهر باشد احتراز شد که مظهر نباشد
 ازین پیش ما گفته در مقابله فاکلمه باب **اِفْتِعَالٍ** نباشد احتراز شد از **يُيَسِّرُ** ما گفته ما قبل او مضموم بود

احتراز شد از بیجا بیع ما گفته که فعلی صفتی نباشد احتراز شد که باشد چون حیکنی ضیزی در اصل حیکنی
 (زن بناز خرامنده و شاندار حرکت دهند) ضیزی اقسمة ضیزی اے تقسیم از انصاف دور شد
 بودند این یا ساکن مظهر است در مقابله فاکلمه باب افعال نیست فعلاء صفتی هم نیست در مقابله عین
 کلمه هم مفعول اجوف یائی هم نیست قانون جاری کنیم چرا ما گفته که فعلی صفتی نباشد این فعلی صفتی است
 یا ابر حال خود گذارند و ضمیه قبلیش را بکسره بدل کند حیکنی ضیزی شد نه سوال فعلی صفتی کدام است
 (صفة بلائید وقع شود) ما گفته جمع افعال و فعلاء صفتی را اس افعال که مؤنث آن بروزن فعلاء اید
 نباشد احتراز شد که باشد مثال بیض بیضان در اصل بیض بیضان جمع بیض بودند این جا شرط
 موجود اند لیکن قانون جاری کنیم چرا ما گفته جمع افعال فعلاء نباشد این است و بعض گفته جمع بهر دو نبات
 احتراز شد که باشد مثال بیض در اصل بیض بودند این جا شرط موجود اند قانون جاری نکنیم چرا ما گفته جمع افعال
 فعلاء بهر نبات نیست گفته که مقابله عین کلمه هم مفعول اجوف یائی نباشد احتراز شد که باشد مثال مبیع در اصل مبیع بود ضمیر یا نقل
 بود نقل کرده بمقابل داده مبیع شد اینجا شرط موجود اند لیکن قانون جاری کنیم چرا ما گفته هم مفعول اجوف یائی نباشد نیست اینجا
 یا ابر حال خود گذارند و ضمیه قبلیش را بکسره بدل کنند پس اتقا ساکنین شد میان یا و او بعض صرفیاں یا ارحف کند
 لِانَّ الْوَاوَ عَلَامَةٌ وَالْعَلَامَةُ لَا تُحْدَفُ مَبْعُوعٌ شَيْسٌ وَآوُ سَاكِنٌ قَبْلُهَا مَكْسُورٌ وَآوُ رَايَا بَدَلٌ كَرْدَنَدَ مَبْعُوعٌ
 وزن مفعیل شد و بعض صرفیاں ثانی را حذف کنند لا تَهَارَاكِدُ وَالتَّزَايِدُ لَا أَحَقُّ بِالتَّحْدَفِ مَبْعُوعٌ بَرْدَانٌ
 مَفْعَلٌ شد سوال شما گفته که در فعلی صفتی یا را بواو بدل نکند و طوبی (نام درخت در جنت) مؤنث اطیب است و کوشی
 (زن زیرک) که مؤنث اکیس است اینجا یا را بواو بدل کنند جواب اینجا بغیر قید صفت واقع نشود و دیگر جواب که در اینجا است
 غالب است زیرا آنچه در اینجا طوبی نام درخت است سوال که در فعلی اسمی یا را بواو بدل کنند و در فعلی صفتی یا را بواو بدل
 کنند جواب این برای فرق کردن میان فعلی اسمی و فعلی صفتی است سوال در کس هم فرق میشود جواب صفت مثل فعل ثقیل
 است باعتبار معنی و آواز یا نیز ثقیل است اگر یا را بواو بدل کنند لفظی معنوی لازم آید این جا نیز نیست سوال چرا ایگون
 حیکنی بروزن فعلی بر اصل خود است چه این وزن هم در صفات موجود است مثل عزه (آنکه در لئو خوشی نیارد) جواب این
 وزن نادر است و فعلی بسیار است چون حیله و فضیله

ابواب مثال واوی یائی ثلثی محر

باب اول - مثال واوی از باب فعل یفعل چوں الوعد والنعاد
وعده کردن و وعد یعد و وعدا فهو و اعد و وعد یوعد و وعدا فذاک مؤعدو لکم الیعد لکم یوعد

لایعد لایوعد لکن یعد لکن یوعد الامر منه عد الخ

باب دوم مثال واوی از باب فعل یفعل چوں الوجل ترسیدن و جل یوجل
و جلا فهو و اجل و و جل یوجل و جلا فذاک مؤجول لکم یوجل لکم یوجل لایوجل لایوجل

لکن یوجل لکن یوجل الامر منه اجل و التی عنه لا تجل و الظرف منه صوجل الخ

باب سوم مثال واوی از باب فعل یفعل چوں الوضع نهادن و وضع یضع
و ضعا فهو و اضع و وضع یوضع و ضعا فذاک مؤضوع الخ

باب چهارم - مثال واوی از باب فعل یفعل چوں الورد اما سیدن
و رید یورد و رما فهو و ارم و و رید یورد و رما فذاک مؤرد و رما لکم یورد لکم یورد لایورد لایورد

لکن یورد لکن یورد الامر منه رما و التی عنه لا ترم و الظرف منه مؤرد و رما الخ

باب پنجم - مثال واوی از باب فعل یفعل چوں الوسم و الوسامة دافدار شدن و نیکور
شدن و سم یوسم و سما فهو و سیم و و سم یوسم و سما فذاک مؤسوم لکم یوسم الخ

باب اول - از مثال یائی از باب فعل یفعل چوں الیسر و الیسر و المسیرة
آسان شدن و قمار باختن یسر ییسر و یسرا فهو و یاسر و یسر یوسر و یسرا فذاک میسور

لکم ییسر لکم یوسر لاییسر لایوسر لکن ییسر لکن یوسر الخ

باب دوم - مثال یائی از فعل یفعل چوں الینع میوه نچته شدن و ینع ینع
ینع فهو و یانع الخ

باب سوم - مثال یائی از فعل یفعل چون الیتیم یتیم شدن یتیم یتیم یتیم
 باب چهارم - مثال یائی از فعل یفعل چون الیقظ یقظ یقظ یقظ یقظ

ابواب مثال واوی و یائی ثلاثی مزیدیه

باب افعال ماوقد یوقد ايقاد افهو موقد و اوقد یوقد ايقاد الخ
 باب استفعال - استوقد یستوقد استيقاد افهو مستوقد و استوقد الخ
 باب افتعال - اتقد یتقد ايقاد افهو متقد و اتقد یتقد ايقاد الخ
 باب افعال مثال یائی الیسریوسر ایسار الخ
 باب استفعال - مثال یائی - استیقظ یستیقظ استيقاظ الخ

شرح قوانین تعلیلات ابواب اجوف

تعلیل

قَالَ در اصل فَوَلَ بود و او متحرک قبلش مفتوح آں و او را باالف بدل کردند قال شد
 بَاع در اصل بَاع بود یا متحرک قبلش مفتوح آں یا را باالف بدل کردند باع شد **قانون**
 بر او و یا متحرک بحرکت لازمی قبل او مفتوح بود از آن کلمه آں و او را باالف بدل کنند و جو با
 بشرطیکه مقابلہ فاکلمه و مقابلہ عین کلمه ناقص و در حکم عین کلمه ناقص و ما بعد او مدہ زائده
 که لازم بود تحقق و سکون او سوائے مفید برائے معنی و ما بعد او حرف تشبیه و یا مثنیہ و
 الف جمع مؤنث سالم و فون تاکید و آں کلمه بر وزن فَعْلَانٌ و فَعْلَانٌ معنی آں کلمه که در و
 تعلیل نیفتد نبود و در مقابلہ عین کلمه فعل غیر متصرفه و در مقابلہ عین کلمه ملحق و در مقابلہ عین کلمه
 بدل از حرفین صحیح نبود اما قَوْلٌ و حَوْزَةٌ شاذ است **مطلب** قانون چیست و او و یا متحرک
 باشد بحرکت لازمی باشد قبل او مفتوح بود از آن کلمه در مقابلہ فاکلمه و در مقابلہ عین کلمه ناقص و در حکم عین کلمه ناقص
 و بعد او مدہ زائده که لازم بود تحقق و سکون او سوائے مفید برائے معنی و باقی مانع شرط هم موجود نباشند آن او و یا را
 باالف بدل کردن واجب است مثال مطابقی چون قَالَ و باع در اصل قَوْلٌ و بَاعٌ بودند این و او و یا
 متحرک است حرکت لازمی است قبل او مفتوح است از آن کلمه در مقابلہ فاکلمه هم نیست باقی مانده شرط هم
 نیست آں و او و یا را باالف بدل کردند قال باع شد یا گفته و او و یا متحرک باشد احتراز شد از ساکن چون قَوْلٌ
 بَاعٌ قبل این و او و یا متحرک است از آن کلمه در مقابلہ فاکلمه هم نیست باقی مانده شرط هم است لیکن قانون
 جاری کنیم چرا ما گفته که قبل او متحرک باشد این ساکن است ما گفته که حرکت لازمی باشد احتراز شد از حرکت عارضی
 حرکت عارضی بر سه قسم است یا بسبب نقل باشد یا بسبب النقصا ساکنین باشد یا از برائے مطابقت دیگر کلمات

آل چون حَوْبٌ جَعِلَ در اصل حَوْعَبٌ جَعِلَ بودند حرکت همزه را نقل کرده ماقبل را داده همزه را حذف کردند
 حَوْبٌ جَعِلَ شدند مثال التقاساکنین لَوِ اسْتَطَعْنَا اِخْتَشَى اللّٰهَ که در اصل لَوِ اسْتَطَعْنَا اِخْتَشَى اللّٰهَ
 بودند همزه وصلی در درج کلام ساقط شد پس التقاساکنین شد میان وَاو و سَین و یا وَاو لَامِ آل وَاو و یا حرکت کمره
 دادند لَوِ اسْتَطَعْنَا اِخْتَشَى اللّٰهَ شدند مثال مطابعتہ دیگر کلمہ چون جَوَزَاتٌ یَبِضَاتٌ در اصل جَوَزَاتٌ
 یَبِضَاتٌ بودند وَاو و یا حرکت فتح داده از بے مطابعتہ تَمَرَاتٌ مطابعتہ چه است که هر دو را مفرد بر وزن
 فَعْلَةٌ است این قاعده است که هر فرد که بر وزن فَعْلَةٌ باشد جمع آل بر وزن فَعْلَاتٌ میآید بغير اجوف
 اجوف را بر وزن فَعْلَاتٌ آید این بر وزن فَعْلَاتٌ بود از بے تابعداری فَعْلَاتٌ شد این وَاو و یا متحرک اند
 قبلش این مفتوح است ازاں کلمہ در مقابلہ فاکلمہ هم نیست باقی مانده شرط هم موجود است لیکن قانون را کنیم چرا ما گفته
 که حرکت لازمی باشد اینجا عارضی است ما گفته قبل او مفتوح باشد احتراز شد از مضموم مکسور ساکن مثال چون فُؤَلٌ
 بُعِ دَاعُوْفُنَ دَامِیُوْنَ یَقُوْلُ یُدِیْعُ این وَاو و یا متحرک است در آل کلمہ در مقابلہ فاکلمہ هم نیست باقی مانع شرط
 هم نیست قانون جاری نکنیم چرا ما گفته ماقبل او مفتوح باشد این ماقبل مضموم مکسور ساکن است ما گفته ماقبل او مفتوح بود
 ازاں کلمہ احتراز شد ازاں کلمہ نبود چون فَوَعَدَ لَیَقُوْلَنَّ این وَاو و یا متحرک است حرکت لازمی است در مقابلہ
 فاکلمہ هم نیست باقی مانع شرط هم نیست قانون جاری نکنیم چرا ما گفته ماقبل او مفتوح باشد ازاں کلمہ این ماقبل مفتوح ازاں
 کلمہ نیست ما گفته در مقابلہ فاکلمہ نباشد احتراز شد که باشد مثال چون تَوَعَّدَ تَیْسَرِیْنَ این وَاو و یا متحرک است حرکت
 لازمی ماقبل این مفتوح است ازاں کلمہ باقی مانع شرط هم نیست قانون جاری نکنیم چرا ما گفته در مقابلہ فاکلمہ نباشد این در
 مقابلہ فاکلمہ است ما گفته که در مقابلہ عین کلمہ ناقص نباشد احتراز شد که باشد عین کلمہ ناقص چیست در لفیف
 مقرون نباشد چون قَوِیٌّ وَجِیٌّ این وَاو و یا متحرک حرکت لازمی ماقبل او مفتوح است ازاں کلمہ باقی مانع شرط هم نیست
 قانون جاری نکنیم چرا ما گفته در مقابلہ عین کلمہ ناقص نباشد در اینجا است ما گفته در حکم عین کلمہ ناقص نباشد حکم عین کلمہ
 ناقص چیست که در مقابلہ لَامِ کلمہ باشد بسبب تکرار در وسط آمده باشد احتراز شد که باشد مثال چون اِذْعَوَا اِذْمِیَّ
 که در اصل اِذْعَوَا اِذْمِیَّ بودند وَاو و یا متحرک و یا تانی را بافت بدل کردند اِذْمِیَّ اِذْمِیَّ شدند این وَاو و یا متحرک
 است حرکت لازمی ماقبل او مفتوح ازاں کلمہ است باقی مانع شرط نیست قانون جاری نکنیم چرا ما گفته در حکم عین کلمہ

ناقص نباشد این در حکم عین ناقص است ماکفته مابعد او حرف تنبیه نباشد احتراز شد که باشد چون عَصَوَانِ
 عَصَوَيْنِ رَحِيَانِ رَحِيَيْنِ این و آو و یا متحرک است حرکت لازمی است ماقبل او مفتوح ازال کلمه باقی مانع شرط
 هم نیست قانون جاری نکنیم چرا ماکفته که مابعد او حرف تنبیه نباشد این مابعد حرف تنبیه است ماکفته که مابعد او
 یا آمده نباشد احتراز شد که باشد مثال چون عَصَوِيٌّ رَحَوِيٌّ رَحَوِيَّةٌ رَحَوِيَّةٌ این و آو و یا متحرک
 است حرکت لازمی ماقبل او مفتوح است ازال کلمه باقی مانع شرط هم نیست قانون جاری نکنیم چرا ماکفته مابعد
 او یا آمده نباشد این یا آمده است در عَصَوِيٌّ رَحَوِيٌّ از برای نسبت است و در عَصَوِيَّةٌ رَحَوِيَّةٌ
 از برای مصدریت و مبالغاست ماکفته که مابعد او الف جمع مؤنث سالم نباشد احتراز شد که باشد چون
 عَصَوَاتٌ رَحِيَاتٌ این و آو و یا متحرک اند حرکت لازمی است ماقبل او مفتوح است ازال کلمه باقی مانع شرط هم
 نیست قانون جاری نکنیم چرا ماکفته مابعد او الف جمع مؤنث سالم نباشد این الف جمع مؤنث سالم است ماکفته که
 مابعد او نون تاکید نباشد احتراز شد که باشد مثال چون تَدْعُوْنَ اِحْتَشِبْنَ این و آو و یا متحرک است حرکت
 لازمی ماقبل او مفتوح است ازال کلمه باقی مانع شرط هم نیست قانون جاری نکنیم چرا ماکفته که مابعد او نون تاکید نباشد
 این نون تاکید است ماکفته که مابعد او آمده زائده که لازم بود تحقق و سکون او سوائے مفید برائے معنی نباشد احتراز شد که
 باشد مثال چون سَوَادٌ بِيَاضٌ طَوِيلٌ غَيُورٌ و آو و یا متحرک اند حرکت لازمی ماقبل او مفتوح است ازال کلمه
 باقی مانع شرط هم نیست قانون جاری نکنیم چرا ماکفته مابعد او آمده زائده که لازم بود تحقق و سکون آن سوائے مفید برائے
 معنی نباشد این سوائے مفید برائے معنی است اگر مفید برائے معنی باشد در اینجا قانون جاری کنیم مثال چون تَدْعُوْنَ
 تَرْمِيْنَ در اهل تَدْعُوْنَ تَرْمِيْنَ بودند این و آو و یا متحرک است حرکت لازمی است ماقبل او مفتوح است
 ازال کلمه مابعد او آمده زائده است لیکن در اینجا قانون جاری میکنیم چرا ماکفته سوائے مفید برائے معنی نباشد این مفید
 برائے معنی است و آو و یا آرا بالف بدل کردند تَدْعَاوْنَ تَرْمِيْنَ شدند پس انقاسا کنین شد میان الف و
 و آو و الف عمیا الف حذف کردند تَدْعُوْنَ تَرْمِيْنَ شدند ماکفته آن کلمه بر وزن فَعْلَانٌ و فَعْلَانٌ نباشد
 احتراز شد که باشد چون جَوَاكُنْ حَيَوَانٌ صَوْرَةٌ حَيَدَانِيٌّ این و آو و یا متحرک است حرکت لازمی است
 ماقبل او مفتوح است ازال کلمه باقی مانع شرط هم نیست قانون جاری نکنیم چرا ماکفته آن کلمه بر وزن فَعْلَانٌ و فَعْلَانٌ

نباشد این بروزن فعلان و فَعْلَانُ است ما گفته که معنی آن کلمه نباشد که در روئیل تعلیل نیستند احترام شد که باشد
 مثال چون عَوْرَدٌ وَصَيْدٌ این و آوویا متحرک است حرکت لازمی است ماقبل او مفتوح است از آن کلمه باقی
 مانع شرط هم نیست لیکن قانون جاری نگنم چرا ما گفته که معنی آن کلمه نباشد که در روئیل تعلیل نیستند چون عَوْرَدٌ
 معنی عَوْرَدٌ وَصَيْدٌ معنی اِصْيِدٌ عَوْرَدٌ (گوشیم) صَيْدٌ (کج گردن) - کسے سوال کند که عَوْرَدٌ وَصَيْدٌ
 معنی عَوْرَدٌ اِصْيِدٌ چرا میکنی عَوْرَدٌ وَصَيْدٌ مجرد است و اِعْوَرٌ اِصْيِدٌ مزید و مجرد اصل است و مزید فرع
 و اصل را تالیف فرع چرا کردی جواب از آنجا که الوان و عیوب بیشتر خاصه از باب اِفْعِلَالٌ و اِفْعِلَالٌ میآیند
 این باب در نفعاتی اصل آند و ابواب دیگر اگر چه مجرد باشند فرع این آند ما گفته که در مقابل عین کلمه فعل غیر متصرفه
 نباشد احترام شد که باشد مثال چون قَوْلٌ قَبِيحٌ این و آوویا متحرک است حرکت لازمی است ماقبل او مفتوح
 است از آن کلمه باقی مانع شرط هم نیست قانون جاری نگنم چرا ما گفته در عین کلمه فعل غیر متصرفه نباشد این در مقابله
 عین کلمه فعل غیر متصرفه است اگر در مقابله لام کلمه فعل غیر متصرفه باشد در اینجا قانون جاری است کنیم مثال
 مَا اَدْعَاةٌ مَا اَدْعَاةٌ در اصل مَا اَدْعَاةٌ مَا اَدْعَاةٌ بودند این و آوویا متحرک است بحکمت لازمی ماقبل او
 مفتوح است از آن کلمه این در فعل غیر متصرفه است لیکن در اینجا قانون جاری میکنیم چرا ما گفته در مقابل عین کلمه
 فعل غیر متصرفه نباشد این در مقابله لام کلمه فعل غیر متصرفه است اس و آوویا باالف بدل کردند مَا اَدْعَاةٌ
 مَا اَدْعَاةٌ شدند ما گفته در مقابل عین کلمه ملحق نباشد احترام شد که باشد مثال چون قَوْلٌ بِيَعُوهُ عَرْمَلٌ
 بِيَعُوهُ عَرْمَلٌ (گوشه زمین) اند این و آوویا متحرک است حرکت لازمی است ماقبل او مفتوح است باقی مانع
 شرط هم نیست لیکن قانون جاری نه کنیم چرا ما گفته در مقابل عین کلمه ملحق نباشد این در مقابل عین کلمه ملحق است
 اگر در مقابله لام کلمه ملحق باشد در اینجا قانون جاری کنیم مثال چون قَلْسِيْ تَقْلَسِيْ تَقْلَسِيْ تَقْلَسِيْ و
 تَقْلَسِيْ تَقْلَسِيْ تَقْلَسِيْ تَقْلَسِيْ تَقْلَسِيْ تَقْلَسِيْ تَقْلَسِيْ تَقْلَسِيْ تَقْلَسِيْ تَقْلَسِيْ تَقْلَسِيْ تَقْلَسِيْ تَقْلَسِيْ تَقْلَسِيْ تَقْلَسِيْ تَقْلَسِيْ
 مقابل عین کلمه ملحق نباشد این در مقابله لام کلمه ملحق است این و آوویا باالف بدل کردند قَلْسِيْ تَقْلَسِيْ تَقْلَسِيْ
 شدند ما گفته در مقابل عین کلمه بدل از حروف صحیح نباشد احترام شد که باشد مثال شَيْرٌ و اِصْيِدٌ شَيْرٌ بود
 حیم را بیابدل کردند شَيْرٌ شَيْرٌ شد این یا متحرک است حرکت لازمی است ماقبل او مفتوح است از آن کلمه

باقی مانع شروط ہم نیست قانون جاری نمیکنیم چرا ما گفته در مقابلہ عین کلمہ بدل از حرف صحیح نباشد در اینجا است
اگر در مقابلہ لام کلمہ بدل از حرف صحیح باشد در اینجا قانون جاری کنیم چرا کہ لام کلمہ محل تغیر است مثال چون تَطَنُّی
تَقَضَّی در اصل تَطَنُّنٌ تَقَضَّضٌ بودند نون ثانی و عینا ثانی را بیا بدل کنی تَطَنُّی تَقَضَّی شدند این یا متحرک است
حرکت لازمی است ازال کلمہ باقی مانع شروط ہم نیست این یا بدل از حرف صحیح است لیکن قانون جاری کنیم
چرا ما گفته کہ در مقابلہ عین کلمہ بدل از حرف صحیح نباشد این در مقابلہ لام کلمہ بدل از حرف صحیح است تَطَنُّی تَقَضَّی
میخوانند **تقلیل** قُلْنُ در اصل قَوْلُنْ بود و او متحرک با قبلش مفتوح آں و او را بالف بدل کردند
قَالْنُ شد پس التقاسا کنین شد میان الف و لام الف را حذف کردند قُلْنُ شد پس
فتحه فاکلمہ را بضمه بدل کردند قُلْنُ شد **قانون** التقاسا کنین بر دو قسم است
عَلَى حَذِّهِ وَ عَلَى غَيْرِ حَذِّهِ عَلَى حَذِّهِ آنست اول ساکن مدہ یا یا تصغیر ثانی مدغم کلمہ یک باشد
ما سوائے این عَلَى غَيْرِ حَذِّهِ است حکم عَلَى حَذِّهِ آنست کہ خواندن او جائز است
مطلقاً حکم عَلَى غَيْرِ حَذِّهِ آنست کہ خوانده شود در حالت وقف و نہ خوانده شود در
حالت غیر وقف پس نظر کنند در حالت غیر وقف اگر اول ساکن مدہ یا نون خفیفه است
حذف کنند بالاتفاق سوائے سه جا مصدر باب اِفْعَالٌ و اِسْتَفْعَالٌ و اسم مفعول ہر سه از
اجوف چرا کہ در اینجا اختلاف است بعض اول را حذف کنند و بعض ثانی را اگر اول ساکن
مدہ یا نون خفیفه نباشد حرکت دهند آن ساکن را کہ در آخر کلمہ باشد اگر در آخر کلمہ نباشد تا
اولی را و کسره در حرکت دادن ساکن اصل است و غیر کسره بکسے عارضه **مطلب**
قانون معنی التقاسا کنین چیت یک باشند دو ساکنین و التقاسا کنین بر دو قسم است عَلَى حَذِّهِ وَ عَلَى غَيْرِ
حَذِّهِ عَلَى حَذِّهِ آنست اول ساکن مدہ ثانی مدغم کلمہ یک باشد یا اول ساکن یا تصغیر ثانی مدغم کلمہ یک باشد
ما سوائے این عَلَى غَيْرِ حَذِّهِ است حرف مدہ سه اند و او و الف و یا مثال اِحْمَارٌ اِحْمُورٌ سِنِيرٌ و اصل اِحْمَارٌ
اِحْمُورٌ سِنِيرٌ بودند و حرف از یک جنس در یک کلمہ با ہم آمدند حرکت اولی را انداختند پس اول ساکن ثانی
متحرک اول را در ثانی ادغام کردند اِحْمَارٌ اِحْمُورٌ سِنِيرٌ شدند پس التقاسا کنین شد میان الف و او و او را

ویا در این تقاساکنین علی حده است اول ساکن مده ثانی مدغم کلمه است مثال یا تصغیر خویصه در
 اصل خویصه بود و حروف از یک جنس در یک کلمه بهم آمدند هر دو متحرک حرکت اولی را انداختند پس اول ساکن
 ثانی متحرک اول را در ثانی ادغام کردند خویصه شد این تقاساکنین علی حده است اول ساکن یا تصغیر
 است ثانی مدغم کلمه یک است ماسوائے این علی غایر حده است در این هفت صورت است چرا که در علی
 حده سه شرط اند اگر یک یک شرط نباشد هم علی غایر حده است اگر دو و شرط نباشد هم علی غایر حده
 است اگر سه شرط نباشد هم غایر حده است مثال آن که ثانی مدغم باشد کلمه یک باشد اول مده نباشد آن هم علی
 غایر حده است چون محصم در اصل محصم بود و حروف از یک جنس در یک کلمه بهم آمدند هر دو متحرک
 حرکت اولی را انداختند اول ساکن ثانی متحرک اول را در ثانی ادغام کردند محصم شد پس تقاساکنین شد میان حا و صا
 حار حرکت کسره دادند محصم شد مثال آن که ثانی مدغم نباشد مثال چون قلن در اصل قلن بود و او متحرک پیش
 مفتوح آن و او را بالف بدل کردند قلن شد پس تقاساکنین شد میان الف و لام این تقاساکنین علی غایر
 حده است چرا که اول ساکن مده است کلمه یک است ثانی مدغم نیست مثال آن که یک کلمه نباشد مثال چون
 اضربن در اصل اضربو بود چون نون تاکید ثقیله بدو متصل شد اضربون شد پس تقاساکنین شد میان و او
 و نون مدغم آن و او را حذف کرده ضممه قبلیش را بر حال خود گذاشته تا دلالت کند بر حذفیت و او اضربن شد
 این تقاساکنین علی غایر حده است چرا که اول ساکن مده است ثانی مدغم است لیکن کلمه یک نیست
 مثال آن که اول دو شرط نباشد چون زید این تقاساکنین علی غایر حده است چرا که اول ساکن مده نیست
 ثانی مدغم نیست کلمه یک است مثال آنکه آخر دو شرط نباشد چون اضربو القوم در اصل اضربو القوم بود
 همزه وصلی در ورج کلام ساقط شد پس تقاساکنین شد میان و او و لام این تقاساکنین علی غایر حده
 است چرا که اول ساکن مده است ثانی مدغم نیست کلمه یک نیست اول ساکن مده بود آنرا حذف کردند اضربو
 القوم شد مثال آنکه اول و آخر دو شرط نباشد چون لیتن عوت در اصل لیتن عوت بود چون نون تاکید
 ثقیله بدو متصل شد لیتن عوت شد این تقاساکنین علی غایر حده است چرا که اول ساکن مده نیست
 ثانی مدغم است و او را حرکت ضممه داده لیتن عوت شد مثال آنکه هر سه شرط نباشد چون قل الحق در اصل

قُلِ الْحَقُّ بُوَدْ هَمْزَهٗ وَصَلَّى وَرَدْ دَرْجِ كَلَامِ سَاقَطِ شَدِّسِ اتَّقَا سَا كُنَيْنِ شَدْ مِيَا نِ سِرْ وَوَلَامِ اِنْجَا اتَّقَا سَا كُنَيْنِ
 عَلٰى غَيْرِ حَدِّ هَا اِسْتِ چِرَا كِهْ اَوَّلِ سَا كُنِ مَدَّهٗ نِيَسْتِ ثَا نِي مَدْعَمِ نِيَسْتِ كَلِمَهٗ يَكِ نِيَسْتِ لَامِ رَا حَرْكَتِ كَسْرَهٗ دَا دَنْدِ
 قُلِ الْحَقُّ شَدْ حَكْمِ عَلٰى حَدِّ هَا اَنْسْتِ كِهْ خَوَانْدَنْ اَوْ جَا نَزْ اِسْتِ مَطْلَقًا مَعْنٰى مَطْلَقًا حَيْثُ خَوَاهُ دَرْ حَالَتِ وَقْفِ بَا
 خَوَاهُ دَرْ حَالَتِ وَصَلِّ مِثَالِ دَرْ حَالَتِ وَقْفِ چُونِ اِحْمَا رَّ اِحْمُو رَّ سِيْرُ مِثَالِ دَرْ حَالَتِ وَصَلِّ اِحْمَا رَّ
 زَيْدُ اِحْمُو رَّ زَيْدُ سِيْرُ زَيْدٍ حَكْمِ عَلٰى غَيْرِ حَدِّ هَا اَنْسْتِ كِهْ خَوَانْدَنْ اَوْ جَا نَزْ اِسْتِ دَرْ حَالَتِ وَقْفِ دَرْ حَالَتِ
 غَيْرِ وَقْفِ مِثَالِ حَالَتِ وَقْفِ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ حَتّٰى اِلَى حَيْثُ هِيَ اتَّقَا سَا كُنَيْنِ عَلٰى غَيْرِ حَدِّ هَا
 اِسْتِ اِيْنَ دَرْ حَالَتِ وَقْفِ خَوَانْدَهٗ شُو دَنْدِ دَرْ حَالَتِ غَيْرِ وَقْفِ سَوَالِ عَلٰى حَدِّ هَا رَا عَلٰى اِحْدِ هَا چِرَا گُوْنْدِ جَوَابِ حَتّٰى
 عَلٰى حَدِّ هَا چَيْسْتِ بَرْ حَالِ خُو دِ بَا شَدْ وَثَقَاتِ هَمْ بَرْ حَالِ خُو دِ بَا شَدْ سَوَالِ عَلٰى غَيْرِ حَدِّ هَا رَا عَلٰى غَيْرِ حَدِّ هَا چِرَا
 گُوْنْدِ جَوَابِ مَعْنٰى عَلٰى غَيْرِ حَدِّ هَا چَيْسْتِ كِهْ بَرْ حَالِ خُو دِ بَا شَدْ وَثَقَاتِ اِيْنَ هَمْ بَرْ حَالِ خُو دِ بَا شَدْ اِسْتِ نَظْرُ كَرْ دِهٖ شُو دِ
 دَرْ حَالَتِ غَيْرِ وَقْفِ اِگْرَا اَوَّلِ سَا كُنِ مَدَّهٗ يَا نُوْنِ خَفِيْفَهٗ بَا شَدْ حَذْفِ شُو دِ بَا لَ اتِّفَاقِ مَاسُوْنِ سَهٗ جَا مِثَالِ اَوَّلِ سَا كُنِ مَدَّهٗ
 چُونِ اِضْرِبُ الْاَقْوَمَ دَرْ اَهْلِ اِضْرِبُ الْاَقْوَمَ بُوَدْ هَمْزَهٗ وَصَلَّى وَرَدْ دَرْجِ كَلَامِ سَاقَطِ شَدِّسِ اتَّقَا سَا كُنَيْنِ شَدْ مِيَا نِ سِرْ وَوَلَامِ
 اِيْنَ اتَّقَا سَا كُنَيْنِ عَلٰى غَيْرِ حَدِّ هَا اِسْتِ چِرَا كِهْ اَوَّلِ سَا كُنِ مَدَّهٗ اِسْتِ ثَا نِي مَدْعَمِ نِيَسْتِ كَلِمَهٗ يَكِ نِيَسْتِ حَالَتِ
 وَقْفِ هَمْ نِيَسْتِ كِهْ خَوَانْدَهٗ شُو دِ اَوَّلِ سَا كُنِ مَدَّهٗ حَذْفِ شَدْ اِضْرِبُ الْاَقْوَمَ شَدْ مِثَالِ نُوْنِ خَفِيْفَهٗ چُونِ كَا تُهَيِّنُ الْاَفْقِيْرَ
 دَرْ اَهْلِ كَا تُهَيِّنُ الْاَفْقِيْرَ بُوَدْ هَمْزَهٗ وَصَلَّى وَرَدْ دَرْجِ كَلَامِ سَاقَطِ شَدِّسِ اتَّقَا سَا كُنَيْنِ شَدْ مِيَا نِ سِرْ وَوَلَامِ اِيْنَ
 اتَّقَا سَا كُنَيْنِ عَلٰى غَيْرِ حَدِّ هَا اِسْتِ اَوَّلِ سَا كُنِ مَدَّهٗ نِيَسْتِ ثَا نِي مَدْعَمِ نِيَسْتِ كَلِمَهٗ يَكِ نِيَسْتِ حَالَتِ وَقْفِ هَمْ نِيَسْتِ كِهْ خَوَانْدَهٗ
 شُو دِ اَوَّلِ نُوْنِ خَفِيْفَهٗ بُوَدْ اَنْزَا حَذْفِ كَرْ دَنْدِ كَا تُهَيِّنُ الْاَفْقِيْرَ شَدْ مِثَالِ سَهٗ جَا مِصْدَرِ بَابِ اِفْعَالٍ وَاِسْتِفْعَالٍ
 وَاِسْمِ مَفْعُوْلٍ هَرْ سَهٗ اِنْجُوْفِ مِثَالِ مِصْدَرِ اِقَامَةٌ اِسْتِقَامَةٌ دَرْ اَهْلِ اِقْوَامًا اِسْتَقْوَامًا بُوَدْنِدِ وَاَوْ تَوْسُوْطِ مَفْتُوحِ
 مَاقِلِ اَوْ حَرْفِ يَحْ سَا كُنِ حَرْكَتِ اَوْ رَا نَقْلِ كَرْ دِهٖ مَاقِلِ رَا دَا دَهٗ اَنْ وَاَوْ رَا بَا لَفِ بَدَلِ كَرْ دَنْدِ اِسْتِقَامَتِ اتَّقَا سَا كُنَيْنِ شَدْ مِيَا نِ
 هَرْ وَوَلَامِ اِيْنَ اتَّقَا سَا كُنَيْنِ عَلٰى غَيْرِ حَدِّ هَا اِسْتِ چِرَا كِهْ اَوَّلِ سَا كُنِ مَدَّهٗ اِسْتِ كَلِمَهٗ يَكِ اِسْتِ ثَا نِي مَدْعَمِ
 نِيَسْتِ وَقْفِ هَمْ نِيَسْتِ كِهْ خَوَانْدَهٗ شُو دِ قِيَاسِ اِيْنَ بُوَدِ كِهْ اَوَّلِ سَا كُنِ مَدَّهٗ اِسْتِ حَذْفِ شُو دِ لَكِيْنِ دَرْ اِنْجَا اِخْتِلَافِ سْتِ
 بَعْضِ اَوَّلِيْ رَا حَذْفِ مِيَكَنْدِ وَبَعْضِ ثَا نِي مَآ كَلَهٗ وِلٰى رَا حَذْفِ مِيَكَنْدِ اِيْسِ دِيْلِ مِيَدِهَنْدِ لَانِ الثَّانِيَّةُ عَلَامَةٌ

وَالْعَلَامَةُ لَا تُحذفُ عَوْضُ اَوْ تَابِ فَتَحْتِهَا مَقْبَلٌ دَرِ اٰخِرْتِهَا دَرِ اَوْ رَدْنِهَا قَامَةٌ اِسْتِقَامَةٌ بِرُزْنِ اِقَانَةٍ اِسْتِفَالَةٌ
 شَدْنِدٌ بَعْضُهُ ثَانِي اِحْدَفٌ مَيَكْنِدُ لَانْهَازَا اِيْدَةً وَالزَّائِدَةُ اِحْقُ بِاَلْحَدْفِ عَوْضُ اَوْ تَابِ فَتَحْتِهَا مَقْبَلٌ دَرِ اٰخِرْتِهَا رَاوِيَةٌ
 اِقَامَةٌ اِسْتِقَامَةٌ بِرُوزْنِ اِفْعَالَةٍ اِسْتِفْعَالَةٍ شَدْنِدٌ مِثَالُ اِهْمُ مَفْعُولٌ چُونِ مَقُولٌ دَرِ اَوَّلِ مَقُولٍ
 بُوَدِضْمَةٍ بَرَوَاوِثِقِيلٌ بُوَدِثِقِيلٌ كَرْدَه مَقْبَلٌ رَاوَدَه اِتْقَاسَا كُنِيْنٌ شَدْمِيَانٌ نِهْرِدُو اَوَايِسُ اِتْقَاسَا كُنِيْنٌ عَلَيِ اَغْيَابِ حَدْفِ
 اِسْتِ اَوَّلِ سَاكِنٌ مَدَّه اِسْتِ يَكْمَه يَكْمَه اِسْتِ ثَانِي غَمَّ نَيْسْتِ حَالَتِ وَقْتِ هِمَّ نَيْسْتِ كِه خَوَانْدَه شُوْدِ قِيَاسِ اِيْسِ بُوْدِ كَرِ اَوَّلِ
 سَاكِنٌ مَدَّه اِسْتِ حَذْفٌ شُوْدِ لِيَكْنِ دَرِ يَنْجَا اِخْتِلَافِ اِسْتِ بَعْضُهُ وَاَوَاوِي اِحْدَفٌ كُنْدِ بَعْضُهُ ثَانِي اِحْدَفٌ كُنْدِ اَنكَلَاوِي
 رَا حَذْفٌ كُنْدِ اِيْسِ لِيَلِ دِهِنْدِ لَانَّ الثَّانِيَةَ عَلَامَةٌ وَالْعَلَامَةُ لَا تُحذفُ مَقْبَلٌ مَقُولٌ بِرُوزْنِ مَقُولٍ شَدْنِدٌ
 بَعْضُهُ ثَانِي رَا حَذْفٌ كُنْدِ لَانْهَازَا اِيْدَةً وَالزَّائِدَةُ اِحْقُ بِاَلْحَدْفِ مَقُولٌ بِرُوزْنِ مَفْعَلٍ ثَانِي اَوَّلِ سَاكِنٌ
 مَدَّه يَانُوْنٌ خَفِيْفَةٌ بِنَا شَدْحَرَكْتِ دِهِنْدِ اَسَاكِنٌ رَا كِه دَرِ اٰخِرِ كَلِمَه بَا شَد اَخْرَعَامُ اِسْتِ خَوَاهُ دَرِ اَوَّلِ يَا شَد خَوَاهُ دَرِ اٰخِرِ مِثَالُ
 اٰخِرِ كِه دَرِ اَوَّلِ كَلِمَه بَا شَد چُونِ قُلِ اَلْحَقُّ دَرِ اَوَّلِ قُلِ اَلْحَقُّ بُوْدِ هِمَزَةٍ صِلِي دَرِ رَجِ كَلَامِ سَا قَطْ شَد اِتْقَاسَا كُنِيْنٌ شَد
 مِيَانِ هِرِدُو لَامِ اِيْسِ اِتْقَاسَا كُنِيْنٌ عَلَيِ اَغْيَابِ حَدْفِ اِسْتِ اَوَّلِ سَاكِنٌ مَدَّه نَيْسْتِ ثَانِي غَمَّ نَيْسْتِ كَلِمَه يَكْمَه نَيْسْتِ
 حَالَتِ وَقْتِ هِمَّ نَيْسْتِ كِه خَوَانْدَه شُوْدِ اَوَّلِ سَاكِنٌ مَدَّه يَانُوْنٌ خَفِيْفَةٌ هِمَّ نَيْسْتِ كِه حَذْفٌ شُوْدِ لَامِ رَا حَرَكْتِ كَسْرَه دَا دَنْدِ قُلِ
 اَلْحَقُّ شَد مِثَالُ اَنكِه دَرِ اٰخِرِ بَا شَد چُونِ لَمْ يَخْصُرْ دَرِ اَوَّلِ يَخْصُرْ بُوْدِ چُونِ اَوَّلِ لَمْ جَا زِمَه اَمْدَلَه يَخْصُرْ شَد اِيْسِ
 اِتْقَاسَا كُنِيْنٌ عَلَيِ اَغْيَابِ حَدْفِ اَوَّلِ سَاكِنٌ مَدَّه نَيْسْتِ ثَانِي غَمَّ نَيْسْتِ كَلِمَه يَكْمَه اِسْتِ حَالَتِ وَقْتِ هِمَّ نَيْسْتِ كِه خَوَانْدَه
 شُوْدِ اَوَّلِ سَاكِنٌ مَدَّه نُوْنٌ خَفِيْفَةٌ هِمَّ نَيْسْتِ كِه حَذْفٌ شُوْدِ حَرَكْتِ دِهِنْدِ اَسَاكِنٌ رَا كِه دَرِ اٰخِرِ كَلِمَه اِسْتِ رَا حَرَكْتِ كَسْرَه دَا دَنْدِ
 چَرَا كِه كَسْرَه اَوَّلِ اِسْتِ وَبَعْضُ فَتْحِ دِهِنْدِ چَرَا كِه فَتْحِ خَفِيْفٌ اِسْتِ بَعْضُ فَكِّ اِدْعَامِ مَيَكْنِدُ لَانْهَازَا اِيْدَةً اَلْاَصْلُ اَكْرَه رَا اٰخِرِ شَد
 نَا اَوَّلِ اِيْچُونِ يَخْصِمُ دَرِ اَوَّلِ يَخْصِمُ بُوْدِ حَرَكْتِ اَوَّلِي رَا اِنْدَا خَنْدِ اَوَّلِي رَا دَرِ ثَانِي اِدْعَامِ كَرْدِ نَيْسِ اِتْقَاسَا كُنِيْنٌ شَد
 مِيَانِ حَاوِصَا دَحَا رَا حَرَكْتِ كَسْرَه دَا دَنْدِ يَخْصِمُ شَد كَسْرَه دَرِ حَرَكْتِ اِدْنِ سَاكِنِ اَوَّلِ اِسْتِ چَرَا كِه فَتْحِ خَفِيْفٌ اِسْتِ وَبَعْضُ نَقِصِلِ
 اِسْتِ وَاِيْسِ اَوْسَطِ اِسْتِ حَضْرَتِ رَسُوْلِ اَكْرَمِ صَلَّعْمُ فَرَمُوْدَه اِنْدِ رَحِيْثِ شَرِيْفِ خَيْرِ اَلْاُمُوْرِ اَوْسَطِهَا
 وَغَيْرِ كَسْرَه بَكْسِ عَارِضَه مِثَالُ چُونِ اَلْمَ اَللّٰهُ دَرِ اَوَّلِ اَلْمَ اَللّٰهُ بُوْدِ هِمَزَةٍ صِلِي دَرِ رَجِ كَلَامِ سَا قَطْ شَد اِيْسِ
 اِتْقَاسَا كُنِيْنٌ شَد مِيَانِ مِيْمِ وَاَمِّ رَا حَرَكْتِ فَتْحِ دَا دَنْدِ اَلْمَ اَللّٰهُ شَد سَوَالِ حَرَكْتِ فَتْحِ چَرَا دِهِنْدِ حَالًا نَكْرَه كَسْرَه اَوَّلِ

است جو اگر حرکت کسره و هندی لازم آید توالی کسرات و از فتحه دارن مقصود من پر کردن لام است اگر حرکت فتحه
 ندهند لام پوره شود مثال ضمیر لیس عوون در اصل لیس عوا بود چون نون تاکید تقیده بدو مل شد لیس عوون
 شد پس التقاسا کنین شد میان و او و نون مدغمه علی غایب حلی و او را حرکت ضمته دادند لیس عوون
 شد سوال او را حرکت ضمته چو ایند حال ننگه اصل است جو اب هر جا که بصیغه جمع مذکر نون تاکید متصل شود قبل و ادغام مضموم باشد
قانون هر او غیر مکسور در ماضی معلوم ثلاثی مجرد اجوف الف شده بیفتد فاکلمه او را
 حرکت ضمته دهند جو با **مطلب** قانون چیسیت هر او غیر مکسور که واقعه شود در ماضی ثلاثی مجرد
 از اجوف الف شده بیفتد فاکلمه او را حرکت ضمته دادن واجب است مثال چون قلن و طلن در اصل قولن و
 طون بودند و او متحرک ما قبلش مفتوح او را با الف بدل کردند قائلن طائلن شدند پس التقاسا کنین شد
 میان الف و لام الف را حذف کردند قلن طلن شدند ای و او الف شده بیفتد در ماضی ثلاثی مجرد هم است
 در اجوف هم است فاکلمه را حرکت ضمته دادند قلن طلن شدند ما گفته و او غیر مکسور باشد احتراز شد از مکسور حکم
 ال پیش اند ما گفته در ماضی باشد احتراز شد از مضارع چون یخفن یخفن در اصل یخوفن یخوفن بودند و او
 متوسط مفتوح ما قبلش حرف صح ساکن فتحش نقل کرده با قبل را دادند و او را با الف بدل کردند التقاسا کنین
 شد میان الف و ف الف را حذف کردند یخفن یخفن شدند ای و او الف شده بیفتد در ثلاثی مجرد اجوف
 است لیکن قانون جاری کنیم چرا ما گفته در ماضی باشد ای در مضارع است ما گفته در ثلاثی مجرد باشد احتراز شد از
 مزید چون اقلن در اصل اقولن بود و او متوسط مفتوح ما قبلش حرف صح ساکن فتحش نقل کرده با قبل دادند اک
 و او را با الف بدل کردند قائلن شدند التقاسا کنین شد میان الف و لام الف را حذف کردند اقلن شد ای و او
 الف شده بیفتد در ماضی اجوف است لیکن قانون جاری کنیم چرا ما گفته در ثلاثی مجرد باشد ای در مضارع است ما گفته
 در اجوف باشد احتراز شد از غیر اجوف چون دعوت در اصل دعوت بود و او متحرک ما قبلش مفتوح اک و او را با الف بدل
 کردند دعوات شدند التقاسا کنین شد میان الف و تا الف را حذف کردند دعوت دعوت شدند ای و او الف شده
 بیفتد در ماضی ثلاثی مجرد است لیکن قانون جاری کنیم چرا ما گفته که در اجوف باشد ای در ناقص است
تغلیل یخفن در اصل یخوفن بود و او متحرک ما قبلش مفتوح اک و او را با الف بدل

کردند خافن شد پس اتقا ساکنین شد میان الف و فالف را حذف کردند خفون
 شد پس فتحه فاکلمه را بکسره بدل کردند تا که دلالت کند بر بیئته باب خفون شد یعنی
 در اصل بیعن بود یا متحرک قبلش مفتوح آن یا رالف بدل کردند باعون شد پس اتقا
 ساکنین شد میان الف و عین الف را حذف کردند بعن شد فتحه فاکلمه را بکسره بدل
 کردند تا که دلالت کند بر حذفیت یا بعن شد **قانون** هر واو مکسور و یا مطلقاً در صفتی
 ثلاثی مجرد از اجوف الف شده بیفتد فاکلمه او را حرکت کسره دهند و جوباً **مطلب**

قانون چیست هر واو مکسور و یا مطلقاً در ماضی ثلاثی مجرد از اجوف الف شده بیفتد فاکلمه او را حرکت کسره دادن
 واجب است معنی مطلقاً چیست خواه مفتوح خواه مکسور خواه مضموم باشد مثال واو مکسور چون خفون در اصل حیون
 بود واو متحرک قبلش مفتوح آن واو را بالف بدل کردند خافن شد پس اتقا ساکنین شد میان الف و فالف را
 حذف کردند خفون شد این واو مکسور است در ماضی ثلاثی مجرد از اجوف الف شده بیفتد فاکلمه او را حرکت کسره دادن
 واجب است تا که دلالت کند بر بیئته باب خفون شد مثال یا مطلقاً بعن هین همان در اصل بیعن هین
 هین همان بودند یا متحرک قبلش مفتوح آن یا رالف بدل کردند باعن هاین هاین هاین شد پس اتقا
 ساکنین شد میان الف و عین و الف و باو الف و همزه الف را حذف کردند بعن هین هاین
 شدند این یا الف شده بیفتد در ماضی ثلاثی مجرد از اجوف است فاکلمه او را حرکت کسره دادند تا که دلالت کند بر
 حذفیت یا بعن هین هاین شدند ما گفته او مکسور باشد از غیر حکم آن گذشته است ما گفته در ماضی باشد
 از غیر از مضارع یهین و رال یهین یهین بودند یا متحرک قبلش حرف صحیح ساکن حرکت نقل کرد
 بما قبل ادکال یا رالف بدل کردند یهاین یهاین شد پس اتقا ساکنین شد میان الف و یا الف را حذف
 کردند یهین یهین شد یعنی الف شد بیفتد لیکن قانون جاری نمیکنم چرا ما گفته در ماضی باشد این در مضارع
 است ما گفته در ثلاثی مجرد باشد از غیر از مضارع از مضارع بیعن در اصل بیعن بود یا متوسط مفتوح قبلش حرف صحیح ساکن
 فتحش نقل کرده بما قبل را دادند آن یا رالف بدل کردند باعن شد پس اتقا ساکنین شد میان الف و عین الف
 را حذف ابعن شد این یا الف شده بیفتد در ماضی اجوف است لیکن قانون جاری نمیکنم چرا ما گفته در ثلاثی مجرد باشد

این در مزید است ما گفته در اجوف باشد احتراز شد از غیر اجوف چون رَصَتْ در اصل رَصِيت بود یا متحرک قبلش
 مفتوح آنرا با الف بدل کردند و مَاتَ پیش اتقا ساکنین شد میان الف و تاء الف را حذف کردند رَصَتْ شد این با
 الف شده بیفتد در ثلاثی مجرد اجوف است قانون جاری کنیم ما گفته در اجوف باشد این در ناقص است ما گفته
 الف شده بیفتد احتراز شد از غیر چون كَسَنَ كَسَتْ در اصل كَسِنَ كَسِيت بودند کسره بر یا شقیل بودند اخذند
 خلاف قانون كَسِنَ كَسِيت شدن پس اتقا ساکنین میان یا و سین یا را حذف کردند كَسِنَ كَسِيت شدند
تقلیل قیل در اصل قُول بود کسره بر و او ثقیل بود نقل کرده بما قبل را دادند بعد
 سلب حرکت ما قبل قُول شد و او ساکن منظر قبلش مکسور آن و او را بسا بدل کردند
 قیل شد بیع در اصل بیع بود کسره بر یا ثقیل بود نقل کرده بما قبل را دادند بعد سلب حرکت
مائل بیع شد قانون هر و او یا مکسور که واقع شود بعد ضمه کلمه ماضی مجهول باشد
 و در ماضی معلوم آن اعلال شده باشد جائز است حذف کردن کسره آن نقل کردن
سوی ضمه و اشمای هم است **مطلب** قانون چیست و او یا مکسور باشد ما قبل او مضموم
 باشد کلمه ماضی مجهول باشد در ماضی معلوم آن اعلال شده باشد در اصل سه وجه روا است نقل حرکت و حذف و
 اشمای مثال نقل قیل بیع اُخْتِیرُ القیل در اصل قُولُ بیع اُخْتِیرُ القود بودند این و او یا مکسور است
 ما قبل مضموم است کلمه ماضی مجهول است ماضی معلوم آن اعلال شده است کسره بر و او یا ثقیل بود نقل کرده بما قبل
 را داده بعد سلب حرکت ما قبل قُولُ بیع اُخْتِیرُ القود شدند و او ساکن منظر قبلش مکسور آن و او را بسا بدل کردند
 قیل بیع اُخْتِیرُ القیل شدند ضمه بر یا کسره بدل کنند اُخْتِیرُ القیل میخوانند از برای مناسبت حرف ثالث که این قلعه است
 که هر همزه که در ماضی مجهول باب اِفْتَعَالُ و اِنْفَعَالُ اجوف باشد آن تابع حرف ثالث باشد مثال حذف حرکت
 قُولُ بُوَعُ اُخْتِیرُ القود که در اصل قُولُ بیع اُخْتِیرُ القود بودند کسره بر و او یا ثقیل بودند اخذند قُولُ بیع
 اُخْتِیرُ القود شدند یا ساکن منظر قبلش مضموم آن را او بدل کردند قُولُ بُوَعُ اُخْتِیرُ القود
 شدند از این قانون مطلب چه شد هر فعل حقیقی یا کیمی از اجوف باشد در اصل سه وجه روا است نقل حرکت و حذف حرکت
 و اشمای بهتر از این نقل بعد اشمای و حذف را درجه ثالث است اشمای چیست مائل کردن کسره بسوی ضمه و یا

ساکن بسوی واد فعل حقیقی کدام است ماضی مجزول ثلاثی مجزول با شد فعل حکمی کدام است ماضی باب افعال
و افعال اجوف باشد ما گفته و آو و یا مکسور باشند ماقبل او مضموم باشد احترام از شد ماقبل او مضموم نباشد مثال
اقول ابیغ اینجا قانون جاری کنیم چرا ما گفته ماقبل او مضموم باشند این ساکن است ما گفته در ماضی معلوم او
اعلال شده باشد احترام از شد که نباشد چون عود صید این و آو و یا مکسور اند ماقبل او مضموم است لیکن قانون
جاری کنیم چرا ما گفته در ماضی معلوم اک اعلال شده باشد در ماضی معلوم این اعلال نشده است
قانون هر و آو و یا مضموم یا مکسور متوسط یا در حکم متوسط بود در اصل سلامت مانده باشد و در ناقص ثلاثی مجزول مطلقا واقع نشود در فعل متصرف یا در متعلقات و سوا
وزن فعل حقیقی و حکمی از اجوف سوا تفعلین از ناقص و اسم مفعول از اجوف یائی حرکت
آ و آو و یا نقل کرده ماقبل دهند و جو یا یای شرط که آ و آو و یا بدل از همزه باید ال
جواری و ضمه کسره آ منقول از همزه و ماقبل او مفتوح و الف نباشد در وزن نقل
حقیقی یا حکمی اجوف سه وجه روا است نقل حرکت و حذف و اشمام و در تفعلین
ناقص و اسم مفعول اجوف یائی دو وجه روا است نقل حرکت و اثبات **مطلب**
قانون چیست هر و آو و یا مضموم یا مکسور باشد متوسط یا در حکم متوسط باشد معنی متوسط چیست در مقابله عین کلمه
باشد معنی حکم متوسط چیست مقابله لام کلمه باشد با اتصال صمیم و علامت جمع در وسط واقع نشود در اصل سلامت
نه مانده باشد و در ناقص ثلاثی مجزول مطلقا مطلقا چه معنی است خواه در اصل سلامت مانده باشد خواه نباشد
واقع شود در فعل متصرف یا در متعلقات فعل متصرف معنی فعل متصرف چیست که در تمام گردانها یافته شود و معنی
متعلقات او چیست مصدر و مشتق و هم وزن فعل با وزن غرضی سوائی وزن فعل حقیقی یا حکمی از اجوف سوائی
تفعلین از ناقص و اسم مفعول از اجوف یائی آ و آو و یا بدل از همزه به ابدال جواری و ضمه کسره منقول از همزه و
ماقبل او مفتوح و الف نباشد حرکت آ و آو و یا نقل کرده ماقبل را دادن و اجبت مثال مطابقی متوسط بقول
یبیغ در اصل بقول یبیغ بودند این و آو و یا مضموم یا مکسور است متوسط است در اصل سلامت مانده
است واقع است در فعل متصرف باقی مانع شرط هم نیست حرکت و آو و یا نقل کرده ماقبل را و اند بقول

یَبِيعُ شَدْنِ مِثَالِ حَكْمِ تَوَسُّطِ چُونِ دَاعُوْنِ دَامُوْنِ دَرِ اَصْلِ دَاعُوْنِ دَامِيُوْنِ بُوْدَنْد اِيْنَ وَاو وَايَا
 مَضْمُوْمِ مَكْسُوْرِ اَسْتِ دَرِ حَكْمِ تَوَسُّطِ اَسْتِ دَرِ اَصْلِ سَلَامَتِ مَانْدِه اَسْتِ وَاقْعِه اَسْتِ دَرِ مَتَعَلَقَاتِ فِعْلِ مَتَصَرَّفِ بَاتِي
 مَانِعِ شَرَاْطِ هِمِ نَحِيْتِ حَرَكْتِ وَاو وَايَا نَقْلِ كَرْدِه بَا قَبْلِ رَا دَا دِ پَسِ يَا سَا كُنْ نَظَرِ قَبْلِشْ مَضْمُوْمِ اَزْ اَبُوْ اَوْبَدِلِ كَرْدَنِ پَسِ اِنْقَا
 سَا كُنِيْنَ شَدْنِ مِيَا نِ هِرُو وَاو وَاو وَاو اَوَّلِي رَا حَذْفِ كَرْدَنْد دَاعُوْنِ دَامُوْنِ شَدْنِ دَرِ نَاقِصِ ثَلَاثِي مَجْرَدِ مَطْلَقًا قَانُوْنِ جَارِي مِي
 كَنَمِ مِثَالِ چُونِ دُعُوْرُ خُوْ خَشُوْ دَرِ اَصْلِ دُعُوْرُ خُوْ خَشُوْ بُوْدَنْد اِيْنَ وَاو وَايَا مَضْمُوْمِ مَكْسُوْرِ اَنْدِ وَاقْعِه شَدْنِ
 اَنْدِ دَرِ فِعْلِ مَتَصَرَّفِ وَاو دُعُوْرُ اَصْلِ سَلَامَتِ نَمَانْدِه اَسْتِ وَاو دَرِ رُخُوْ وَاو خَشُوْ دَرِ اَصْلِ سَلَامَتِ مَانْدِه اَسْتِ دِيْجَا
 مَطْلَقًا قَانُوْنِ جَارِي مِي كَنَمِ حَرَكْتِ اِيْنَ وَاو وَايَا نَقْلِ كَرْدِه بَا قَبْلِ رَا دَا دِ پَسِ يَا سَا كُنْ نَظَرِ قَبْلِشْ مَضْمُوْمِ اِيْنَ يَا اَبُوْ اَوْبَدِلِ كَرْدَنْد
 پَسِ اِنْقَا سَا كُنِيْنَ شَدْنِ مِيَا نِ هِرُو وَاو وَاو وَاو اَوَّلِي رَا حَذْفِ كَرْدَنْد دُعُوْرُ خُوْ خَشُوْ شَدْنِ مِثَالِ فِعْلِ مَتَصَرَّفِ مَشْتَقِ كَزْدَنْدِ
 اَسْتِ مِثَالِ مَصْدُوْرِ هِمِ وَرَنْ فِعْلِي بَا وَرَنْ عَرُوْضِي مَبِيْعُ مَعُوْنُ دَرِ اَصْلِ مَبِيْعُ مَعُوْنُ بَرُوْرَنْ تَنْصِيْغِي بُوْدَنْد اِيْنَ وَاو
 يَا مَضْمُوْمِ مَكْسُوْرِ اَسْتِ وَاقْعِه اَسْتِ دَرِ مَتَعَلَقَاتِ فِعْلِ مَتَصَرَّفِ حَرَكْتِ اِيْنَ وَاو وَايَا نَقْلِ كَرْدِه بَا قَبْلِ رَا دَا دِ مَبِيْعُ مَعُوْنُ
 شَدْنِ نَسُوْلِ فِعْلِي حَقِيْقِي يَا حَكْمِي اَزْ جُوْفِ وَتَفْعَلِيْنَ اَزْ نَاقِصِ وَا سَمِ فِعْلِي اَزْ جُوْفِ يَا ئِي رَا چِرَا اَسْتِ اِنْ كَرْدِ جَوَابِ حَكْمِ اِيْنَ
 قَانُوْنِ وَا جُوْبِي اَسْتِ اَزْ بَرِي كُنْ وَا جُوْبِ اِيْنَ رَا خَالِجِ كَرْدَنْد مَا كَفْتِه وَاو وَايَا مَضْمُوْمِ يَا مَكْسُوْرِ بَا شَدْنِ اِحْتِرَا زَنْدِ اَزْ مَفْتُوحِ
 مِثَالِ چُونِ يَقُوْلُ يَبِيْعُ اِيْنَ وَاو وَايَا تَوَسُّطِ اَسْتِ وَاقْعِه شَدْنِ اَسْتِ دَرِ فِعْلِ مَتَصَرَّفِ بَاتِي مَانِعِ شَرَاْطِ هِمِ نَحِيْتِ بِي كُنْ
 قَانُوْنِ جَارِي نَكَنَمِ چِرَا مَا كَفْتِه وَاو وَايَا مَضْمُوْمِ يَا مَكْسُوْرِ بَا شَدْنِ اِيْنَ مَفْتُوحِ اَسْتِ مَا كَفْتِه تَوَسُّطِ بَا شَدْنِ يَا دَرِ حَكْمِ تَوَسُّطِ اِحْتِرَا زَنْدِ كِه
 نَبَا شَدْنِ مِثَالِ چُونِ اَلْوَعِيْدُ اَلْيَسِيْرِيْدُ عُوْبُرِيْمِيْ اِيْنَ وَاو وَايَا مَضْمُوْمِ مَكْسُوْرِ اَسْتِ وَاقْعِه شَدْنِ اَسْتِ دَرِ فِعْلِ مَتَصَرَّفِ
 بَاتِي مَانِعِ شَرَاْطِ هِمِ نَحِيْتِ قَانُوْنِ جَارِي نَكَنَمِ چِرَا مَا كَفْتِه تَوَسُّطِ بَا شَدْنِ يَا دَرِ حَكْمِ تَوَسُّطِ اِيْنَ دَرِ تَوَسُّطِ حَكْمِ تَوَسُّطِ نَحِيْتِ مَا
 كَفْتِه دَرِ اَصْلِ سَلَامَتِ نَمَانْدِه بَا شَدْنِ اِحْتِرَا زَنْدِ كَرْدَنْد اَصْلِ سَلَامَتِ مَانْدِه بَا شَدْنِ مِثَالِ چُونِ يُعُوْرُ لِيْصِيْدُ اِيْنَ وَاو وَايَا
 مَضْمُوْمِ مَكْسُوْرِ اَسْتِ وَاقْعِه شَدْنِ اَسْتِ دَرِ فِعْلِ مَتَصَرَّفِ بَاتِي مَانِعِ شَرَاْطِ هِمِ نَحِيْتِ بِي كُنْ قَانُوْنِ جَارِي نَكَنَمِ چِرَا مَا كَفْتِه دَرِ
 اَصْلِ سَلَامَتِ نَمَانْدِه بَا شَدْنِ اَسْتِ مَا كَفْتِه دَرِ نَاقِصِ ثَلَاثِي مَجْرَدِ مَطْلَقًا قَانُوْنِ جَارِي كَنَمِ اِحْتِرَا زَنْدِ اَزْ ثَلَاثِي مِثَالِ
 اِرْعُوْرُ اَرْمِيُوْرِ اَصْلِ اِرْعُوْرُ وَا اَرْمِيُوْرُ بُوْدَنْد حَرَكْتِ وَاو وَايَا ثَانِي نَقْلِ كَرْدِه بَا قَبْلِ رَا دَا دِ پَسِ يَا سَا كُنْ نَظَرِ
 قَبْلِشْ مَضْمُوْمِ اَزْ اَبُوْ اَوْبَدِلِ كَرْدَنِ پَسِ اِنْقَا سَا كُنِيْنَ شَدْنِ مِيَا نِ هِرُو وَاو وَاو وَاو اَوَّلِي رَا حَذْفِ كَرْدَنْد اِرْعُوْرُ اَرْمِيُوْرُ

شدند این و او و یا مضموم مکسور است در اینجا قانون جاری کنیم چرا ما گفته در ناقص ثلاثی مجرود باشد و این در مزید است
 و در مزید بآں وقت قانون جاری کنیم که در اصل سلامت نمانده باشد این جا که و او و یا ثانی است در اصل سلامت
 نیست ازین وجه قانون جاری کردیم ما گفته که در فعل متصرف یا در متعلقات او واقع شود احترام از شد که نه نشود
 مثال چون اقول به ابیغ به این و او و یا مکسور است در اینجا قانون جاری کنیم چرا ما گفته که واقع شود در فعل متصرف
 یا در متعلقات فعل متصرف این نیست ما گفته در تفعّلیین از ناقص نباشد احترام از شد که باشد مثال تَدُّ عین و
 تَدُّ عین در اصل تَدُّ عین تَدُّ عین بودند این و او و یا مضموم مکسور است واقع است در متعلقات فعل
 متصرف اینجا قانون وجوب جاری نکنیم چرا ما گفته که تفعّلیین از ناقص نباشد این تفعّلیین از ناقص است در اینجا
 دو وجه روا است اگر نقل حرکت میکنیم هم جائز است حرکت و او و یا نقل کرده با قبل داده پس و او ساکن بر نظر قبلیش مکسور
 آن و او را بیا بدل کردند پس اتقا ساکنین شد میان هر دو یا یا اولی را حذف کردند تَدُّ عین تَدُّ عین شدند
 اثبات هم جائز است تَدُّ عین تَدُّ عین هم خواندن جائز است صاحب مغزک آورده که اشام هم جائز است
 ما گفته در اسم مفعول از اجوف یایی نباشد احترام از شد که باشد مثال چون مَبِیْعٌ که در اصل مَبِیْعٌ بود این یا مضموم
 است واقع است در متعلقات فعل متصرف درین جا و وجوب قانون جاری نکنیم چرا ما گفته در اسم مفعول از اجوف یایی
 نباشد این در اسم مفعول اجوف یایی است در اینجا دو وجه روا است نقل و اثبات مثال چون مَبِیْعٌ که در اصل مَبِیْعٌ
 بود ضمه بر واد ثقیل بود نقل کرده با قبل را دادند پس یا را بر حال خود گذاشته ضمه قبلیش را بکسره بدل کردند پس اتقا
 ساکنین شد میان یا و او بعضی یا را حذف کنند لَانِ الثَّانِيَةَ عَلَامَةٌ وَالْعَلَامَةُ لَا تُحذفُ پس و او
 ساکن بر نظر قبلیش مکسور آن و او را بیا بدل کردند مَبِیْعٌ بر وزن مَفِیْعٌ شد بعضی ثانی را حذف کنند لَانِهَا
 زَائِدَةٌ وَالزَّائِدَةُ أَحَقُّ بِالْحذفِ مَبِیْعٌ بر وزن مَفِیْعٌ شد مثال اثبات مَبِیْعٌ خوانده کنیم هم
 جائز است ما گفته آن و او و یا بدل از همزه به ابدال جوازی نباشد احترام از شد که باشد مثال سُؤْلٌ مُسْتَهزِئُونَ
 که در اصل سُئِلَ مُسْتَهزِئُونَ بودند همزه را با او و بدل کردند جواز سُؤْلٌ مُسْتَهزِئُونَ شدند این
 و او و یا مضموم مکسور واقع شود در فعل متصرف و متعلقات فعل متصرف باقی مانع شرط هم نیست قانون جاری
 نکنیم چرا ما گفته بدل از همزه به ابدال جوازی نباشد این است اگر ابدال وجوبی باشد در اینجا قانون جاری کنیم وجوباً

مثال چون جَاءُ نُونٌ کہ در اصل جَاءِ یُونٌ بود یا واقع شد بعد الف فاعل آن از ہمزہ بدل کردند جَاءُ نُونٌ شد
ہمزہ ثانی را بیا بدل کردند جَاءِ یُونٌ شد این یا بدل از ہمزہ است لیکن قانون جاری میکنم چرا کہ این یا بدل از ہمزہ وجوباً
است ضمہ بر یا ثقیل بود نقل کردہ قبل را دادند پس یا ساکن منظر قبلیش مضموم آن یا را بود بدل کردند جَاءُ نُونٌ شقیں
انتقال کنند میان ہر دو آو و آو اولی را حذف کردند جَاءُ نُونٌ شد ماگفتہ ضمہ کسر منقول از ہمزہ نباشد احتراز شد کہ
باشد چون یَجِیوُنٌ یَسُووُنٌ کہ در اصل یَجِیوُوُنٌ یَسُووُوُنٌ بودند حرکت ہمزہ را نقل کردہ بما قبل دادہ ہمزہ
را حذف کردند یَجِیوُنٌ یَسُووُنٌ شدند این و آو و یا مضموم کسور واقع اند در فعل متصرف و متعلقات فعل متصرف باقی
مانع شرط ظہم نیست قانون جاری نہ کنیم چرا ماگفتہ ضمہ کسر منقول از ہمزہ نباشد نیست ماگفتہ قبل او مفتوح نباشد احتراز
شد کہ باشد چون قَوِی حِیّی قانون جاری نہ کنیم چرا ماگفتہ کہ ما قبل او مفتوح نباشد اینجا است ماگفتہ ما قبل او الف نباشد
احتراز شد کہ باشد چون قَاوِلٌ بَا یُعِیجُ اینجا قانون جاری نہ کنیم چرا ماگفتہ ما قبل او الف نباشد این است۔

تقلیل
یَقُووُنٌ یَقُووُنٌ یَقُووُنٌ و اصل یَقُووُنٌ یَقُووُنٌ یَقُووُنٌ بود ضمہ بر و آو و نقل کردہ
بما قبل دادند یَقُووُنٌ یَقُووُنٌ یَقُووُنٌ شدند **تقلیل** یُقَالُ یُقَالُ یُقَالُ اُقَالُ نُقَالُ در اصل
یَقُووُنٌ یَقُووُنٌ یَقُووُنٌ بود و او مفتوح قبلیش صحیح ساکن فتح نقل کردہ بما قبل
دادہ آن و آو را بالف بدل کردند یُقَالُ یُقَالُ یُقَالُ اُقَالُ نُقَالُ شدند **قانون** ہر آو و یا مضموم توسط
مفتوح در اصل بہ سلامت مانده باشد واقع شود در فعل متصرف یا در متعلقات فعل متصرف
سوائے کلمہ اسم بروزن اَفْعَلٌ قبل او حرف ساکن منظر قابل حرکت باشد فتح آن و او را نقل
کردہ بما قبل دہند و آن و آو و یا را بالف بدل کنند وجوباً بشرطیکہ آن کلمہ ملحق و معنی لَوْنٌ و
عَیْبٌ و صیغہ اسم آلت نباشد **مطلب** قانون چیست و آو و یا مضموم توسط مفتوح باشد معنی متوسل چیست
مقابلہ عین کلمہ باشد در اصل سلامت مانده باشد معنی اصل چیست اول صیغہ ماضی معلوم باشد واقع شود در فعل
متصرف یا در متعلقات فعل متصرف معنی متصرف چیست کہ ہمہ گردانها او یافته باشند معنی متعلقات فعل متصرف
 چیست مصدر مشتق و ہم وزن فعل با وزن عروضی باشد و آن کلمہ اسم بروزن اَفْعَلٌ نباشد قبل او حرف صحیح
 ساکن منظر قابل حرکت باشد و آن کلمہ ملحق و معنی لَوْنٌ و عَیْبٌ و صیغہ اسم آلت نباشد مثال فعل متصرف یُقَالُ یُبَاعُ

کس در اصل یَقُولُ یَبِيعُ بودند این واو و یا متوسط مفتوح است واقعه است در فعل متصرف و در اصل سلامت مانده
 هم نیست کلمه هم بروزن اَفْعَلُ هم نیست باقی همه بشرائط موجود اند حرکت این واو و یا نقل کرده باشد در اصل او
 و یا را با الف بدل کنند یَقَالُ یَبَاعُ شدند مثال متعلقات فعل متصرف مَقَالُ مَبَاعُ مَقَالُ مَبَاعُ
 مَضَافٌ در اصل مَقُولُ مَبِيعُ مَقُولُ مَبِيعُ مَضِيفٌ بودند این واو و یا متوسط اند و در اصل سلامت
 مانده اند واقعه شده اند در متعلقات فعل متصرف باقی همه بشرائط موجود اند فتحه آل و او و یا را نقل کرده با قبل آید
 بعده و او و یا را با الف بدل کردند مَقَالُ مَبَاعُ مَضَافٌ شدند ما گفته و او و یا متوسط باشند احتراز
 شد از اَنْوَعِلَ اَنْبَسِرَ رَعْوَةٌ رَمِيَةٌ قانون جاری کنیم چرا ما گفته متوسط باشد این متوسط نیست ما گفته مفتوح
 باشد احتراز شد از مضموم مسور چون یَقُولُ یَبِيعُ اینجا قانون جاری کنیم چرا ما گفته مفتوح باشد این مضموم مسور
 است ما گفته در اصل سلامت مانده باشد احتراز شد که باشد چون یَعُوذُ یَصِيدُ این ها قانون جاری کنیم چرا
 ما گفته در اصل سلامت مانده باشد این در اصل سلامت است ما گفته واقعه نشود در فعل متصرف یا در متعلقات فعل
 متصرف احتراز شد از غیر متصرف چون مَا أَقَوْلُكَ مَا أَبِيعُهُ این ها قانون جاری کنیم چرا ما گفته در فعل متصرف باشد
 این در غیر متصرف است ما گفته آل کلمه هم بروزن اَفْعَلُ نباشد احتراز شد که باشد چون اَقُولُ أَبِيعُ اینجا قانون
 جاری کنیم چرا ما گفته آل کلمه هم بروزن اَفْعَلُ نباشد این است اگر کلمه فعل بروزن اَفْعَلُ باشد اینجا قانون جاری
 کنیم چون أَحَابٌ أَهَابٌ ما گفته قبل آل ساکن باشد احتراز شد از متحرک چون قَوْلٌ بَيْعٌ این ها قانون جاری کنیم
 چرا ما گفته قبل آل ساکن باشد این متحرک است ما گفته ما قبل آن مظهر باشد احتراز شد از مدغم چون قَوْلٌ بَيْعٌ این
 ها قانون جاری کنیم چرا ما گفته ما قبل آن مظهر باشد این مدغم است ما گفته ما قبل آن قابل حرکت باشد احتراز شد که قبل
 آن قابل حرکت نباشد چون قَاوِلٌ بَابِعٌ این ها قانون جاری کنیم چرا ما گفته ما قبل آن قابل حرکت باشد این قابل
 حرکت نیست ما گفتناں کلمه ملحق نباشد احتراز شد که باشد چون اِجْوَدٌ دَكَةٌ ملحق به اِحْسَ نَجْمٌ است
 قانون جاری کنیم چرا ما گفته آل کلمه ملحق نباشد این ملحق است ما گفته آل کلمه بمعنی لَوْنٌ و عیب نباشد احتراز
 شد که باشد چون اِعْوَدٌ اَصْبِيحٌ اِسْوَدٌ اَبْيَضٌ اینجا قانون جاری کنیم چرا ما گفته آل کلمه بمعنی لَوْنٌ
 و عیب نباشد این است ما گفته آل کلمه صیغه اسم آلت نباشد احتراز شد که باشد چون مَقُولُ مَبِيعٌ اینجا

تعلیل قائل و

قافن جاری نه کنه چا ما گفته آن کلمه صیغه اسم آلت نباشد این صیغه آلت است
 بایع در اصل قائل و بایع بودند و او و یا واقع شدند بعد الف فاعل و در اصل سلامت
 مانده اند آن و او و یا را بالف بدل کردند قائل بایع شدند قویع و قویعنه و
 بویع و بویعنه در اصل قویون و قویونه بویع و بویعنه بودند و او و یا واقع شدند
 اند بعد یا تصغیر اسم فاعل و در اصل سلامت مانده اند آن و او و یا را بهمزه بدل کردند
 قویع و قویعنه و بویع و بویعنه شدند **قانون** بهر او و یا که واقع شود بعد
 الف فاعل و یا بعد یا تصغیر اسم فاعل در اصل سلامت مانده باشد یا اصل آن
 نباشد آنرا بهمزه بدل کنند و جوباً اما شاک شاک شاک است **مطلب** قانون
 چیست بهر او و یا که واقع شود بعد الف فاعل و یا بعد یا تصغیر اسم فاعل و در اصل سلامت مانده باشند
 یا اصل آن نباشد آنرا بهمزه بدل کردن واجب است مثال هم فاعل قائل بایع در اصل قائل بایع بودند
 این و او و یا واقع شده اند بعد الف فاعل و در اصل سلامت مانده اند این را بهمزه بدل کردند قائل بایع شدند
 یا تصغیر اسم فاعل قویع و قویعنه بویع و بویعنه در اصل قویون و قویونه بویع و بویعنه بودند این
 و او و یا واقع شده اند بعد یا تصغیر اسم فاعل و در اصل سلامت مانده اند این را بهمزه بدل کردند قویع و قویعنه
 بویع و بویعنه شدند مثال آنکه اصل او نباشد چون سائف یعنی صاحب سیف که ما خود است از سیف
 بمعنی شمشیر که در اصل سائف بود این با واقع شده است بعد الف فاعل و اصل آن نیست این را بهمزه بدل کردند
 سائف شد اما شاک شاک شاک است چرا که در اصل سائف بود این با واقع شده بعد الف فاعل در اصل سلامت مانده
 است قیاس این بود که این بهمزه بدل کردن واجب شود لیکن این بهمزه بدل کردن جائز است شاک خوانم هم جائز است
 اگر بهمزه را حذف کنند شاک خوانم هم جائز است اگر قلب مکانی کنند هم جائز است اگر قلب مکانی کردند شاک خوانم شد و او
 واقع شود در مقابل لام کلمه قائل آن و او مکتوب بود یا بدل کردند شاک شاک شاک ضمه بر یا ثقیل بودند و تصد شاکین
 شاک شاک شاکین شد میان یا و فون یا حذف کردند شاک شاک شاک مانده باشد و او واقع شود بعد الف فاعل
 و یا بعد یا تصغیر اسم فاعل در اصل سلامت مانده باشد احتراز شد که در اصل سلامت مانده باشند چون عا و صاید

قافلن جاری نہ کنیم چرا ما گفته اگر در مصدر باشد تا این شرط است کہ در فعل سلامت نماندہ باشد این در فعل
 سلامت است ما گفته اگر در جمع باشد تا این شرط است کہ در واحد سلامت نماندہ باشد احتراز شد کہ شب
 چون عَوَالِد جمع عاود این واو واقع شدہ است مقابلہ عین کلمہ در جمع قبل این کسور است لیکن قانون
 جاری کنیم چرا ما گفته اگر در جمع باشد تا این شرط است کہ در واحد سلامت نماندہ باشد این در واحد سلامت نماندہ
 است ما گفته کہ در واحد ساکن باشد در جمع قبل الف باشد احتراز شد از غیر بنیاد و صورت است یک آنکہ
 در واحد ساکن باشد در جمع قبل الف نباشد چون عَوَدَة جمع عَوَد (شتر پیر) این فاو واقع شد مقابلہ
 عین کلمہ در واحد ساکن است لیکن قانون جاری نہ کنیم چرا ما گفته در واحد ساکن باشد در جمع قبل الف باشد
 این در جمع قبل الف نیست ما گفته دیگر آنکہ در جمع قبل الف باشد در واحد ساکن نباشد چون طَوَالِ
 جمع طَوِيل است این واو واقع شدہ است مقابلہ عین کلمہ در جمع و در جمع قبل الف است قبل این
 کسور است لام کلمہ این مُعَلَّن ہم نیست لیکن در بنیاد قانون جاری نہ کنیم چرا ما گفته در واحد ساکن باشد
 این در واحد ساکن نیست ما گفته ما قبل این کسور باشد احتراز شد از مفتوح مضموم چون دَوَامٌ دَوَارٌ
 دَوَائِدٌ و این با قانون جاری نہ کنیم چرا ما گفته ما قبل این کسور باشد این مفتوح مضموم است ما گفته
 لام کلمہ این مُعَلَّن نباشد احتراز شد کہ باشد چون دَوَاعِی جمع دَوَائِد اصلاً دَوَائِدٌ بود ہمترہ را باو بدل
 کردند دَوَائِدٌ بیان شد و او ویا در یک کلمہ ہم آمدند و او را یا کرده یا در یا اقام کردند دَوَائِدٌ یا شدہ واقعہ
 شد و آخر ہم ہمکن قیاس مضموم شد قیاس ما کسور بدل کردند دَوَائِدٌ شد این واو واقع شدہ است در مقابلہ
 عین کلمہ در جمع ما قبل این کسور است لیکن قانون جاری نہ کنیم چرا ما گفته لام کلمہ این مُعَلَّن نباشد این است این
 قید کہ لام کلمہ این مُعَلَّن نباشد جمع متصل شود بعضی از شارحین بمصدر متصل کنند تا کہ ازین قید استواء و استواء
 خارج شوند حالانکہ اینہا قبل ازین خارج شدہ اند چرا کہ ما گفته فعل سلامت نماندہ باشد و اینہا در فعل التَّوَيُّو
 استواء سلامت مانده اند **تعلیل** سَبَدٌ در اصل سَبَدٌ بود و او ویا در یک کلمہ ہم آمدند
 نخستین از ایشان ساکن بدل از حیرت نبود آں و او را یا کرده یا در یا اقام کردند
 سَبَدٌ شد قانون ہر او ویا اگر جمع شوند در یک کلمہ یا در حکم یک کلمہ سوائے

کلمه هم بروزن اَفْعَلْ اول ایشان ساکن لازم غیر بدل بود یا مطلقاً و او ثانی لام
 کلمه باشد آن و او را یا کنند بعده یا در یا ادغام کنند و جو با سوا و او عین کلمه بعد یا تصغیر
 در کلمه متحرک که آن و او را یا بدل کنند جوازاً و رنه و جو با **مطلب** قانون چیست و او و یا
 جمع شوند در یک کلمه یا در حکم یک کلمه معنی حکم یک کلمه چیست صیغه جمع مذکر سالم که مضاف شود بسوی یا متکلم
 مثال یک کلمه چون سَيِّدٌ در اصل سَيِّوِدٌ بود این و او و یا جمع شده اند در یک کلمه کلمه هم بروزن اَفْعَلْ
 نیست اول ایشان ساکن هم است سکون هم لازمی است بدل از چیزی نیست این و او را یا کرده یا در یا
 ادغام کردند سَيِّدٌ شد مثال حکم یک کلمه چون مُسَلِّمٌ در اصل مُسَلِّمُونٌ بود و قیسه این را بسوی یا متکلم
 مضاف کردند چون باضافت ساقط شد مُسَلِّمُونٌ شد پس و او و یا در یک کلمه با هم آمدند نخستین از ایشان ساکن
 بدل از چیزی نبود آن و او را یا کرده یا در یا ادغام کردند مُسَلِّمٌ شد پس یا شد دو واقعه شد در آخر اسم متکلم ماقبل
 این مضموم است ضمّه ماقبلش را بکسره بدل کردند مُسَلِّمٌ شد یا مطلقاً و او ثانی مقابله لام کلمه باشد مطلقاً
 را چه معنی است خواه بدل شده باشد یا نه شده باشد در اینجا مطلقاً قانون جاری کنم چون مَدَّ اَعْيٌ در اصل
 مَدَّ اَعْوٌ بود و او ساکن منظر ماقبلش مکسور آن و او را یا بدل کردند مَدَّ اَعْيٌ شد این و او و یا جمع شده
 اند در یک کلمه کلمه هم بروزن اَفْعَلْ نیست اول ایشان ساکن است لازم است بدل هم است لیکن و او ثانی لام
 کلمه است آن و او را یا کرده یا در یا ادغام کردند مَدَّ اَعْيٌ شد سوا و او عین کلمه بعد یا تصغیر در کلمه متحرک که آن
 و او را یا بدل کنند جوازاً و رنه و جو با **مطلب** چیست و او واقعه شود مقابله عین کلمه بعد یا تصغیر و در کلمه متحرک باشد آن
 و او را یا بدل کنند جوازاً بعده یا در یا ادغام کنند و جو با مثال چون مُقَيِّلٌ تصغیر مَقُولٌ و مَقُولَةٌ است در اصل
 مَقَيِّلٌ بود این و او واقعه شده است مقابله عین کلمه بعد یا تصغیر و در کلمه متحرک است این و او را یا کرده یا در یا
 ادغام کردند مَقَيِّلٌ شد و رنه و جو با در اینجا دو صورت اند یک نیست که در کلمه برگزینا باشد دیگر آنست که در کلمه باشد
 لیکن ساکن باشد مثال آن که در کلمه برگزینا باشد چون مُقَيِّلٌ تصغیر مَقَالٌ در اصل مَقَيِّلٌ بود این و او واقعه
 شده است بعد یا تصغیر و در کلمه متحرک نیست این و او را یا بدل کنند و جو با بعده یا در یا ادغام کنند و جو با مَقَيِّلٌ
 خواندن واجب است مثال آن که در کلمه باشد لیکن ساکن باشد چون مُقَيِّلٌ تصغیر مَقُولٌ در اصل مَقُولٌ

بوضعتہ برآو ثقیل بدقل کرده یا قبل دادند مقوول شد پس اتقا ساکنین شد میان هر دو و بعضی اولی
 را حذف کنند اگر اولی را حذف کنند تا هم واجب است چرا که در مکبر هم گز نیست اگر تانی را حذف کنند واجب
 است چرا که در مکبر است لیکن ساکن است این جا هم واجب است ما گفته و آو و یا جمع شوند احترام شد از غیر
 چون اوری این و آو و یا در یک کلمه اند کلمه اسم بروزن اَفْعَلُ نیست اول ساکن است لازم هم است بدل از
 چیز نیست لیکن قانون جاری نه کنیم چرا ما گفته جمع شوند این متفرق اند ما گفته در یک کلمه باشند یا در حکم یک
 کلمه احترام شد از غیر چون اَبُو یَعْقُوبُ این و آو و یا جمع اند کلمه اسم بروزن اَفْعَلُ نیست اول ساکن است لازم
 هم است بدل از چیز نیست لیکن قانون جاری نه کنیم چرا ما گفته در یک کلمه یا در حکم یک کلمه باشند این
 هر دو نیست ما گفته کلمه اسم بروزن اَفْعَلُ نباشد احترام شد که باشد چون اَلیَوْمُ این و آو و یا جمع شده اند
 در یک کلمه اول ایشان ساکن لازم غیر بدل است لیکن قانون جاری نه کنیم چرا ما گفته کلمه اسم بروزن اَفْعَلُ
 نباشد این است ما گفته اول ساکن باشد احتسب از شد که اول ساکن نباشد چون قَوِیْ اِیْن و آو و یا
 جمع شده اند در یک کلمه کلمه اسم بروزن اَفْعَلُ نیست سکون لازم است بدل از چیز نیست لیکن
 قانون جاری نه کنیم چرا ما گفته اول ساکن باشد این ساکن نیست ما گفته سکون لازمی باشد احترام شد
 از عارضی چون قَوِیْ اِیْن و آو و یا جمع شده اند در یک کلمه اسم بروزن اَفْعَلُ نیست اول ایشان
 ساکن است بدل از چیز نیست لیکن قانون جاری نه کنیم چرا ما گفته سکون اول لازمی باشد این عارضی است
 ما گفته بدل از چیز نباشد احترام شد که باشد چون بُو یَعِ دِیَوَانُ این جا قانون
 جاری نه کنیم چرا ما گفته بدل از چیز نباشد این است ما گفته و آو و یا
 مطلقاً اسم کلمه باشد احترام شد از یا مطلقاً چون رُو یَا که در اصل
 رُو یَا بود این جا قانون جاری نه کنیم چرا ما گفته و آو و یا
 باشند این یا مطلق -

است

۴

۴

شرح ابواب اجوف و اووی و یانی و مثلاً فی مجرور

باب اول

جوف و اووی از باب فعل یفعل چون القول و المقال و المقالة و
القیل و القال کفتمن قال یقول قولاً فهو قائل و قيل یقال قولاً فذلک مقول
لم یقل لم یقل لا یقول لا یقال الخ

باب دوم اجوف و اووی از باب فعل یفعل چون الخوف و المخافة رسیدن
خاف یخاف خوفاً فهو خائف و خیف یخاف خوفاً فذلک مخوف لم یخف الخ

باب سوم اجوف و اووی از باب فعل یفعل چون الطول و الطواله و الزین
طال یطول طوله فهو طويل و طیل یطال طوله فذلک مطول لم یطل الخ

باب اول اجوف یانی از باب فعل یفعل چون البیع و البیعه
تریدن و فروختن باع یبیع بیعاً فهو بائع و بیع یباع بیعاً فذلک مبیع لم یبیع
لم یبیع لا یبیع لا یباع الخ

باب دوم اجوف یانی از باب فعل یفعل چون الهیبة و الهابة
ترسیدن هاب یهاب هبته الخ

ابواب اجوف و اووی و یانی و مثلاً فی مرفوعه

اجوف و اووی از باب افعال چون الاقامة یا کرون اقام یقیم

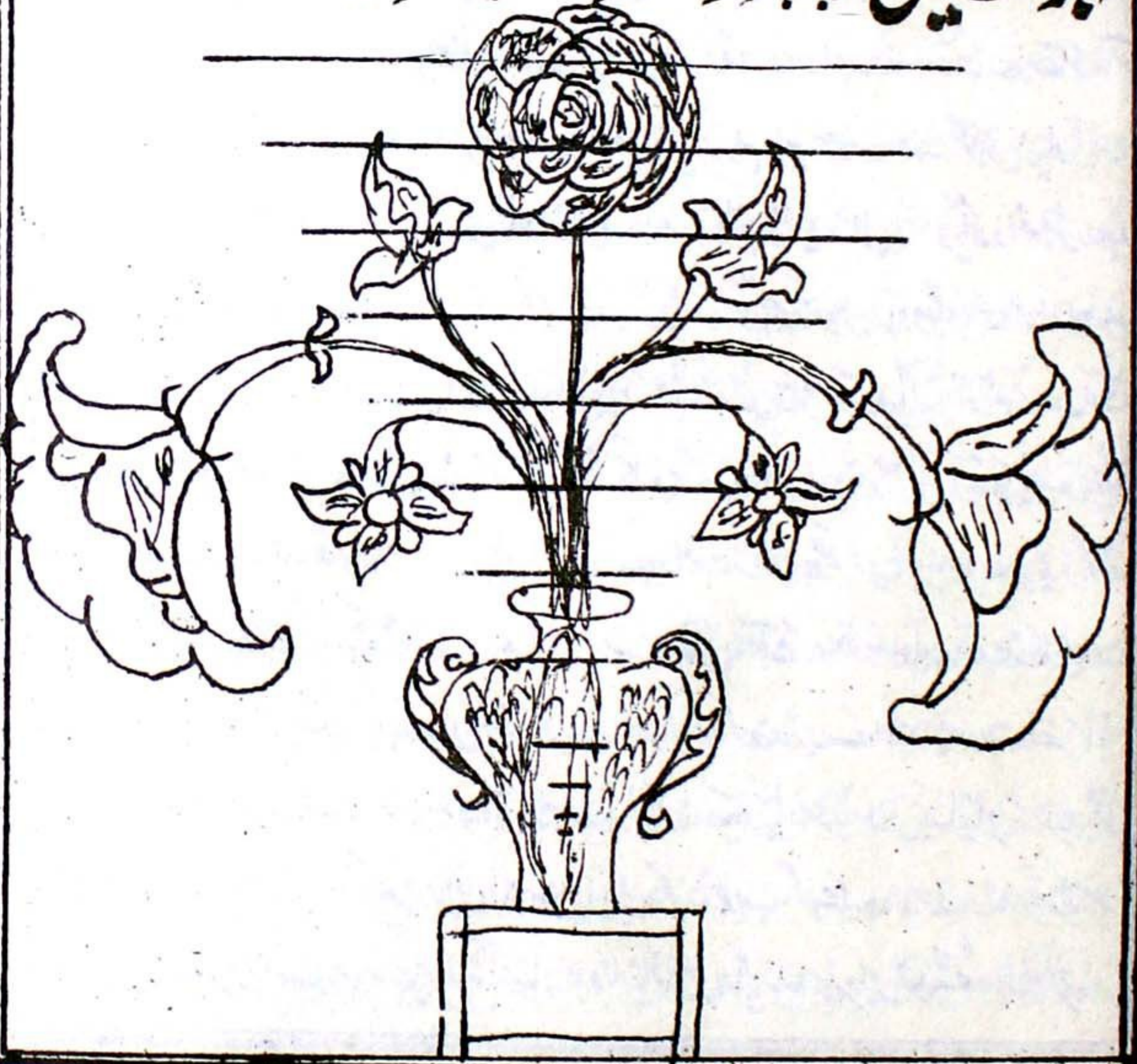
اِقَامَةٌ فَهِيَ مُقِيمٌ وَاقِيمٌ يَقَامُ اِقَامَةً اِنْج

اَبْوَفْ وَاوِي اِزْبَابُ تَفْعِيلٍ چوں اَلتَّحْوِيلُ گروانیدن حَوْلٌ يُحْوِلُ
تَحْوِيلًا فَهُوَ حَوْلٌ وَحَوْلٌ يُحْوِلُ تَحْوِيلًا فَذَلِكَ حَوْلٌ اِنْج

اَبْوَفْ وَاوِي اِزْبَابُ اِفْتِعَالٍ چوں اَلْاِجْتِيَابُ قَطْعُ بِيَابَانِ كِرْدَنِ اِجْتَابَ
يَجْتَابُ اِجْتِيَابًا اِنْج

اَبْوَفْ يَانِي اِزْبَابُ اِفْعَالٍ چوں اَلْاِطَارَةُ اِطَارَانِ اِطَارَ اِطِيرًا اِطَارَةً اِنْج
اَبْوَفْ يَانِي اِزْبَابُ تَفْعِيلٍ چوں اَلتَّضْيِيعُ ضَلْعُ كِرْدَنِ ضَيَّعَ
يَضْيَعُ تَضْيِيعًا اِنْج

اَبْوَفْ يَانِي اِزْبَابُ اِفْتِعَالٍ اِخْتَارٌ اِخْتَارٌ اِخْتِيَارًا اِنْج

شرح قوانین و تعطیلات ابواب ناقص

تعطیل

دُعَاءُ در اصل دُعَاؤُ بود و آو و اَعْتِ شده بعد الف زائده بر طرف آل و آو را بهمزه بدل کردند دُعَاءُ شد اِدْعَاءُ مَدُّ عَاءُ این در اصل اِدْعَاءُ مَدُّ عَاءُ و این بودند و آو و اَعْتِ شده بعد الف زائده در حکم طرف آل و آو را بهمزه بدل کردند اِدْعَاءُ مَدُّ عَاءُ این شدند **قانون** هر حرف علت که واقعه شود بعد الف زائده بر طرف یا در حکم بر طرف آنرا بهمزه بدل کنند و **جو با مطلب** قانون چیست هر حرف علت که واقعه شود بعد الف زائده بر طرف یا در حکم بر طرف بر طرف را چه معنی است در آخر کلمه باشد و حکم طرف را چه معنی است که در مقابل لام کلمه باشد بسبب متصل شدن حرف غیر لازم در وسط آید و غیر لازم را چه معنی است اگر آن زیادتی را دور کنند بعد الف صبیغه بر معنی خود مانند مثل تا عارضی و علامت تشبیه و جمع مثال و آو و یا که واقعه شوند بعد الف زائده بر طرف چون دُعَاءُ رِضَاءُ در اصل دُعَاؤُ رِضَاؤُ بودند این و آو و یا واقعه شدند بعد الف زائده بر طرف این را بهمزه بدل کردند دُعَاءُ رِضَاءُ شدند مثال و آو و یا که واقعه شوند بعد الف زائده در حکم طرف چون اِدْعَاءُ مَدُّ عَاءُ اِنْ شِئْكَاعَةٌ مَرْمَائِيَةٌ در اصل اِدْعَوْعَةٌ مَدُّ عَاءُ اِنْ شِئْكَايَةٌ مَرْمَائِيَةٌ بودند این و آو و یا واقعه شدند بعد الف زائده در حکم طرف این را بهمزه بدل کردند اِدْعَاءُ مَدُّ عَاءُ اِنْ شِئْكَاعَةٌ مَرْمَائِيَةٌ شدند مثال الف که واقعه شود بعد الف زائده بر طرف چون صَحْحٌ در اصل صَحْحٌ بود میان الف و راء دیگر الف زائده کردند از برای امتداد صوت صَحْحٌ آ؟ شد دیگر الف واقعه شد بعد الف زائده بر طرف آل را بهمزه بدل کردند صَحْحٌ آءٌ شد سوال ثنائیان که درین حرف علت واقعه شد بعد الف زائده در حکم طرف این را بهمزه چه باید نه کنند جواب ما گفته که بعد از حرف زائده غیر لازم باشد این زائده باین کلمه لازم است چرا که ثنائیان دو تار تافته جمل را گویند و مفرد این ثنائیه در کلام عرب

مستعمل نیست ما گفته که حرف علت و آنچه شود بعد الف زائده احترام شد از اصلی مثال آن رأی ثانی در
اصل روی توی بودند و او را خلاف القیاس بالف بدل کردند رأی ثانی شدند این حرف
علت و آنچه شد بعد الف بر طرف قانون جاری نکنیم چرا ما گفته بعد الف زائده باشند این اصلی است ما گفته
بر طرف باشد یا در حکم طرف باشد احترام شد از غیر مثال آن شقاوة همد آیه در آیه این حرف
علت و آنچه شد بعد الف زائده لیکن قانون جاری نکنیم چرا ما گفته که بطرف باشد یا در حکم طرف این بر طرف و حکم طرف
هر دو نیست **تخلیل** ادعی در اصل دعو بود و او و آنچه شد مقابل لام کلمه فیلش مکسور
آن و او را بیا بدل کردند ادعی شد **قانون** هر و او که و آنچه شود مقابل لام فیلش مکسور
آن و او را بیا بدل کنند و **مطلب** قانون چیست هر و او که و آنچه شود مقابل لام کلمه فیلش
مکسور آن و او را بیا بدل کردن واجب است چون ادعی داعیه در اصل دعو دعو بود و او و آنچه
شد مقابل لام کلمه فیلش مکسور آن و او را بیا بدل کردند ادعی داعیه شدند ما گفته که و او و آنچه شود مقابل لام کلمه
احترام شد از فاعلین چون بوعید عوض قبل و او مکسور است لیکن قانون جاری نکنیم چرا ما گفته در مقابل لام
کلمه باشند این در فاعلین است ما گفته قبل او مکسور باشد احترام شد از مفتوح مضموم برکن چون عصود لئو
ید عو در اینجا قانون جاری نمیکنیم چرا ما گفته قبل او مکسور باشد در اینجا مکسور نیست **قانون** هر یا که و آنچه
شود در آخر فعل بفتح غیر اعرابی فیلش مکسور باشد کسره قبل آن بفتح بدل کنند جواز بعده
یا را بالف بدل کنند و جواز بر لغت بنی **مطلب** قانون چیست هر یا که و آنچه شود در
آخر فعل بفتح غیر اعرابی قبل او مکسور باشد کسره قبل آن بفتح بدل کنند جواز بعده یا را بالف بدل کردن واجب است
چون ادعی بقی این یا و آنچه شد در آخر فعل بفتح غیر اعرابی قبل این مکسور است کسره قبل را بفتح بدل کردن
جائز است بعده یا را بالف بدل کردن واجب است بر لغت بنی ط در ادعی و بقی ادعی و بقی خواندن جائز
است بعض گویند که این قانون مختص بفعل است که در قاضی قاضی که خوانده و بعض گفتند که جاری شود در
ماضی ثلاثی مجرد و یا آن اسم که بر وزن فاعله باشد چون ادعی و بقی و ادعی و ادعی و ادعی و ادعی
یا قاعه و بعض گویند مختص بآن جمع است که بر وزن مفاعیل باشد چون مهابی مهابی و در صحاح

شدند مثال و او مضموم که بعد آن و آورده باشد قبل آن کسور نباشد چون $\text{يَدٌ عُوْنٌ تَدُّ عُوْنٌ كُوْر}$
 $\text{مَلٌ يَدٌ عُوْنٌ تَدُّ عُوْنٌ بُوْدِنْدَايِ}$ و او مضموم است بعد آن و آورده است لیکن قبل و او کسور نیست
 حرکت این را حذف کردن پس انقاسا کنین شد میان هر دو و او و او اولی را حذف کردند $\text{يَدٌ عُوْنٌ تَدُّ عُوْنٌ}$
 شدند مثال و او مضموم که قبل آن کسور نباشد بعد آن و آورده هم نباشد چون $\text{يَدٌ عُوْنٌ تَدُّ عُوْنٌ كُوْر}$
 $\text{مَلٌ يَدٌ عُوْنٌ تَدُّ عُوْنٌ بُوْدِنْدَايِ}$ و او مضموم است لیکن قبل این کسور نیست بعد
 آن و آورده هم نیست حرکت این و او را حذف کنند $\text{يَدٌ عُوْنٌ تَدُّ عُوْنٌ كُوْر}$ یا $\text{مَلٌ يَدٌ عُوْنٌ تَدُّ عُوْنٌ كُوْر}$
 مضموم باشد بعد آن یا آورده نباشد چون $\text{يَدٌ عُوْنٌ تَدُّ عُوْنٌ كُوْر}$ که در اصل $\text{يَدٌ عُوْنٌ تَدُّ عُوْنٌ كُوْر}$ است و قبل این مضموم
 است لیکن یا آورده نیست حرکت این را حذف کنند پس یا مخفف و اقصی در آخر آن ممکن یا قبلش مضموم ضمه باشد
 کسره بدل کردند $\text{يَدٌ عُوْنٌ تَدُّ عُوْنٌ كُوْر}$ شد پس انقاسا کنین شد میان $\text{يَدٌ عُوْنٌ تَدُّ عُوْنٌ كُوْر}$ یا $\text{يَدٌ عُوْنٌ تَدُّ عُوْنٌ كُوْر}$ شد
 نال یا کسور که بعد آن یا آورده باشد لیکن قبل او مضموم نباشد چون $\text{يَدٌ عُوْنٌ تَدُّ عُوْنٌ كُوْر}$ تر $\text{يَدٌ عُوْنٌ تَدُّ عُوْنٌ كُوْر}$ یا کسور
 است بعد این یا آورده است لیکن قبل این مضموم نیست حرکت این را حذف کنند پس انقاسا کنین شد میان
 دو یا یا اولی را حذف کردند $\text{يَدٌ عُوْنٌ تَدُّ عُوْنٌ كُوْر}$ شد مثال یا کسور که قبل آن مضموم نباشد و بعد آن یا آورده هم نباشد چون
 $\text{يَدٌ عُوْنٌ تَدُّ عُوْنٌ كُوْر}$ که در اصل $\text{يَدٌ عُوْنٌ تَدُّ عُوْنٌ كُوْر}$ بود این یا کسور است و قبل این مضموم نیست و بعد آن یا آورده نیست حرکت این را حذف کنند
 و همین شد پس انقاسا کنین شد میان $\text{يَدٌ عُوْنٌ تَدُّ عُوْنٌ كُوْر}$ یا $\text{يَدٌ عُوْنٌ تَدُّ عُوْنٌ كُوْر}$ شد ما گفته و او و یا مضموم یا کسور
 شد $\text{يَدٌ عُوْنٌ تَدُّ عُوْنٌ كُوْر}$ که در او و یا مضموم کسور نباشد چون $\text{يَدٌ عُوْنٌ تَدُّ عُوْنٌ كُوْر}$ که در او و یا آورده شده است و مقابل
 هم کلمه قبل این مضموم کسور است لیکن قانون جاری در کتب ما گفته و او و یا مضموم یا کسور باشند این مفتوح اند
 فته در مقابل هم کلمه باشند احتراز شد از قاعده این چون $\text{يَدٌ عُوْنٌ تَدُّ عُوْنٌ كُوْر}$ سَبُوْلٌ این و او و یا مضموم
 سوراند قبل این هم مضموم کسور است بدل از همزه به ابدال حمازی نیست ضمه کسره منقول از همزه نیست لیکن قانون
 می در کتب ما گفته در مقابل هم کلمه باشند این در مقابل قاعده این اند ما گفته قبل این مضموم کسور باشد احتراز شد
 غیر چون $\text{يَدٌ عُوْنٌ تَدُّ عُوْنٌ كُوْر}$ $\text{بَعَصُوْبِدٌ لُوْبِحِي بَطْنِي}$ این و او و یا مضموم کسور اند و افعه شده اند در مقابل
 هم کلمه بدل از همزه به ابدال حمازی نیست و ضمه کسره منقول از همزه هم نیست لیکن قانون جاری در کتب ما گفته قبل

او مضموم مکسور باشد اینجا مفتوح و ساکن است ما گفته و آو و یابدل از همزه به ابدال جوازی نباشد احتراز نشد
 که باشد چون قاری مُسْتَهْزِی قَارِیُون مُسْتَهْزِیُون که در اصل قَارِعُ مُسْتَهْزِعُ قَارِعُ و ن
 مُسْتَهْزِعُ و ن بودند همزه را به موافق حرکت ماقبل بدل کردند قاری مُسْتَهْزِی قَارِیُون مُسْتَهْزِیُون
 شدند این و آو و یا مضموم مکسور اند و واقع شده اند در مقابله لام کلمه ماقبل این مضموم مکسور است ضمه کسره
 منقول از همزه نیست لیکن قانون جاری زکنم چرا ما گفته و آو و یابدل از همزه به ابدال جوازی نباشد این است
 ابدال جوازی گفت احتراز شد از ابدال و جوبی چون جَاءِ جَاءُ و ن که در اصل جَاءِ جَاءِ جَاءِ جَاءِ جَاءِ جَاءِ
 شد بعد الف فاعل آنرا به همزه بدل کردند جَاءِ جَاءِ جَاءِ جَاءِ جَاءِ جَاءِ جَاءِ جَاءِ جَاءِ جَاءِ جَاءِ جَاءِ
 جَاءِ یُون شدند ضمه بر یا ثقیل بود انداختند جَاءِ یُون شد پس اتقا ساکنین شد میان یا و نون تین یا را
 حذف کردند جَاءِ شد و در جَاءِ یُون ضمه بر یا ثقیل بود نقل کرده بما قبل داد پس یا ساکن مظهر قبلش
 مضموم آن یا را بو او بدل کردند جَاءِ و ن شد پس اتقا ساکنین شد میان هر دو و آو و آو او ای الحذف
 کردند جَاءِ و ن شد ما گفته ضمه کسره منقول از همزه نباشد احتراز نشد که باشد چون یَجِیُون یَسُوءُ و ن که در
 اصل یَجِیُون یَسُوءُ و ن بودند ضمه همزه نقل کرده بما قبل داده همزه را حذف کردند یَجِیُون یَسُوءُ و ن شدند
 این و آو و یا مضموم مکسور اند و واقع شده اند در مقابله لام کلمه ماقبل این مضموم مکسور است و آو و یابدل از همزه به

ابدال جوازی نیست لیکن قانون جاری زکنم چرا ما گفته ضمه کسره منقول از همزه نباشد این است
ثقیل
 یَدُ عِیَانِ تَدُ عِیَانِ در اصل یَدُ عَوَانِ تَدُ عَوَانِ بودند و افعی بود در موضع ثالث
 اکنون صاعِد گشت حرکت ماقبل مخالف او شد آن و آو را بیابدل کردند یَدُ عِیَانِ
 تَدُ عِیَانِ شدند **قانون** سه و آو که واقع شود در سیوم جا هر گاه که صاعِد گردد حرکت
 ماقبل مخالف او باشد آن و آو را بیابدل کنند و **مطلب** قانون چیست و آو در اصل
 سیوم جا باشد مراد از اصل چیست اول صیغه ماضی معلوم یا مصدر سه حرفی باشد هر گاه که صاعِد گردد حرکت
 ماقبل مخالف او باشد آن و آو را بیابدل کردن واجب است مثال چهارم جای یَدُ عِیَانِ تَدُ عِیَانِ که در اصل
 یَدُ عَوَانِ تَدُ عَوَانِ بودند و آو واقع شد در موضع ثالث اکنون صاعِد گشت حرکت ماقبل مخالف

وشدید عیان شد عیان نشدند مثال چہم و چہم جا اذعی استند عی کہ دراصل اذعو استند عو
 رند و آورد دراصل سوم جا بود کنوں صاعد گشت حرکت ماقبل مخالف او شد انوار اسیا بدل کردند اذعی
 استند عی شد پس یا متحرک قبض مفتوح آن یا را بالف بدل کردند اذعی استند عی شدند مثال چہم جا
 استند عا و دراصل استند عا و ا بود این و آورد دراصل سوم جا بود کنوں صاعد گشت لیکن این قانون اینجا
 باری نہ کنم چہر اما گفتم حرکت ماقبل مخالف او باشد اینجا حرکت نیست بعضی قید پنچیں کرده اند کہ بعد ضمہ و آو
 نہ نباشد این بعد ضمہ آورده نیست این و آو اسیا بدل کردند استند عا شد پس یا واقعہ شد بعد الف زائد
 ن یا را بہمزہ بدل کردند استند عا شد محققین این طور گفتم اند اگر آن و آو بالف بدل شود آو اسیا بدل
 یکنند چون ید عی اذعی استند عی و در استند عا و آو اسیا بدل کردند استند عا
 شد پس یا واقعہ شد بعد الف زائد آن یا را بہمزہ بدل کردند استند عا شد ما گفتم کہ و آو واقعہ شود
 صل سیوم جا ہر گاہ کہ صاعد کرد حرکت ماقبل مخالف او باشد احتراز شد از موافق چون ید عو اینجا قانون
 باری نہ کنم چہر اما گفتم حرکت ماقبل مخالف او باشد اینجا موافق است ما گفتم بعد ضمہ و آو ساکن نباشد
 چیز از شد از غیر چون ید عو مد عو اینجا قانون جاری نہ کنم چہر اما گفتم بعد ضمہ و آو ساکن نباشد این است
تعلیل دعاء در اصل دعوت بود و او متحرک قبض مفتوح آو اورا بالف بدل کردند
 دعاء شد پس فتحہ فاکلمہ را بضمہ بدل کردند تاکہ تنبیس نشود بہ صلوات و زکوٰۃ و قنوت کہ
 ایشان مفرد اند دعاء شد **قانون** ہر جمع ناقص کہ بروزن فعلتہ باشد فاکلمہ
 اورا حرکت ضمہ دہند و **مطلب** قانون چیست ہر جمع ناقص کہ بروزن فعلتہ باشد فاکلمہ
 اورا حرکت ضمہ دادن واجب است مثال دعاء رماۃ در اصل دعوت رماۃ بودند و او متحرک قبض مفتوح
 آن و آو یا را بالف بدل کردند دعاء رماۃ شد پس فتحہ فاکلمہ را بضمہ بدل کردند دعاء رماۃ شدند
 ما گفتم کہ جمع ناقص باشد احتراز شد از غیر ناقص چون ضریۃ وعدۃ قالۃ این جمع بروزن فعلتہ است
 لیکن قانون جاری نہ کنم چہر اما گفتم جمع ناقص باشد این ناقص نیست **تعلیل** دعی در اصل دعوت
 بود و آو واقعہ شد در آخر ہم ممکن قبض و آورده زائد در جمع آن و آو اسیا بدل کردند

دُعوی شد پس و او و یا در یک کلمه بهم آمدند نخستین از ایشان ساکن بدل از چینی
 نبود آن و او را یا کرده یا در یا در غام کردند دُعوی شد پس یا مستند و واقعه شده را آخر
 هم ممکن ماقبلش مضموم ضمه قبلش را بکسره بدل کردند دُعوی شد پس ضمه اولی را نیز
 بکسره بدل کردند از برای مناسبت یا ثانی دُعوی شد **قانون** هر و اول لازم غیر بدل
 از همزه که واقعه شود در آخر هم ممکن قبل او مضموم باشد یا او آمده زاید در جمع آن و او
 را بیا بدل کنند و چون او در مفرد مانع و موجب اطلاق است آن و او آمده زاید مگر که
 قبل او و آن دیگر متحرک باشد **مطلب** قانون چیست و اول لازم باشد غیر بدل از همزه باشد واقعه
 شود در آخر هم ممکن ماقبل او مضموم باشد یا او آمده زاید مگر در جمع باشد ماقبلش مضموم باشد آن و او را بیا بدل
 کردن واجب است اگر در جمع باشد ماقبل او آمده زاید باشد آن و او را بیا بدل کردن واجب است اگر در مفرد
 باشد ماقبل او مضموم باشد آن و او را بیا بدل کردن واجب است اگر در مفرد باشد ماقبل او آمده زاید باشد آن و او
 را بیا بدل کردن واجب نیست بلکه هائز است اگر ماقبل آن دیگر و متحرک باشد در اینجا واجب است مثال اول لازم
 که واقعه شود در آخر هم ممکن ماقبل او مضموم باشد در جمع چون دُعوی که در اصل دُعوی بود و اول لازم است
 بدل از همزه نیست واقعه شده است در آخر هم ممکن ماقبل او مضموم است در جمع است این و او را بیا بدل کردند
 دُعوی شد پس و او و یا در یک کلمه با هم آمدند آن و او را یا کرده یا در یا در غام کردند دُعوی شد پس یا مستند واقعه
 شد در آخر هم ممکن ماقبل او مضموم است ضمه قبلش را بکسره بدل کردند دُعوی شد پس ضمه اولی را نیز بکسره بدل
 کردند از برای مناسبت یا ثانی و اول جمع که در اصل اول بود و واقعه شد در آخر هم ممکن ماقبل او مضموم
 است در جمع این و او را بیا بدل کردند ادبی شد پس یا مختلف واقعه شد در آخر هم ممکن ماقبل او مضموم است ضمه
 قبلش را بکسره بدل کردند ادبی شد ضمه بر یا ثقیل بودند اختند ادبی شد پس التقاساکنین شد میان یا و
 تنوین یا حذف کردند ادبی شد مثال و او که واقعه شود در آخر هم ممکن ماقبل او آمده زاید باشد در جمع مثال و او
 لازم که واقعه شود در آخر هم ممکن ماقبل او مضموم باشد در مفرد آن و او را بیا بدل کردن واجب است چون تنوین که در
 اصل تبعی بود و واقعه شد در آخر هم ممکن ماقبل او مضموم است در مفرد آن و او را بیا بدل کردند تبعی شد

پس یا محقق واقع شود در آخر اسم ممکن ماقبل او مضموم است ضمه قبلیش را بکسره بدل کردند تسبیحی شد پس ضمه
بر یا ثقیل بود انداختند تسبیحی شد پس التقاساکنین شد میان یا و نون تنوین را حذف کردند تنوین شد شمال
و او که واقع شود در آخر اسم ممکن ماقبل او و او مدّه زائده باشد در مفرد چون مَدْعِيٌّ که در اصل مَدْعُوٌّ بود
و او واقع شد در آخر اسم ممکن ماقبل او و او مدّه زائده است این و او را بیا بدل کردند مَدْعُوٌّ شد پس و او
و یا در یک کلمه یا هم آندند آن و او را یا کرده یا در یا ادغام کردند مَدْعِيٌّ شد یا واقع شد در آخر اسم ممکن ماقبل او
مضموم است ضمه قبلیش را بکسره بدل کردند مَدْعِيٌّ شد اینجا جائز است اگر قبل آن دیگر و او متحرک باشد
اینجا واجبست چون مَقْوِيٌّ که در اصل مَقْوُوٌّ بود این و او واقع شده است در آخر اسم ممکن ماقبل او و او مدّه
زائده است ماقبل این و او متحرک است این و او را بیا بدل کردند مَقْوُوٌّ شد پس و او یا در یک کلمه هم آندند
و او را یا کرده یا در یا ادغام کردند مَقْوِيٌّ شد یا واقع شد در آخر اسم ممکن ماقبل او مضموم ضمه قبلیش را
بکسره بدل کردند مَقْوِيٌّ شد ما گفته که و اول لازم باشد احترام شد از غیر لازم چون ذُو ایس جا قانون جاری نه
کنم چرا ما گفته آن و اول لازم باشد این عارضی است ما گفته بدل از همزه نباشد احترام شد که باشد چون کُفُوٌّ
در اصل کُفُوٌّ بود همزه را با او بدل کردند کُفُوٌّ شد اینجا قانون جاری نه کنم چرا ما گفته بدل از همزه نباشد این
است ما گفته که و او واقع شود در آخر اسم احترام شد از فعل چون يَدٌ عُوٌّ اینجا قانون جاری نه کنم چرا ما گفته در اسم
باشد این در فعل است ما گفته که ممکن باشد احترام شد غیر ممکن چون كُفُوٌّ در اینجا قانون نه کنم چرا ما گفته در
آخر ممکن باشد این در آخر مبنی است از آخر گفتن احترام شد از وسط چون قُوٌّ ما گفته که ماقبل او مضموم
یا و او مدّه زائده باشد احترام شد که نباشد چون عَصُوٌّ ذُو دَاعِيٌّ اینجا قانون جاری نه کنم چرا ما گفته ماقبل او
و او مدّه زائده یا او مضموم باشد این نیست **قانون** هر یا مشد یا محقق که واقع شود در آخر
اسم ممکن ماقبل او اگر یک حرف مضموم باشد ضمه قبلیش را بکسره بدل کنند و جو با
و اگر دو حرف مضموم باشند ثانی را و جو با اول را **مطلب** قانون چیست هر یا
مشد یا محقق که واقع شود در آخر اسم ممکن و ماقبل او اگر یک حرف مضموم بود ضمه قبلیش را بکسره بدل کردن واجب
است اگر دو حرف مضموم باشند ضمه متصل را بکسره بدل کردن واجبست اولی را جو با ابشر طیکه آن ضمه در اول کلمه

نباشد مثال آنکه ماقبل ویک حرف مضموم باشد چون صرعی که در اصل مدعوئی بود و او را یاد یک کلمه با هم آمدند و او
 را یا کرده یا در یادغام کردند صرعی شد پس یا مشدد واقع شد در آخر اسم متکلم ماقبل او یک حرف مضموم است ضمه
 را بکسره بدل کردند صرعی شد مثال یا مشدد که واقع شود در آخر اسم متکلم ماقبل او دو حرف مضموم باشد چون
 دخی که در اصل دعو و بود و او واقع شد در آخر اسم متکلم ماقبل او او آمده زاده است آن و او را یا بدل کردند
 دعوئی پس او را یاد یک کلمه با هم آمدند و او را یا کرده یا در یادغام کردند دخی پس یا مشدد واقع شد و
 آخر اسم متکلم ماقبل او دو حرف مضموم است ضمه متصل ثانی را بکسره بدل کردند و جو با و اولی را حوازا یا مخفف که
 واقع شود در آخر اسم متکلم ماقبل او یک حرف مضموم باشد چون تنین در اصل تنینی بود یا مخفف واقع شد در آخر
 اسم متکلم ماقبل او یک حرف مضموم است ضمه قبلیش را بکسره بدل کردند تنینی شد پس ضمه بر ثقیل بودند تا خند
 تنین پس التقاسا کنین شد میان یا و تنون یا را حذف کردند تنین شد مثال یا مخفف که واقع شود در
 آخر اسم متکلم ماقبل او دو حرف مضموم باشد چون دخی که در اصل دعو بود و او واقع شد در آخر اسم متکلم ماقبل او دو
 حرف مضموم ضمه ثانی را بکسره بدل کردن واجب است اولی را نیز در کتابهای صرف جائز نیست و لیکن کھیوا
 گفته است **وَاللَّهُ أَعْلَمُ** **تَقْلِيلٌ** دَوَاعٍ در اصل دَوَاعٍ و بود و او واقع شد در مقابل
 لام کلمه قبلیش مکسور آن و او را یا بدل کردند دَوَاعٍ شد پس ضمه بر یا ثقیل بود و خند
 دَوَاعٍ شد پس التقاسا کنین شد میان یا و تنون یا را حذف کردند دَوَاعٍ شد یا که
 دَوَاعٍ در اصل دَوَاعٍ بود و او واقع شد در مقابل لام کلمه قبلیش مکسور آن و او را یا
 بدل کردند دَوَاعٍ شد پس ضمه بر یا ثقیل بودند تا خند عوض تنون در آخرش در
 آوردند دَوَاعٍ شد پس التقاسا کنین شد میان یا و تنون یا را حذف کردند دَوَاعٍ
 شد یا که دَوَاعٍ در اصل دَوَاعٍ بود و او واقع شد در مقابل لام کلمه قبلیش مکسور آن
 و او را یا بدل کردند دَوَاعٍ شد ضمه بر یا ثقیل بودند تا خند یا را نیز انداخته عوض یا
 مخدوفه تنون در آوردند دَوَاعٍ شد یا که دَوَاعٍ در اصل دَوَاعٍ بود و او واقع شد در آخر
 مفاعیل حالی در حالت رفع آن یا را بعه حرکت انداختند عوض تنون در آخرش در

آورند و آج شد **قانون** هر یک که واقع شود در آخر غیر منصرف در حالت رفع یا جر
 آن یا را حذف کنند و عوضش تنوین در آخرش در آورند و **مطلب** قانون چیست
 هر یک که واقع شود در آخر غیر منصرف در حالت رفع یا جر آن یا را حذف کنند و عوضش تنوین در آخرش در آورند
 واجب است چون دو آج در و آج که در اصل دو آج و آج بودند و آو واقع شد در مقابل لام کلمه
 ما قبلش مکسور آن و آو را بیابند کردند دو آجی رو آجی شد پس یا واقع شد در آخر غیر منصرف در حالت رفع
 آن یا را حذف کنند عوضش تنوین در آخرش در آورند دو آج رو آجی شدند ما گفته که یا واقع شود در آخر غیر منصرف
 احتراز شد از وسط چون مبایع این یا واقع شد در غیر منصرف لیکن اینجا قانون جاری نکند چرا ما گفته در آخر
 باشد این در وسط است ما گفته که در حالت رفع یا جر باشد احتراز شد از نصب چون رأیت صحاری
 و رأیت جواربی این یا واقع شد در آخر غیر منصرف لیکن اینجا قانون جاری نکند چرا ما گفته در حالت رفع
 یا جر باشد این در حالت نصب است **تعلیل** کمید ع کمید ع الخ را از ید عو
 ید عی الخ بنا کردند چون کم جازمه جدیده در اول اینها در آورند آخر اینها را جریم
 کرد علامت جزمی سقوط حروف علت شد در پنج پنج صیغه و سقوط نونات اعرابی
 شد در هفت هفت صیغه و سقوط حروف علت شد در دو دو صیغه زیرا آنچه منبئ الله المنبئ
 ما لا یتغیر آخر لا ید خول العوامل المتخلفه علیه کم ید ع کم ید ع الخ شدند
قانون هر حرف علت ساکن غیر بدل از همزه که واقع شود در آخر فعل مضارع
 وقت دخول جوازم و بنا امر حاضر معلوم حذف شود و جوبا و در حالت وقف جواز اوقفت
 حقوق شدن ضمیر فاعل و نون تاکید عود کند بر جائے خود و **مطلب** قانون
 چیست هر حرف علت ساکن باشد بدل از همزه نباشد واقع شود در آخر فعل مضارع وقت دخول جوازم و بنا
 کردن امر حاضر معلوم حذف شود و جوبا مثال جازم چون کم ید ع کم ید ع کم یخمش که در اصل ید عو
 یزعی یخمشی بودند این حرف علت ساکن است بدل از همزه نیست واقع شده است در آخر فعل
 مضارع و قتی که در اول اینها کم آمد حرف علت ساقط شد کم ید ع کم یزعی کم یخمش شدند

مثال امر حاضر معلوم اذع اذم اخشش که در اصل تَدُّ عَوْ تَرَعِي تَخْشِي بودند تا حرف مضارع
 راحت گرفته مابعدش ساکن ماند چون ابتدا ساکن محال بود در اولش همزه وصلی در آوردند حرف علت
 ساقط شد اذع اذم اخشش شدند در حالت وقف جواز مثال وَالْبَيْلِ اِذَا اَيْسُرُ در اصل اَيْسُرِي
 بود این حرف علت ساکن است بدل از همزه نیست واقع شده است در آخر فعل مضارع و تکیه
 اینجا وقف کردند حرف علت ساقط شد وَالْبَيْلِ اِذَا اَيْسُرُ میخوانند گاهی در حالت غیر وقف ساقط
 شود چون مَا كُنَّا نَبِيْعُ در اصل نَبِيْعِي بود این حرف علت را ساقط کردند در حالت غیر وقف مَا كُنَّا
 نَبِيْعُ شد و در وقت لحوق شدن ضمیر فاعل و نون تاکید عود کند بر جائے خود و جبارا چه مطلب است و تکیه
 ضمیر فاعل و نون تاکید لحوق شود حرف علت عود کند چون لَمْ يَكُنْ عَوًّا لَمْ يَزِمِيَا لَمْ يَخْشِيَا
 اذعوا اذميا اخشيا در اصل لَمْ يَكُنْ عَوًّا لَمْ يَزِمِيَا لَمْ يَخْشِيَا اذعوا اذميا اخشيا بودند و تکیه
 ضمیر فاعل بدینها متصل شد حرف علت عود کرد لَمْ يَكُنْ عَوًّا لَمْ يَزِمِيَا لَمْ يَخْشِيَا اذعوا
 اذميا اخشيا شدند مثال نون تاکید اذعوا اذميا اخشيا که در اصل اذعوا اذميا اخشيا
 بودند چون نون تاکید بدینها متصل شد حرف علت عود کرد اذعوا اذميا اخشيا شدند گفته
 حرف علت ساکن باشد احتراز شد از متحرک چون لَمْ يَكُنْ عَوًّا لَمْ يَزِمِيَا لَمْ يَخْشِيَا این حرف علت بدل از همزه
 نیست واقع شده است در آخر فعل مضارع لیکن قانون جاری نه کنیم چرا ما گفته که ساکن باشد این متحرک است
 ما گفته بدل از همزه نباشد احتراز شد که باشد چون يَجْرُو وَيَجْرُو وَيَجْرُو وَيَجْرُو وَيَجْرُو وَيَجْرُو
 يَجْرُو بودند همزه را حرف علت بدل کردند يَجْرُو وَيَجْرُو وَيَجْرُو وَيَجْرُو وَيَجْرُو وَيَجْرُو
 واقع شده است در آخر فعل مضارع لیکن قانون جاری نه کنیم چرا ما گفته بدل از همزه نباشد
 این است ما گفته که واقع شود در آخر فعل مضارع احتراز شد از وسط چون يَقُولُ وَيَبِيْعُ اینجا قانون جاری
 نه کنیم چرا ما گفته واقع شود در آخر فعل مضارع و این در وسط است کیس سوال کند که در لَمْ يَكُنْ عَوًّا
 چرا حذف کردند جواب اینجا بسبب التقاساکنین حذف شده است **تعلیل** لَمْ يَكُنْ عَوًّا که در اصل
 لَمْ يَكُنْ عَوًّا بود چون نون تاکید ثقیله بدو متصل شد لَمْ يَكُنْ عَوًّا شد پس التقاساکنین

شد میان و آو و نون مدغمه علی غیر حدی چون التقاسا کنین علی غیر حدی
 جائز نبود و اول ایشان ساکن غیر مدده و آو جمع بود بنا بر این و آو را حرکت ضممه دادند
 لیتد عوون شد لیتد عین که در اصل لیتد عی بود چون نون تاکید ثقیله بدو متصل
 شد لیتد عین شد پس التقاسا کنین میان یا و نون مدغمه علی غیر حدی چون
 التقاسا کنین علی غیر حدی جائز نبود بنا بر این یا را حرکت کسره دادند لیتد
 الساکن اذ احرك حركه بالکسر لیتد عین شد **قانون** هر جا التقاسا کنین
 علی غیر حدی اول ساکن غیر مدده و آو جمع باشد آن را حرکت ضممه دهند غالباً
مطلب قانون چیست هر جا که التقاسا کنین علی غیر حدی باشد اول ساکن غیر مدده و آو
 جمع باشد آن را حرکت ضممه دادن غالباً است مثال لیتد عوون که در اصل لیتد عو بود چون نون تاکید
 ثقیله بدو متصل شد لیتد عوون شد پس التقاسا کنین شد میان و آو و نون مدغمه علی غیر حدی این
 التقاسا کنین علی غیر حدی است این را حرکت ضممه دادند لیتد عوون شد و غالباً را چه معنی است
 که و آو را حرکت ضممه دادن اکثر است لیتد عوون بخواندن اکثر است لیتد عوون خواندن اقل است از
 برای تابعداری و آو و نون گاهی در و آو کو ضممه خوانده کنند مثال لو استطعننا خواندن اقل است در میان
 و آو و در میان و آو لیتد عوون چه مناسبت است آن غیر مدده است و این هم غیر مدده است ما گفته که غیر
 مدده باشد احتراز شد از مدده چون اضریین که در اصل اضری بود چون نون تاکید ثقیله بدو متصل شد
 اضریون شد پس التقاسا کنین شد میان و آو و نون مدغمه لیکن قانون جاری نه کنیم چه ما گفته غیر مدده باشد
 این مدده است ما گفته که و آو جمع باشد احتراز شد از غیر چون لو استطعننا در اصل لو استطعننا بود اینجا
 التقاسا کنین علی غیر حدی لیکن قانون جاری نه کنیم چه ما گفته و آو جمع باشد این غیر جمع است
تعلیل دُغی در اصل دُغوی بود و آو واقع شد بجای لام کلمه در فعلی
 اسمی آن و آو را بیابدل کردند دُغی شد **قانون** هر فعلی اسمی و آو لام کلمه
 آن یا شود و جو با و فعلی اسمی عکس آن **مطلب** قانون چیست که و آو واقع شود بجای

لام کلمہ در فعلی اسمی آنرا را بیابدل کردن واجب است چون دُعَى وَعُلَى وَدُنْيَى که در اصل دُعَوَى
عُلَوَى دُنْوَى بودند این واو واقع شده است بجائے لام کلمہ در فعلی اسمی این را بیابدل کردند
دُعَى عَلَبَى دُنْيَى شدند و فعلی اسمی عکس الی این را چه مطلب است اگر این طور یا واقع شود بجائے
لام کلمہ در فعلی اسمی آنرا را بیابدل کردن واجب است چون تَقْوَى بَقْوَى که در اصل تَقَى بَقَى بودند
این یا واقع شد بجائے لام کلمہ در فعلی اسمی این را باو بیابدل کردند تَقْوَى بَقْوَى شدند ما گفته که واو واقع
شود بجائے لام کلمہ احترام از شد از غیر چون وَعُدَى وَقْوَى این جا قانون جاری نہکنم چرا ما گفته در
مقابلے لام کلمہ باشد این در قاء و عین است ما گفته در فعلی اسمی باشد احترام از شد از غیر چون غَمَمَى
(زن غم آکنده) اینجا قانون جاری نہکنم چرا ما گفته در فعلی اسمی باشد این در فعلی صفتی است ما گفته
فعلی اسمی باشد احترام از شد از فعلی صفتی چون صَدَى بِا (زن تشنه) اینجا قانون جاری نہکنم چرا ما گفته
در فعلی اسمی باشد این فعلی صفتی است **تعلیل** از مَوَدَى رَطَى بود یا واقع شد در آخر
فعل بعد ضمّه آن یا را باو بیابدل کردند مَوَدَى رَطَى بود یا واقع شد در آخر
فعل بعد ضمّه آن یا و او شود و **مطلب** قانون چیست هر یا که واقع شود در آخر فعل بعد
ضمّه آن را باو بیابدل کردن واجب است مثال رَمَوَى که در اصل رَمَى بود این یا واقع شده است در آخر
فعل بعد ضمّه آن را باو بیابدل کردند مَوَدَى رَطَى بود یا واقع شد در آخر فعل احترام از شد از وسط چون بَيْع
اینجا قانون جاری نہکنم چرا ما گفته در آخر باشد این در وسط است ما گفته در آخر فعل باشد احترام از شد
از اسم چون تَرَامَى که در اصل تَرَامَى بود یا مخفف واقع شد در آخر اسم ممکن ما قبل او یک حرف مضموم
است ضمّه ما قبلش بکسر بدل کردند تَرَامَى شد ضمّه بر یا ثقیل بود انداختند تَرَامَى تَرَامَى تَرَامَى تَرَامَى
میان یا و تونین یا را حذف کردند تَرَامَى شد اینجا قانون جاری نہکنم چرا ما گفته در آخر فعل باشد این در آخر اسم
است ما گفته بعد ضمّه باشد احترام از شد از غیر چون رَمَى وَخَمَى این یا واقع شده است در آخر فعل لیکن قانون
جاری نہکنم چرا ما گفته بعد ضمّه باشد این بعد ضمّه نیست **تعلیل** رَخَا یا را از رَخِيَّة بنا کردند
رد کردند لبوئے اصلش که اصل او رَخِيوٌ بود حرف اول را بر حال خود گذاشته

ثانی را فتح داده سیوم جا الف علامت جمع اقصی در آورده حرفیکه مابعد الف
علامت جمع اقصی شد آنرا کسره داده تا وحده و تنوین تمکن را حذف کردند رخایو
شد پس یا واقع شد بعد الف مفاعیل آنبار ابهمزه بدل کردند رخاء و شد پس
و آو واقع شد بجائے لام کلمه مابیش مکتور آن و آور ابیا بدل کردند رخاء بی شد پس
همزه واقع شد بعد الف مفاعیل قبل یا و در مفرد قبل یا نبود آن همزه را ابیا مفتوحه
بدل کردند رخایی شد یا متحرک مابیش مفتوح آن یا را با الف بدل کردند رخایا شد
قانون هر همزه که واقع شود بعد الف مفاعیل قبل یا و در مفرد قبل یا نبود آن همزه
را ابیا مفتوحه بدل کنند و جوباً مگر که و آو واقع شود در مفرد بعد الف چهارم جا چرا که آنهمزه
را بواو مفتوحه بدل کنند و جوباً اما اشاوی جمع اشیاء و هک و ای جمع هدیة
شاد است **مطلب** قانون همیشه هر همزه که واقع شود بعد الف مفاعیل قبل یا و در مفرد قبل
یا نبود آنرا همزه بدل کردن واجب است چوں رخایا جمع رخیه و خطایا جمع خطیه رخیه
را جمع اقصی بنا کردند و کردند بسوی اصل که در اصل رخیه بود حرف اول را بر حال خود گذاشته ثانی را
فتح داده سیوم جا الف علامت جمع اقصی در آورده حرفیکه مابعد الف علامت جمع اقصی شد آنرا کسره
داده رخایو شد یا واقع شد بعد الف مفاعیل آن یا را همزه بدل کردند رخاء و شد و آو واقع شد
بجائے لام کلمه مابیش مکتور آنرا و ابیا بدل کردند رخایی شد خطیه جمع اقصی بنا کردند حرف اول
را بر حال خود گذاشته ثانی را فتح داده سیوم جا الف علامت جمع اقصی در آورده حرفیکه مابعد الف علامت
جمع اقصی شد آنرا کسره داده تا واحد و تنوین تمکن را حذف کردند خطایی شد یا واقع شد بعد الف مفاعیل
آن یا را همزه بدل کردند خطاء و شد و همزه در یک کلمه بهم آمدند یک از ایشان مکتور بود ثانی را ابیا بدل کنند
خطایی شد این همزه واقع شد بعد الف مفاعیل قبل یا و در مفرد قبل یا نبود آن همزه را ابیا مفتوحه بدل کنند
رخایی و خطایی شدند یا متحرک مابیش مفتوح آن یا را با الف بدل کردند رخایا و خطایا شدند این طور
همزه واقع شود بعد الف مفاعیل قبل یا و در مفرد قبل یا نبود بلکه و آو واقع شود در مفرد بعد الف چهارم جا چرا که آن

شد بعد الف مفاعل این یا را به همزه بدل کردند فترا کتف شد این همزه واقعه شد بعد الف مفاعل لیکن
 قانون جاری نکند چه اما گفته قبل یا باشد این قبل یا نیست ما گفته که در مفعول قبل یا نباشد استرا از شد که باشد چون
 جوائع جمع جارئیه این را جمع اقصی بنا کردند حرف اول را بر حال خود گذاشته ثانی که مده بود از ابو او ممتومه
 بدل کردند سیوم جا الف علامت جمع اقصی در آورده حرفیکه ما بعد الف علامت جمع اقصی شد آنرا کسره داده
 تا واحد و تنوین تمکن را حذف کردند جوائی شد این همزه واقعه شد بعد الف مفاعل قبل یا لیکن اینجا قانون جاری
 نکند چه اما گفته در مفعول قبل یا نباشد این است **تعلیل** رخی و رخیه را از رخی و رخیه بنا کردند و
 کردند بسوی اصل او رخی و رخیه بود حرف اول را صمه داده ثانی را
 فتحه و ادسوم جا یا علامت تصغیر کرده حرفیکه ما بعد یا تصغیر شد آنرا کسره داده رخی و
 رخیه شدند و حرف از یک جنس در یک کلمه با هم آمدند اول ساکن ثانی متحرک
 اول را در ثانی ادغام کردند رخی و رخیه شدند پس و او واقعه شد بجای لام کلمه پیش
 کسور آن و او را بیا بدل کردند رخی و رخیه شدند پس اجتماع ثلثه بیاءات شد در
 یک کلمه اول مدغم در ثانی ثالث مقابله لام کلمه بود ثالثا حذف کردند نسبیاً منسیاً
 رخی و رخیه شدند **قانون** هر جاسه یا اگر جمع شوند در یک کلمه اول مدغم در ثانی و
 ثالث مقابله لام کلمه باشد ثالث را حذف کنند نسبیاً منسیاً این شرط که در فعل و جاری
 مجری فعل نباشد **مطلب** قانون چیست هر جا که سه یا جمع شوند در یک کلمه اول مدغم در ثانی
 ثالث مقابله لام کلمه باشد ثالث نسبیاً منسیاً حذف کنند یا این طور که در فعل و جاری مجری فعل نباشد چون
 رخی و رخیه که در اصل رخی و رخیه بودند و واقعه شد بجای لام کلمه ما پیش کسور آن و او را بیا بدل
 کردند رخی و رخیه شدند پس اجتماع ثلثه بیاءات شد در یک کلمه اول مدغم در ثانی ثالث مقابله
 لام کلمه بود ثالث را حذف کردند نسبیاً منسیاً رخی و رخیه شدند ما گفته که اول مدغم در ثانی باشد استرا از
 شد از غیر چون ظبی اینجا قانون جاری نکند چه اما گفته اول مدغم در ثانی باشد اینجا ثانی مدغم در ثالث
 است ما گفته که سیوم مقابله لام کلمه باشد استرا از شد از غیر چون مقبیل و مقبیلکه اینجا قانون جاری

نه کنیم چرا ما گفته تا است مقابله لام کلمه باشد این نیست ما گفته در فعل و جاری مجری فعل نباشد احتراز نشد
 که باشد چون یحییٰ یحییٰ این که در اصل یحییٰ یحییٰ بودند اینجا قانون جاری نه کنیم چرا ما گفته در فعل
 و جاری مجری فعل نباشد این است **قانون** هر دو یا می شود که واقع شوند در آخر اسم
 متمکن حذف کنند مثلاً دثانی را نسبتاً یا این شرط که مثلاً دثانی از برای
 نسبت و مصدریت و مبالغه نباشند **مطلب** قانون چیست دو یا می شود که واقع
 شوند در آخر اسم متمکن حذف کنند مثلاً دثانی را نسبتاً یا این شرط که مثلاً دثانی از برای نسبت و مصدریت
 و مبالغه نباشد چون **مطلب** تصغیر مطوآء که در اصل مطوآئی بود این را تصغیر بنا کردند حرف اول را
 ضمه داده ثانی افتحه داده سوم جای علامت تصغیر آورده حرفیکه با بعدی علامت تصغیر شد آنرا کسره داده بعد ه
 الف آمد ما قبلش مکسور آنرا بیایدل کردند مطیوی شد و حرف از یک جنس در یک کلمه با هم آمدند
 اول را دثانی ادغام کردند مطیوی شد پس و آو یا در یک کلمه بهم آمدند نخستین از نشان ساکن بدل از
 چیز نبود آنرا اولیا کرده یا در ادغام کردند مطیوی شد این دو یا می شود واقع شده اند در آخر اسم
 متمکن ثانی را حذف کردند نسبتاً یا چون که مثلاً دثانی از برای نسبت و مصدریت و مبالغه نیست ما گفته
 مثلاً دثانی از برای نسبت و مصدریت و مبالغه نباشد احتراز نشد که باشد چون غزبی و غزبیته
 اینجا قانون جاری نه کنیم چرا ما گفته که مثلاً دثانی از برای نسبت و مصدریت و مبالغه نباشد این است
قانون هر دو که واقع شود در مقابل لام کلمه هم مفعول آن باب که ماضی آن مکسور
 العین باشد آن و آو را بیایدل کند و جو با امتداد ضیئه و مروضوۀ شاذ است
مطلب قانون چیست هر دو که واقع شود بجای لام کلمه هم مفعول آن باب که ماضی آن مکسور
 العین باشد آن و آو را بیایدل کردن واجب است مثال مروضی که در اصل مروضو بود آن
 و آو را بیایدل کردند مروضوی شد پس و آو یا در یک کلمه با هم آمدند نخستین از نشان ساکن بدل از چیز
 نبود آن و آو را یا کرده یا در ادغام کردند مروضی شد پس یا می شود واقع شود در آخر اسم متمکن ماضی و
 مضموم است ضمه ما قبلش را مکسور بدل کردند مروضی شد ما گفته که و آو واقع شود مقابل لام کلمه احتراز

شد از قاعین چون **مُخَوِّفٌ** و **مَوْجُوٌّ** ما گفته که و آو واقع شود بحائے لام کلمه اسم مفعول آن باب که
 ماضی آن بسورالعین باشد احراز شد از **مَنْ عُوَا مَا رَا ضِيَّةً وَمَرَضُوهُ شَا ذَا سِت**
قانون هر آو و یا که واقع شود قبل تا تانیث یا زیادت **فَعَلَانٌ** ماقبل او و آو
 مضموم باشد ضمه ماقبلش را بکسره بدل کنند و جو با و اگر غیر و آو باشد تا آن یا را
 بواو بدل کنند و جو با و او بر حال ماند **مطلب** قانون چیست و آو و یا واقع شوند قبل
 تا تانیث یا زیادت **فَعَلَانٌ** بعد از آن نظر کنند اگر ماقبل آنها و آو مضموم باشد تا ضمه ماقبلش را بکسره
 بدل کردن واجب است و اگر سوا و آو باشد تا آن یا را بواو بدل کردن واجب است مثال آو
 و یا که واقع شوند قبل تا تانیث یا زیادت **فَعَلَانٌ** و ماقبل آنها و آو مضموم باشد چون **قَوِيَّةٌ** و
قَوِيَانٍ و **طَوِيَّةٌ** و **طَوِيَانٍ** که در اصل **قَوْوَةٌ** و **قَوَوَانٍ** و **طَوَوِيَّةٌ** و **طَوَوِيَانٍ** بود و ضمه را
 بکسره بدل کردند **قَوِيَّةٌ** و **قَوِيَانٍ** و **طَوِيَّةٌ** و **طَوِيَانٍ** شش میزبب بسیاری از خفاة و انخس و
 مبرداست اما **سَيَبِيَّةٌ** و **قَوَوَانٌ** بدون ابدال و ادغام میخواند و ابو الفتح **قَوَوَانٌ** بالادغام گفته
 است مثال یا که واقع شود قبل تا تانیث و زیادت **فَعَلَانٌ** و ماقبل آن مضموم غیر و آو باشد چون
رَمُوَّةٌ و **رَمُوَانٍ** که در اصل **رَمِيَّةٌ** و **رَمِيَانٍ** بودند یا واقع شد قبل تا تانیث و زیادت **فَعَلَانٌ**
 و ماقبل آن و آو مضموم نیست این یا را بواو بدل کردن واجب است **رَمُوَّةٌ** و **رَمُوَانٍ** خواندن واجب
 است مثال و آو که واقع شود قبل تا تانیث یا زیادت **فَعَلَانٌ** چون
رَخْوَةٌ و **رَخْوَانٍ** این و آو بر حال خود ماند

اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِكاتبِهِ وَلِوَالِدَيْهِ وَلَا تَلْمِزْهُ مِن سَعْيِهِ

شرح ابواب ناقص واوی یانی

باب اول ناقص واوی از باب فَعَلَ يَفْعَلُ چوں اَلدَّرَعَةُ

وَالدَّرَعَةُ نَوَانِدَن دَعَا يَدْعُو دُعَاءً فَهُوَ دَاعٍ وَدُعِيَ يَدْعَى دُعَاءً
فَدَاكَ مَدْعُوٌّ لَمْ يَدْعُ الْخ

باب دوم ناقص واوی از باب فَعَلَ يَفْعَلُ چوں الرِّضَاءُ وَ

الرِّضْوَانُ نُو شَنُوْد اَشْدَن رَضِيَ يَرْضَى رِضَاءً فَهُوَ رَاضٍ وَرُضِيَ يَرْضَى رِضَاءً
فَدَاكَ مَرْضِيٌّ لَمْ يَرْضَ الْخ

باب سوم ناقص واوی از باب فَعَلَ يَفْعَلُ چوں الرِّخْوَةُ نَزَمَ

شَدَن رَخُو يَرْخُو رِخَاءً وَرِخْلَةٌ فَهُوَ رِخِيٌّ وَرِخِيَ يَرْخِي رِخَاءً رِخَاوَةً فَدَاكَ
مَرْخُوٌّ لَمْ يَرْخُ لَمْ يَرْخِ الْخ

باب اول ناقص یانی از باب فَعَلَ يَفْعَلُ چوں الرَّحْمَى وَالتَّوَمَّةُ

تیر انداختن رَحِيَ يَرْحِي رَمِيًّا فَهُوَ رَامٍ وَرَحِيَ يَرْحِي رَمِيًّا فَدَاكَ مَرْحِيٌّ لَمْ يَرْحِ
لَمْ يَرْمِ لَمْ يَرْحِ الْخ

باب دوم ناقص یانی از باب فَعَلَ يَفْعَلُ چوں يَخْشَى وَالتَّخْشِيَّةُ تَزِيدُ

خَشِيَ يَخْشَى خَشِيًّا وَخَشِيَّةٌ فَهُوَ خَاشٍ وَخَشِيَ يَخْشَى خَشِيًّا فَدَاكَ
خَشِيٌّ لَمْ يَخْشَ لَمْ يَخْشِ الْخ

باب اول ناقص واوی چوں اَلْاَعْطَاءُ وَاوَدْنَ اَعْطَى

يُعْطَى اِعْطَاءً فَهُوَ مُعْطٍ وَاَعْطَى يَعْطَى اِعْطَاءً فَدَاكَ مُعْطٍ لَمْ يُعْطَ لَمْ يُعْطَ
لَا يُعْطَى لَمْ يُعْطِ كُنْ يُعْطَى كُنْ يُعْطَى اَلْاَمْرُ مِنْهُ اَعْطَ

باب تَفْعِيلُ تَاْفِضِ يَائِي چوں التَّسْمِيَةُ تَامِيْدُن سَمِيَّ اِسْمِي
تَسْمِيَةٌ فَهِيَ مُسَمِّيٌّ وَسَمِيٌّ اِسْمِي تَسْمِيَةٌ فَذَلِكَ مُسَمِّيٌّ لَمْ يُسَمَّ لَمْ يُسَمَّ

لَا يُسَمِّيُّ لَا اِسْمِي لَنْ اِسْمِي لَنْ اِسْمِي اَلْاَمْرُ مِنْهُ سَمَّ اَلْح

باب اِفْتِعَالُ تَاْفِضِ يَائِي چوں اِلْاِجْتِبَاءُ بَرْكَزِيْدِن اِجْتَبَيْ اِحْتَبَيْ

اِحْتَبَاءً فَهُوَ مُجْتَبِيٌّ وَاِحْتَبَيْ اِحْتَبَيْ اِحْتَبَاءً فَذَلِكَ مُجْتَبِيٌّ اَلْح

باب اِنْفِعَالُ تَاْفِضِ يَائِي چوں اِلْاِنْحَاءُ مُحَوِّشِدِن اِنْحَى اِنْمَحَى

اِنْحَاءً فَهُوَ مُنْمَحِيٌّ وَاِنْحَى اِنْمَحَى اِنْحَاءً فَذَلِكَ مُنْمَحِيٌّ اَلْح

شروع ابواب لقیف

باب اوّل لقیف مفروق از باب فَعَلَ يَفْعَلُ چوں
اَلْوَقِيُّ وَالْوَقَايَةُ تَكَاهِدُ اِسْتَنْ وَقِي يَقِي وَقِيًا فَهُوَ وَاِقٍ وَوَقِي يُوْقِي وَقِيًا فَذَلِكَ
مُوْقِيٌّ لَمْ يَمِيقْ لَمْ يُوْقِي اَلْاَمْرُ مِنْهُ قِي لِيُوْقِي اَلْح

باب دوّم لقیف مفروق از باب فَعَلَ يَفْعَلُ چوں اَلْوَجِيُّ سُوّه
شَدْن سَمَّ سَتُوْرُ وِجِي يُوْجِي وَجِيًا فَهُوَ وَاِجٍ وَوَجِي يُوْجِي وَجِيًا فَذَلِكَ
مُوْجِيٌّ لَمْ يَمِوْجْ لَمْ يُوْجِ لَا يُوْجِي لَا يُوْجِي لَنْ يُوْجِي اَلْح

باب سیّوم لقیف مفروق از باب فَعَلَ يَفْعَلُ چوں اَلْوَلِيُّ وَالْوَلَاةُ
تَزْوِيكُ شَدْن اَوْلِيَّيْ وَاَوْلِيًا فَهُوَ وَاِلٍ وَوَلِي يُوْلِي وَاَوْلِيًا فَذَلِكَ مَوْلِيٌّ
لَمْ يَلِ لَمْ يُوْلِ اَلْح

باب اوّل لقیف مقرون از باب فَعَلَ يَفْعَلُ چوں اَلطِّي تُوْرِيْدِن

طَوِي يَطْوِي طَيًّا فَهُوَ طَاوٍ وَطَوِي يَطْوِي طَيًّا فَذَكَ الْمَطْوِيُّ كَمَا يَطْوِي
كَمَا يَطْوِي لَا يَطْوِي لَا يَطْوِي الخ

باب دوم لقيت مفروق از باب فعل يفعل چون القُوَّةُ
توانشدن قوی اِقْوَى قُوَّةً فَهُوَ قَاوٍ وَقَوِي يُقْوِي قُوَّةً فَذَكَ الْمَقْوِيُّ
كَمَا يُقْوِي كَمَا يُقْوِي لَا يُقْوِي لَا يُقْوِي الخ

باب افعال از لقيت مفروق اَوْقَى يَوْقِي اِيقَاءً فَهُوَ مَوْقِي
وَأَوْقَى يَوْقِي اِيقَاءً فَذَكَ الْمَوْقِي كَمَا يَوْقِي كَمَا يَوْقِي الخ

باب تفعیل از لقيت مفروق اَوْقَى يَوْقِي اِيقَاءً فَذَكَ الْمَوْقِي كَمَا يَوْقِي كَمَا يَوْقِي الخ
يُوقِي تَوَلِيَّةً الخ چون التَّوَلِيَّةُ وَلِيٌّ سَاخِنٌ وَوَلِيٌّ

باب افعال چون اَلتَّقَى بِمَنْزِلَةِ التَّقَى يَتَّقِي اِتِّقَاءً الخ هَذَا جَبَّ
يَاتِي اِتِّقَاءً اِسْتَوَى اِسْتَوَى اِسْتَوَاءً الخ

باب استفعال اِسْتَحْيَى اِسْتَحْيَى اِسْتِحْيَاءً الخ اِسْتَحْيَى الخ

شرح قوانین ابواب مهموز

قانون هر همزه ساکن مظهر که قبل او متحرک باشد همزه در دوم کلمه اگر
غیر از همزه باشد تا مطلقاً آن همزه ساکن را بوق حرکت ماقبل بدل کنند جواراً
باین شرط که باعث تحریک موجود نباشد **مطلب** قانون چیست هر همزه ساکن
مظهر که ماقبل او متحرک باشد اگر ماقبل او همزه متحرک باشد تا این شرط است که در دوم کلمه باشد

جاری نسیکنم زیر آنچه ما گفته اگر ماقبل او همزه متحرک باشد تا این شرط است که همزه متحرک در دو م کلمه باشد
 این در یک کلمه است ما گفته باعث تحریک وجود نباشد احتراز شد که باشد چون اَعْمُرُ اَعْمُرُ و س که در اصل
 اَعْمُرُ اَعْمُرُ و س بودند این همزه ساکن مظهر است ماقبل او متحرک است کلمه یک است لیکن قانون جاری
 نسیکنم چرا ما گفته که باعث تحریک موجود نباشد در اینجا است و در اَعْمُرُ و حروف از یک جنس در یک کلمه
 بهم آمدند حرکت اولی را نقل کرده با قبل داده اول را در ثانی ادغام کردند اَعْمُرُ شد و در اَعْمُرُ و س صمته
 بروا ثقیل بود نقل کرده با قبل داده اَعْمُرُ و س شد **قانون** هر همزه ساکن مظهر که قبل
 او دیگر همزه متحرک باشد در آن کلمه آن همزه ساکن را بدل کنند بحرف علت بر
 وفق حرکت ماقبل و جویا باین بشرط که باعث تحریک موجود نباشد **مطلب**
 قانون چیست همزه ساکن مظهر باشد ماقبل او دیگر همزه متحرک در آن کلمه بشرطیکه باعث تحریک
 موجود نباشد آن همزه ساکن را بحرف علت بر وفق حرکت قبل بدل کردن واجب است مثال اگر ح
 اَمِّنَ اَوْ مِّنَ اِیْمَانًا که در اصل اَعْمُرُ اَعْمُرُ اَعْمُرُ ما بودند این جا همه شرائط موجود اند این همزه
 ساکن را بر وفق حرکت ماقبل بدل کردن واجب است اَمِّنَ اَوْ مِّنَ اِیْمَانًا خواندن واجب
 است ساکن گفته احتراز شد از متحرک چون جَاءَ عَظْمًا گفته احتراز شد از مدغم چون اَسَّیَّ
 ما گفته که ماقبل او دیگر همزه متحرک باشد احتراز شد که نباشد مثال چون یَأْخُذُ مِیْخُذُ ما گفته که قبل
 او دیگر همزه متحرک باشد در آن کلمه احتراز شد از دیگر کلمه چون یَقْرَعُ زُرْکُنَ یَقْرَعُ زُرْکُنَ یَقْرَعُ
 زُرْکُنَ ما گفته که باعث تحریک موجود نباشد احتراز شد که باشد چون اَعْمُرُ اَعْمُرُ و س که در اصل اَعْمُرُ
 و اَعْمُرُ و س بودند **قانون** هر همزه مفتوح که ماقبل او همزه مضموم یا مکسور در دیگر
 کلمه باشد و سوائے همزه مطلقا آن همزه مفتوح را بحرف علت بدل کنند بر وفق حرکت
 ماقبل **مطلب** قانون چیست همزه مفتوح باشد ماقبل آن همزه دیگر مضموم یا مکسور باشد
 پس نظر کنند اگر همزه باشد تا این شرط است که در دیگر کلمه باشد اگر غیر همزه است تا مطلقا مطلقا راجح
 معنی است خواه یک کلمه باشد یا دو کلمه باشد آن همزه مفتوح را بحرف علت بدل کردن بر وفق حرکت

ماقبل جائز است مثال همزه مفتوح که ماقبل آن همزه مضموم یا مکسور در دیگر کلمه باشد چون **يَقْرَأُ أَبُوكَ**
يَقْرَأُ أَبَيْكَ مثال همزه مفتوح که ماقبل آن مضموم یا مکسور غیر همزه در یک کلمه باشد چون
مَسْأَلٌ وَصَلٌ و یادرد و کلمه باشند چون **يَضْرِبُ أَبُوكَ يَضْرِبُ أَبَيْكَ**
 یا گفته که همزه مفتوح باشد احترازا شد از مضموم و مکسور و ساکن چون **سُئِلَ**
مُسْتَهْزِئُونَ رُؤُوسٌ مُسْتَهْزِئُونَ یا **يَأْخُذُ مِصْرَدًا** ما گفته که ماقبل او مضموم یا مکسور باشد
 احترازا شد از مفتوح و ساکن چون **سُئِلَ** یا گفته که اگر همزه باشد تا دو کلمه باشد احترازا
 شد از یک کلمه چون **جَاءَ أَعْيُنٌ مُرْقَانُونَ** اگر هر دو همزه متحرک جمع نشوند در یک
 کلمه و یکی از ایشان مکسور باشد دوم را بیابدل کنند و جو با سوا **أُمَّةٌ** چرا که این جا
 جائز است اگر یکی از ایشان مکسور نباشد تا دو م را با او بدیل کنند و جو با یا این
 شرط که اول همزه متکلم نباشد چرا که در اینجا جائز است **أَمَّا الْكِرْمُ وَأَعْوَجَانُ** نشاء
است مطلب قانون چیست دو همزه متحرک باشند و جمع شوند در یک کلمه و اول از ایشان
 همزه متکلم نباشد پس نظر کنند اگر یک از ایشان مکسور باشد دوم را بیابدل کردن واجب است اگر
 مکسور نباشد تا دو م را با او بدیل کردن واجب است مثال دو همزه متحرک که جمع شوند در یک کلمه و
 یکی از ایشان مکسور باشد چون **جَاءَ** که در اصل **جَاءَ** بود مثال که یکی از ایشان مکسور نباشد
 چون **أَوَادٌ أَوْيِدٌ** که در اصل **أَعَادٌ أَعْيِدٌ** بودند سوائے **أُمَّةٌ** چرا که اینجا جائز است این دو
 همزه متحرک اند و مجتمع شده اند و در یک کلمه اند و اول از ایشان همزه متکلم هم نیست و یکی از ایشان
 مکسور هم است قیاس این بود که همزه ثانی را بیابدل کردن واجب میباشد لیکن در اینجا واجب نیست
 بلکه جائز است و سه وجه خواندن جائز است (۱) **أُمَّةٌ** بر حال خواندن جائز است (۲) بیابدل کنند
أُمَّةٌ هم جائز است (۳) بین خواندن هم جائز است بین بین دو قسم است بین بین قریب بین
 بین بعید بین بین قریب آنست که خواندن همزه در میان همزه و حرفیکه وفق حرکت همزه بود چون **سُئِلَ**
 اینجا وفق حرکت همزه کسره است و مجانس کسره حرف یا آنست این طور خوانده میشود که نه خالص همزه خوانده

چون سئل قابل حرکت گفته احترام آمد که قابل حرکت نباشد چون سئل لا ما گفته که یا تصغیر نباشد احترام
آمد که باشد چون سئل اگر یا تصغیر نباشد در انجا قانون جاری کنیم چون شیء ما گفته که نون انفعال
نباشد احترام شد که باشد چون انما طرک کج شد و نزد بعض نظر انظر هم جائز است ما گفته که
و او یا آمده زاید در یک کلمه نباشد احترام شد که باشد چون مَقْرُوءَةٌ وَ خَطِيئَةٌ اگر و او یا آمده زاید
برائے الحاقی باشد در انجا قانون هم جاری کنند چون جَبَلٌ حَوْبٌ در اصل جَبَالٌ حَوَابٌ بود حرکت
همزه نقل کرده قبل را دادند همزه را حذف کردند جَبَلٌ (گفتار) حَوْبٌ (رود فراخ چشمه) شدند اگر
و او یا اصلی باشند در انجا هم قانون جاری کنند چون سُوْسِيَّتٌ در اصل سُوْسِيَّتٌ بودند اگر و او
یا آمده زاید در یک کلمه نباشد بلکه دهد و کلمه باشند در انجا هم قانون جاری کنیم چون بَاعُوا مَوَالِيَهُمْ
(فروختند آنها مالهای خود) که در اصل بَاعُوا مَوَالِيَهُمْ بود حرکت همزه نقل کرده بوا آورده همزه را
حذف کردند و در مضارع و جحد و نفی و نهي و امر بالام و در باب رای یری و در همه گردانها ازی یری نقل
و حذف واجب است اما مَرَاةٌ و کَمَاةٌ شاذ است چرا که در اصل مَرَاةٌ کَمَاةٌ بودند قیاس این بود
که حرکت همزه نقل کرده با قبل دهند و همزه را حذف کنند لیکن همزه را باالف بدل کردند مَرَاةٌ کَمَاةٌ خوانند
شاذ است **قانون** اگر دو همزه جمع شوند در کلمه غیر موضوع علی التضعیف یا اول
ساکن ثانی متحرک بود ثانی را بیا بدل کنند و **مطلب** قانون چیست دو همزه جمع شوند
در کلمه غیر موضوع علی التضعیف و غیر موضوع علی التضعیف را چه معنی کلمه مشدد الوضع نباشد اول ساکن
ثانی متحرک باشد ثانی را بیا بدل کردن واجب است چون قِرْعَةٌ که در اصل قِرْعَةٌ بود این همزه
اول ساکن ثانی متحرک است ثانی را بیا بدل کردند قِرْعَةٌ شد ما گفته که دو همزه جمع شوند احترام آمد از
متفرق چون لَوْ لَوْ در یک کلمه گفته احترام شد از دو کلمه چون يَقُوْعُ اَزْرِبْقَارِعِ اَزْرِبْقَارِعِ کلمه موضوع
علی التضعیف نباشد احترام شد که باشد چون سئل ما گفته که اول ساکن ثانی متحرک باشد احترام
شد که اول متحرک ثانی ساکن باشد چون اَعْمَنَ اَعْمَنَ اَعْمَانًا **قانون** همزه متحرک که قبل او هم
متحرک باشد با آن حرکت آنهمزه را برفیق حرکت ما قبل بدل کنند جواز **مطلب** قانون

چیست همزه متحرک باشد و قبل او هم متحرک باشد بان حرکت آنهمزه را بحرف علت بدل کردن بوفوق حرکت قبل از آنست مثال
 سئل رُوْسُ مُسْتَهْزِئِينَ این همزه متحرک است ما قبلش هم متحرک بان حرکت است آنهمزه را بحرف علت
 بدل کردند بوفوق حرکت ما قبل پس التقاساتین شد میان دو آو و دو یا اول ساکن مده بود آنرا حذف کردند سئل
 رُوْسُ مُسْتَهْزِئِينَ شدند ما گفته که همزه متحرک باشد احتراز آمد از ساکن چون يَأْخُذُ يَأْخُذُ مِثْلُ
 ما گفته که قبل از متحرک باشد احتراز آمد از ساکن چون يَسْئَلُ يَسْئَلُ مَسْئُولٌ ما گفته بان حرکت متحرک باشد
 احتراز آمد که نباشد چون سَعِمٌ سَعِيْلٌ كَعِمٌ مُسْتَهْزِئُونَ **قانون** هر همزه وصلی مفتوح که بر لب
 همزه استقمام آید آن همزه وصلی مفتوح را با الف بدل کنند و جو با مع باقی داشتن التقا
 ساکنین **مطلب** قانون چیست همزه وصلی مفتوح باشد در اول او همزه استقمام آید آنهمزه وصلی
 مفتوح را با الف بدل کردن واجب است چون الْحَسَنُ عِنْدَكَ وَإِيْمَنَ اللَّهُ كَرَاهِلِ عَا الْحَسَنُ وَ
 الْإِيْمَنَ اللَّهُ بودند در اول همزه مفتوح وصلی همزه استقمام آمد آنرا با الف بدل کردند الْحَسَنُ عِنْدَكَ
 (ایا حسن است نزد تو) وَإِيْمَنَ اللَّهُ شدند وصلی گفته احتراز آمد از قطعی چون
 عَا أَنْدَكُمُ همزه مفتوح گفته احتراز آمد از مضموم و مکسور چون الْكُتْسِبُ الْكُتْسِبُ كَرَاهِلِ الْكُتْسِبِ
 بودند چون لا اول این همزه استقمام آمد همزه وصلی ساقط شد الْكُتْسِبُ الْكُتْسِبُ شدند ما گفته که در اول او همزه
 استقمام آید احتراز شد که نباشد چون جَاءَ الْحَسَنُ كَرَاهِلِ جَاءَ الْحَسَنُ بود همزه وصلی ساقط شد
 جَاءَ الْحَسَنُ شد **قانون** هر همزه بمنفرد مکسوره بعد ضمه و آو شود و مضمومه بعد کسره
 یا شود جواز آنزد و **مطلب** قانون چیست همزه مکسور باشد قبل او مضموم سوائے
 همزه باشد ما سوائے آن عام است خواه یک کلمه باشد یا دو کلمه باشند آنهمزه مکسور را با او بدل کردن جائز
 است یا این طور که همزه مضموم باشد قبلش مکسور سوائے همزه باشد ما سوائے آن عام است یک کلمه باشد یا دو
 کلمه باشند آنهمزه مضموم را با او بدل کردن جائز است مثال همزه مکسور که قبل آن مضموم باشد غیر همزه
 سَيْلٌ عَلَاهُ رِبَاهِيْمٌ يَجْبَلُ أَحَدٌ مِثَالِ هَمْزَةٍ مَضْمُومَةٍ كَمَا قَبْلَ أَلِ مَكْسُورَةٍ غَيْرِ هَمْزَةٍ
 مِثَالِ هَمْزَةٍ مَضْمُومَةٍ كَمَا قَبْلَ أَلِ مَكْسُورَةٍ غَيْرِ هَمْزَةٍ يَجْبَلُ أَحَدٌ مِثَالِ هَمْزَةٍ مَضْمُومَةٍ كَمَا قَبْلَ أَلِ مَكْسُورَةٍ غَيْرِ هَمْزَةٍ
 مِثَالِ هَمْزَةٍ مَضْمُومَةٍ كَمَا قَبْلَ أَلِ مَكْسُورَةٍ غَيْرِ هَمْزَةٍ يَجْبَلُ أَحَدٌ مِثَالِ هَمْزَةٍ مَضْمُومَةٍ كَمَا قَبْلَ أَلِ مَكْسُورَةٍ غَيْرِ هَمْزَةٍ

يَأْتِيَنَّ اِغْتِمَانًا

باب اول هموز العين از باب فَعَلَ يَفْعَلُ چوں اَسْأَلَ اَسْأَلُ

وَالسُّؤْلُ وَالْمُسْأَلَةُ بِرَيْدِنِ سَأَلَ يُسْأَلُ سَأَلًا فَهُوَ سَائِلٌ وَسُئِلَ يُسْئَلُ سَأَلًا

فَدَاكَ مَسْئُولًا

باب دوم هموز العين از باب فَعَلَ يَفْعَلُ چوں اَلزَّعْرُ بَانَكُنْ

شِيرِ اَلرَّيْدِنِ زَعَرَ زَعْرًا فَهُوَ زَاعِرٌ وَزَعْرٌ زَعْرٌ فَدَاكَ مَزْعُورٌ لَمْ يَزْعَلْ

باب سوم هموز العين از باب اِفْعَالَ چوں اَلِشْتَامُ بِشَامِ فِتْنٍ اَشْتَمَ بِشْتَمٍ

اَشْتَمَا مَانًا

باب هموز العين از باب مُفَاعَلَةٌ چوں اَلْمُسَاكَلَةُ بَايَدُ بَكْرٍ سَوَالِ كَرْدِنِ

سَأَلَ يُسْأَلُ مُسَاكَلَةً

باب اول هموز اللام از باب فَعَلَ يَفْعَلُ چوں اَلْقَرْعُ وَالْقِرْعَةُ وَالْقِرَاءُ

تَوَانِدِنِ قَرَعًا يَقْرَعُ قَرَعًا اَفْرُو قَارِعًا وَقَرِعًا يَقْرَعُ قَرَعًا اَفَدَاكَ مَقْرُوعًا لَمْ يَقْرَعْ

باب دوم هموز اللام از باب فَعَلَ يَفْعَلُ چوں اَلْهَنَاءُ كَوَارِيدِنِ طَعَامٍ

دَر مَعْدِهِ هَنَاءٌ يَهْنَأُ هِنَاءً فَهُوَ هَائِيٌّ وَهِنِيٌّ يُهْنَأُ هِنَاءً اَفَدَاكَ مَهْنُوعًا لَمْ يَهْنَأْ

يُهْنَأُ

باب هموز اللام از باب اِفْعَالَ چوں اَلْاِبْرَاءُ بِسَاحْتِنِ اِبْرَعًا يَبْرَعُ اِبْرَاءً

باب هموز اللام از باب اِفْتِعَالَ چوں اَلْاَجْتِرَاءُ دِيرِ شَدِنِ اِجْتَرَعًا

يَجْتَرِعُ اِجْتِرَاءً

وَلِيُوَالِرِيْدِهِ وَلَا سَتَانِيَه

اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِكَاتِبِهِ

شرح قوانین ابواب مضاعف

قانون

هر دو حرف متجانسین اگر جمع شوند در اول کلمه ثلاثی مجرد و رباعی ادغام منع
 است و در اول کلمه ثلاثی مزید جائز است مطلقاً سوامضارع و ذال ناهجاً است که
 حاجت بسوئے همزه وصل نهفتند اگر آن متجانسین در اول کلمه نباشند و اول ساکن ثانی
 متحرک بود ادغام واجب است با وجود پنج بشرط اول آنکه آن متجانسین دو همزه در کلمه
 غیر موضوع علی التضعیف نباشند چون قَرَعْتُ که در اصل قِرْعَةٌ بود دوم آنکه اول
 متجانسین با وقت نباشد چون اَغْزَةُ هَلَاکَ سَوْمَ آنکه اول متجانسین مدّه مبدله
 ابد الابدان نباشد چون رِيَاوِيُوْیَ که در اصل رِيَاوِيُوْیَ بود و در چهارم آنکه اول
 متجانسین مدّه در آخر کلمه نباشد چون فِي يَوْمٍ وَقَالُوا وَاللَّهِ نَجْمٌ آنکه اول
 ادغام باعث التباس یک وزن قیاسی بدیگر وزن قیاسی نباشد چون قَوْلٍ
 وَتَقْوٍ که التباس میآید به قَوْلٍ وَتَقْوٍ و اگر آن متجانسین هر دو متحرک باشند
 ادغام واجب است با وجود بشرط اول آنکه اول متجانسین مدغم فی نباشد چون
 حَبَبٍ وَرَدَدٌ دوم آنکه حرفی از متجانسین زائده برائے الحاق نباشد چون جَلْبَبٌ و
 شَمَلٌ سوم آنکه اول متجانسین تا افتعال نباشد چون اِقْتَتَلَ چهارم آنکه
 آن متجانسین دو و آور در باب افعلال نباشد چون اِحْوَى که در اصل اِحْوَوُ و بود
 پنجم آنکه در ال متجانسین مقتضی اعلال نباشد چون قَوَى که در اصل قَوَوُ بود ششم آنکه
 حرکت ثانی غارضی نباشد چون اَزْدٌ الْقَوْمِ سَمٌ آنکه ال متجانسین در دو کلمه نباشند
 چون مَكْنِيٌّ سَمٌ آنکه آن متجانسین دو یا نباشند چون حَيٍّ وَرَمِيَانٍ سَمٌ

آنکه آن متجانسین در اسم هر یک از این پنج اوزان **فَعَلَ فَعِلُ فَعُلُ فَعَلُ فَعَلُ** و نیز آن متجانسین
 سبب رد در سبب رد عِلُّ دُرُّ **قانون** چیست هر دو حرف متجانسین اگر جمع شوند در اول کلمه ثلاثی ریاضی
 مطلقاً مطلقاً را چه معنی است خواه ریاضی مجرد یا ریاضی مزید باشد چون ضَرْبٌ وَتَدٌ حَوْجٌ اِسٌّ و حرف از یک جنس هر یک کلمه
 جمع شد لیکن قانون جاری کنیم چرا که ما گفته در اول کلمه ثلاثی مجرد و ریاضی مزید نباشد اینجا هم مستند در اول کلمه ثلاثی مزید مطلقاً
 است مطلقاً را چه معنی است خواه حاجت بسوءی همزه وصل باشد یا نباشد مثال و حرف یک جنس که جمع شوند در اول کلمه ثلاثی مزید
 حاجت بسوءی همزه وصل نیفتد چون **فَتَصَرَفٌ فَتَصَارَفٌ تَارَا صَادُ كَرِهَ صَادُ اِدْغَامُ كَرِهَ فَتَصَرَفٌ فَتَصَارَفٌ** شد
 مثال آنکه حاجت بسوءی همزه وصل نیفتد چون **تَصَرَفٌ وَتَصَارَفٌ تَارَا صَادُ كَرِهَ صَادُ اِدْغَامُ كَرِهَ** و ابتدا بساکن لازم آمد
 اوش همزه وصل کسود آوردند **اَصْرَفٌ اَصْرَفٌ اَصْرَفٌ** شد و مضارع و دان تا جائز است که حاجت بسوءی همزه وصل نیفتد مثال دو
 حرف یک جنس که جمع شوند در کلمه ثلاثی مزید مضارع اگر ادغام کنند حاجت بسوءی همزه وصل نیفتد چون **فَتَصَرَفٌ فَتَصَارَفٌ اِسٌّ و**
 حرف یک جنس جمع شد در کلمه ثلاثی مزید مضارع و اگر ادغام کنند حاجت بسوءی همزه وصل نیفتد حرکت اول تا از انداخته اول و ثانی
 ادغام کردند **فَتَصَرَفٌ فَتَصَارَفٌ** شد مثال آنکه حاجت بسوءی همزه وصل نیفتد چون **تَصَرَفٌ وَتَصَارَفٌ اِسٌّ و حرف یک**
 جنس جمع اند در کلمه ثلاثی مزید مضارع لیکن قانون جاری کنیم چرا که ما گفته در کلمه ثلاثی مزید مضارع تا جائز است که حاجت بسوءی همزه
 وصل نیفتد اینجا حاجت بیفتد اگر آن متجانسین در اول کلمه نباشد و اول ساکن ثانی متحرک باشد ادغام و بسبب است و چون پنج شرط
 اول آنکه آن متجانسین و همزه در کلمه غیر موضوع علی التضعیف نباشند چون **قَرَعٌ كَرَعٌ كَرَعٌ** قرع و کور و ایل قرع و بود این و همزه جمع
 اند در کلمه غیر موضوع علی التضعیف لیکن قانون جاری کنیم چرا که ما گفته در کلمه غیر موضوع علی التضعیف نباشد اینجا همزه اگر یک کلمه
 تا هم قانون جاری کنیم چون **كَرَعٌ كَرَعٌ كَرَعٌ** اگر کلمه موضوع علی التضعیف باشد تا هم قانون جاری کنیم چون **سَعَلٌ دَوْمٌ سَعَلٌ**
 متجانسین ما وقت نباشد چون **اُعْرَضٌ اُعْرَضٌ** اگر ما وقت نباشد اینجا قانون جاری کنیم چون **اِحْيَا هَارِي سَوْمٌ** آنکه
 اول متجانسین مبدل ابدالاً نباشد چون **رِيَا وِيُوِي كَرِهَ رِيَا وِيُوِي** بودند این همزه را با او و یا بدل که همزه ریا و
 یووی شدند این و حرف متجانسین جمع اند در اول کلمه نیستند اول ساکن ثانی متحرک است لیکن قانون جاری کنیم چرا که ما گفته باید این حرف
 نباشد اینجا است اگر اول متجانسین مبدل باشد تا هم قانون جاری کنیم مثال این **اَوْرَثُوهُمْ اَوْرَثُوهُمْ** اگر مبدل نباشد تا هم قانون جاری کنیم
 چون **مَدَّ عَوْرَتَهُ مَدَّ مَدَّ** مبدل ابدالاً بودی باشد تا هم قانون جاری کنیم چون **اَوْرَثُوهُمْ اَوْرَثُوهُمْ** اگر مبدل نباشد چون

فِي نَوْبِهِ وَقَالُوا وَاللَّهِ اَكْرَمُ نَبَا شَدَّ تَاهِمَ قَانُونِ جَانِي كُنِيْمِ چوں اَوْزُو هُمْ اَكْرَمُ نَبَا شَدَّ لِيَكِيْنِ دَرِ اَكْرَمُ كَلِمَةُ نَبَا شَدَّ تَاهِمَ قَانُونِ
 چاری کنیم چوں مَدُّ عُوْ پَنجَمِ اَنَكِهْ اَوَّلِ اَدْ غَامِ بَاعْتِ التَّبَاسِ يَكِ وَزْنِ قِيَاسِي بَدِ گِرِ وَزْنِ قِيَاسِي نَبَا شَدَّ چوں
 قُوْوِلٍ وَتَقُوْوِلٍ كِهْ التَّبَاسِ مِيَا نَدَّ بَهْ قُوْوِلٍ وَتَقُوْوِلٍ وَاكْرَمُ اَلِ مَتَجَانَسِيْنِ هِرْدُو مَتَحَرَكِ بَاشَدِ اَدْ غَامِ
 وَاجِبِ اسْتِ بُو جُو دَرِ شَرَا طِ اَوَّلِ اَنَكِهْ اَوَّلِ مَتَجَانَسِيْنِ مَدْغَمِ فِيَهْ نَبَا شَدَّ چوں حَبَبٍ وَرَدَّدُ دُو مِ اَنَكِهْ حَرَفِي
 اَزْ مَتَجَانَسِيْنِ زَا نَدَّ بَرَا كِيْ اَلْحَاقِ نَبَا شَدَّ چوں جَدْبٍ كِهْ طَحْنِيْ بَهْ دَحْحَجِ اسْتِ اَكْرَمُ اَدْ غَامِ كَتَنَدِ بِرِ صَوْرَتِ
 اَلْحَاقِيْ بَاقِيْ نَمَانَدِ سُو مِ اَنَكِهْ اَوَّلِ مَتَجَانَسِيْنِ تَا اَقْتِعَالِ نَبَا شَدَّ چوں اِقْتَتَلِ كِهْ دَرِيْجَا اَدْ غَامِ وَاظْهَارِ هِرْدُو
 جَانَزَانْدِ چَهَارَمِ اَنَكِهْ اَلِ مَتَجَانَسِيْنِ دُو وَاوَدِ رِبَابِ اَفْعَالِ نَبَا شَدَّ چوں اِجْوُوْرِيْ كِهْ دَرِ اَصْلِ اِجْوُوْرِيْ بُو دِ
 دَرِيْجَا اَدْ غَامِ هِمِ رُو اسْتِ نَحْمِ اَنَكِهْ دَرِ اَلِ مَتَجَانَسِيْنِ مَقْتَضِيْ اَعْلَالِ نَبَا شَدَّ چوں قُوْوِيْ كِهْ دَرِ اَصْلِ قُوْوِيْ بُو دِ
 شَشْتَمِ اَنَكِهْ حَرَكَتِ ثَانِيْ عَارِضِيْ نَبَا شَدَّ چوں اُرْدُ دِ الْقَوْمِ اِيْنِ شَرْطِ نَزْدِيْ كِهْ اَلِ حَجَّازِ اسْتِ وِبِنُو مِجْمِ اَدْ غَامِ
 مِيَكُنَدِ وَجُوْبًا هَفْتَمِ اَنَكِهْ اَلِ مَتَجَانَسِيْنِ دَرِ دُو كَلِمَةُ نَبَا شَدَّ چوں مَكْنَنِيْ اِيْنِ يَكِ كَلِمَتِيْ چِرَا كِهْ نُونِ ثَانِيْ نُونِ
 وَقَائِمِيْ اسْتِ وَاكْرَمُ دَرِ دُو كَلِمَةُ بَاشَدِ وِدُو هَمَزَهْ نَبَا شَدَّ چوں قَدْرَ اَيَّةِ اِيْنِ نَظَرِ كُنَدِ اَكْرَمُ اَقْبَلِ مَتَحَرَكِ يَالِيْنِ غَيْرِ
 مَدْغَمِ اسْتِ تَا اَدْ غَامِ جَانَزُوْرِيْ مَمْنَعِ اسْتِ شَشْتَمِ اَنَكِهْ اَلِ مَتَجَانَسِيْنِ دُو يَا نَبَا شَدَّ چوں جِيْ حِيْ وَرْمِيْنِ
 اَكْرَمُ دُو يَا نَبَا شَدَّ اَقْبَلِ نَظَرِ كُنَدِ اَكْرَمُ حَرَكَتِ يَا ثَانِيْ سَبَبِ تَا ثَانِيْ اَلْفِ وَنُونِ مَزِيْدِيْنِ وَاَعَالِ نَا صِبِيْنِ اَدْ غَامِ
 مَمْنَعِ اسْتِ وَاَلَا جَانَزُوْرِيْ هِمِ اَنَكِهْ اَلِ مَتَجَانَسِيْنِ دَرِ هِمِ هِرِيْ كِيْ اَزِيْنِ بِيْنِ اَوْزَانِ فَعْلٍ فِعْلٍ فَعْلٍ فِعْلٍ
 فَعْلٍ نَبَا شَدَّ چوں سَبَبِ رِدْرُ سُرُوْرٍ عِلَلُ دُرُو وِدُو رُو قَتِ اَدْ غَامِ كِرْدِنِ مَتَحَرَكِ اَكْرَمُ اَقْبَلِ اَلِ
 مَتَحَرَكِ يَالِيْنِ زَا نَدَّ بَاشَدِ تَا حَرَكَتِ اَلِ حَذْفِ كَتَنَدِ وَرْمِيْنِ نَقْلِ نَقْلِ حَرَكَتِ سُوْرِيْ مَتَحَرَكِ قَلْبِيْلِ اسْتِ
قانون هِرْدُو مِ كِهْ بَرُوْرِنِ فِعَالٍ سُو اَمْصَدِرِ بَاشَدِ اَوَّلِ حَرَفِ تَضْعِيْفِ اَنْرَا
 بِيَا يَدِلِ كُنَدِ وَجُوْبًا چوں دِيْنَارُ وِشِيْرَا زُ كِهْ دَرِ اَصْلِ دِيْنَارُ وِشِيْرَا زُ بُو دَتَدِ
مطلب قَانُونِ حِيْتِ هِرْدُو مِ كِهْ بَرُوْرِنِ فِعَالٍ سُو اَمْصَدِرِ بَاشَدِ اَوَّلِ حَرَفِ تَضْعِيْفِ اَنْرَا بِيَا يَدِلِ
 كِرْدِنِ وَاجِبِ اسْتِ چوں دِيْنَارُ وِشِيْرَا زُ كِهْ دَرِ اَصْلِ دِيْنَارُ وِشِيْرَا زُ بُو دِنْدِ حَرَفِ اَوَّلِ مَتَجَانَسِيْنِ
 رَا يَا كِرْدِهْ دِيْنَارُ وِشِيْرَا زُ كُنَدِ مَا كَفْتَهْ كِهْ سُو اَمْصَدِرِ بَاشَدِ اَحْتِرَا زُ شَدَّ اَزْ كِنْدِ اَبِ دَرِيْجَا قَانُونِ

باب سیموم مضاعفت ثلاثی مجرد از باب فَعَلَ یَفْعَلُ
چون اَلْعَضُّ کَرِیدِن عَضَّ یَعَضُّ عَضًّا فَهُوَ عَاضٌ وَعُضٌّ یُعَضُّ عَضًّا فَذَكَ
مَعُضُوضٌ بِمِ یَعَضُّ الخ

ابواب مضاعفت ثلاثی مزیدیه

باب مضاعفت از باب اِفْعَالٌ چون اَلْأَمَدُ اُدُّ مَدٌّ وَاکْرَدُنْ اَمَدٌ یَمُدُّ

اِمْدًا اِدًّا الخ
باب مضاعفت از باب تَفْعِیلٌ چون اَلتَّقْلِیلُ اَنْدَکَ نَمُودُنْ قَلَّلَ

یَقَلِّلُ تَقْلِیلًا الخ
باب مضاعفت از باب اِفْتِعَالٌ چون اَلْاِمْتِدَادُ کَشِیدِنْ اِمْتَدَّ

یَمْتَدُّ اِمْتِدَادًا الخ
باب مضاعفت از باب اِسْتِفْعَالٌ چون اَلْاِسْتِمْدَادُ دَرِخْوَانِ سَمِنَ

اِسْتَمَدَّ یَسْتَمِدُّ اِسْتِمْدَادًا الخ

ابواب المرکیبات

باب اول مهموز الفاء واجوف واوی از باب فَعَلَ یَفْعَلُ

چون اَلْاَوْبُ بَازِرٌ شَتْنُ اَبٍ یُوْوِبُ اَوْبًا فَهُوَ اَوْبٌ وَاِیْبٌ یُوَابُ اَوْبًا الخ

باب دوم مهموز الفاء واجوف یائی از باب فَعَلَ یَفْعَلُ چون

اَلْاَیْدُ تَوَانِشْدُنْ اَدِیْبِیْدُ اَیْدٌ فَهُوَ اَیْدٌ وَاِیْدٌ یُوَادُّ الخ

باب سیموم مهموز الفاء ناقص واوی از باب فَعَلَ یَفْعَلُ

چون الآبُو وَالْأَبَاءُ تَقْصِرُ كَرُونِ إِلَى يَا بُوًّا الْبُوُّ فَهُوَ ابْنُ النَّحْلِ

باب چهارم هموز الفاء ناقص یایی از باب فَعَلَ يَفْعَلُ چوں

الْأَلْيُ وَالْأَلْيَانُ أَمْدَنُ إِلَى يَا تِيًّا تِيًّا فَهُوَ ابْنُ النَّحْلِ

باب پنجم مثال واوی و هموز العین از باب فَعَلَ يَفْعَلُ

چوں الْوَعْدُ زَنْدَهُ دَرُكُورُ كَرُونِ وَعَدَّ يَعِدُّ وَعَدَّ أَفْهُوًّا وَعَدَّ النَّحْلِ

باب ششم مثال یایی و هموز العین از باب فَعَلَ يَفْعَلُ

چوں الْبَيْسُ نَا امید شدن بَيْسٌ يَبْسُ يَا سَافَهُوًّا يَا كَيْسُ النَّحْلِ

باب هفتم هموز العین و ناقص واوی از باب فَعَلَ يَفْعَلُ

چوں الْدَعْوُورُ اَنْدَنُ شَتْرَانِ بَرَّابِ دَعَا اَيْدَعَا اِدَعَا وَافْهُوًّا دَعَا النَّحْلِ

باب هشتم هموز العین و ناقص یایی از باب فَعَلَ يَفْعَلُ چوں

الرَّعْيُ دِيْدِنُ وَالرَّعْيَةُ دَرِ خَوَابِ دِيْدِنُ رَاَى يَرَى رَعِيًّا فَهُوَ رَاعٍ وَرَعِيٌّ يَرِي النَّحْلِ

باب نهم لقیف مفروق و هموز العین از باب فَعَلَ

يَفْعَلُ چوں الْوَعْيُ وَعَدَهُ كَرُونِ وَعِيَّ يَعْيَّ وَعِيًّا فَهُوَ وَايَّ النَّحْلِ

باب دهم هموز الفاء و لقیف مقرون از باب فَعَلَ يَفْعَلُ چوں

الْأَيْيُّ پِنَاهُ كَرَفْتَنُ الْاَوِيَّ يَا وِيَّ اَيًّا فَهُوَ وَايَّ النَّحْلِ

باب یازدهم اجوف واوی و هموز اللام از باب فَعَلَ يَفْعَلُ

چوں السُّوْعُ بَدِشْدَنُ سَاعِ كَيْسُوْعُ سُوْعًا فَهُوَ سَاعٍ النَّحْلِ

باب دوازدهم اجوف یایی و هموز اللام از باب فَعَلَ يَفْعَلُ

چوں الْجَيْئِيُّ وَالْجَيْئِيُّ اَمْدَنُ جَاءَ يَجِيُّ جَيْئًا فَهُوَ جَاءٍ النَّحْلِ

باب سیزدهم هموز الفاء و مضاعف ثلاثی از باب فَعَلَ يَفْعَلُ

چوں الْأَمْرُ وَالْأَمَامُ وَالْأَمَامَةُ پِشْوَانْدَنُ أَمْرِيَوْمًا أَمَّا فَهُوَ اَمْرًا النَّحْلِ

ابواب الکلمات ثلاثیہ مزیدہ

باب مہموز الفاقوناقض یائی از باب افعال چون ادرآءة

نودن آری یوری ادرآءة فہو موری وارئی یوری الخ

باب مہموز العین ولفیف مفروق از باب افعال اوئے

لوی ايساء فہو موئی الخ

بالخبیر

تقریبات علماء کرام وفضلاء عظام

تقریظ فاضل نجر علامہ شہیر حضرت مولانا نور الحق صاحب بسالوی کھلی پوری سلمہ اللہ

کتاب الصرف بھترالی مصنفہ جناب مکرم محترم مولوی محمد نور الدین صاحب کو میں نے اکثر مقامات سے مطالعہ کیا میں وثوق کے ساتھ کہہ سکتا ہوں کہ مصنف نے نہ صرف اپنے اساتذہ کرام کا نام روشن کیا ہے بلکہ مفید اور کارآمد مواد کو اس کتاب میں جمع فرما کر نو آموز طلبہ کو کافی سے زیادہ دستگیری کی ہے ضرورت تھی کہ صرف مشکل مسائل کو سنجیدہ

الفاظ اور شستہ عبارت میں پیش کیا جائے مجھے خیال ہے کہ مصنف ہمیں پوسے اثر سے فقط محمد نور الحق استاذ الآداب العربیہ اور نیشنل کالج لاہور ۱۶ فروری ۱۹۶۰ء تقریظ فاضل اجل عالم بے بدل حضرت مولانا معوان حسین صاحب

مجدوی راپوری مدظلہ العالی نحمدہ ونصلی علی رسولہ الکریم اما بعد عربی زبان سیکھنے پر اٹھنے والے تکیلے پہلی منزل علم صرف ہے اگر یہ منزل صرف و تصریف عمدہ طریقہ سے طے ہو جاتی ہے تو پھر طالب علم کو آئندہ منزلوں میں بڑی آسانی ہو جاتی ہے کلمات کے بننے بنانے تعلیل و اعلال ماضی و اشتقاق کی پہچان سے فہم مستقیم حاصل ہوتی ہے جسکیلئے اس فن میں سیکڑوں کتابیں متن و شرح کی صورت میں لکھی گئی ہیں اول سب کے مطالعہ اور پڑھنے کیلئے

بڑا وقت درکار ہے مولوی محمد نور الدین صاحب مصنف علام نے اس ضرورت کو محسوس کرتے ہوئے یہ کتاب صرف بھترالی تصنیف فرمائی جسکو میں نے اکثر مواقع سے پڑھا اور اس نتیجے پر پہنچا کہ مسائل و قواعد صرف و تصریف کو بشال احسن بیان کیا گیا ہے کہ اگر طالب علم ذرا محنت کر کے اور مشق قواعد میں مشغول ہو تو انشاء اللہ یہ ایک ہی

کتاب کافی ہے اور اس سے بخوبی واقفیت قواعد صرف حاصل ہو سکتی ہے فجزاہ اللہ عنا وعن سائر المتعلمین
 خیراً لجزاہ فقط معون حسین احمدی المجددی الراجہ پوری خطیب مسجد شاہی لاہور تقریظ علامہ الہیہ استاد المعصر
 حضرت مولانا محمد الدین صاحب ڈھریالوی۔ حلیہ علمی عم فیضہ میرے دوست مولوی محمد نور الدین صاحب نے
 قواعد صرف اور ابنیہ کے متعلق جو کتاب صرف بھترال تالیف کی ہے اسکے اشرف مقامات کو میں نے دیکھا اور سنا
 جانتا کہ میرا خیال ہے یہ کتاب بتدی طلباً کیواسطے از حد مفید ہے علم صرف کے ضروری مسائل تمام ہمیں
 دلچ کرنے گئے ہیں اور مثالوں سے فوائد قیود کو بھی واضح کیا گیا ہے اور اصل قاعدہ اور تشریح میں جو حکمت ملحوظ لکھی
 گئی ہے وہ بہت مفید ہے حفظ کیواسطے قواعد کافی ہے اور توضیح کیواسطے تشریح سے مدد حاصل کی جائے امید
 کہ طلبا مولف صاحب کی قدر کریں اور انکی اس محنت شاقہ کی داد دینگے اللہ تعالیٰ انکو جو آخرت کے انہوں نے
 فی الحال عربی زبان کی تسہیل کیواسطے ایک خدمت انجام دی ہے جو تمام اہل اسلام پر فرض کفایہ تھی محمد الدین
 اور نیل کالج لاہور۔ تقریظ فاضل زمان مقرر خوش بیان مولانا غلام مرشد صاحب
 انگوی شاہ پوری صدر مدرس اشاعت اسلام کالج لاہور۔ ۸۶۔ محرم مولوی نور الدین صاحب
 نے صرف عربی میں جو کتاب فارسی میں لکھی ہے میں نے اسکے بعض مقامات دیکھے ہیں بتدی طالب العلموں
 کیلئے مفید کتاب ہے زبان فارسی سے عربی زبانکی تصحیح کے قواعد پوری سادگی سے بیان کئے ہیں میری دعا ہے
 کہ اللہ تعالیٰ مولوی صاحب کو عظیم کامستحق بنائے اور عربی زبان کے شائقین کو اسکا استفادہ کا موقع دے
 ورحم اللہ عبداً قلال امینا فقیر غلام مرشد کابان اللہ۔ تقریظ حضرت قائل نوجوان سید احمد بن
 مولانا دیدار علی شاہ صاحب ناظم انجمن حزب الاحناف لاہور خدوہ ضلع علی الجیبہ الکریم اما بعد فقیر
 سراپا تقصیر نے مجموعہ صرف بھترالی کو مختلف مقامات سے دیکھا مولوی محمد نور الدین صاحب مصنف سلمہ نے ضروری
 قوانین و ضوابط کو ایک جامع فرمادیا ہے اور خوبی یہ ہے کہ تقریب فہم کے میں ہر باب کی گردانیں اور مختلف اصول اور
 مثالیں بتاتے گئے ہیں جن سے بلید الفہم طالب علم بھی باحسن وجوہ سمجھ سکتا ہے میرے خیال میں یہ کتاب بلحاظ اس ترتیب
 کے پہلی کتاب ہے بتدی طلبہ کیلئے سید مفید معلوم ہوتی ہے اللہ تعالیٰ مصنف کو جزائے خیر دے اور اسکا کتاب کو زیور قبولیت سی
 راستہ فرمائے فقط حررہ العبد الراجی رحمۃ ربہ القوی ابوالبرکات سید احمد غفرلہ ناظم مرکزی انجمن حزب الاحناف ہند لاہور
 تقریظ سبط النبی اولاد علی حضرت مولانا دوران شاہ صاحب بحالوی ہزاروی نزیل لاہور
 کتاب صرف بھترالی مولوی محمد نور الدین صاحب کو میں نے اول سے اخیر تک سنا اور دیکھا واقعی حضرت استاذ
 بھترالوی (مجموع) کی تکمیل تقریب ہے اور اس میں کسی قسم کا اشکال نہیں ہے طلباً کیلئے مفید اور کارآمد تحفہ ہے۔

:- الرقم دوران شاہ بحالوی ہزاروی :-

علماء اہل سنت کی گرانقدر تصنیفات

۱۲ - ..	نظام شریعت	۲۷ - ..	جوہر البجار (اردو) جداول
۸ - ۲۵	کربلا کا مسافر	۱۳ - ۵۰	باغی ہندوستان
۹ - ..	شفاعت کی حقیقت	۲ - ۵۰	سیف الجبار
۱۸ - ..	تذکرہ علماء اہل سنت	۷ - ۵۰	مجلد ۰۰ - ۴ - ۵۰
۷۵ - ..	مدارج النبوت (دو جلد)	۷ - ۵۰	تبلیغی جماعت
۱۸ - ..	شواہد النبوت	۶ - ۰۰	تکین الخواطر
۱۲ - ۰۰	شرح مرقاة از مولانا عبدالحق خیر آبادی	۱ - ۲۰	محمد نور
۱۵ - ۰۰	طیب لورڈہ شرح قصیدہ بردہ	۳ - ۰۰	نقش وفا
۱۶ - ۵۰	کوثر الخیرات	۶ - ۰۰	فیصلہ شرعیہ بر حرمت تعزیر
۳ - ۰۰	تاریخ تناولیاں غیر مجلد	۳۰ - ۰۰	حیات عبسی علیہ السلام
۲ - ۰۰	یادِ اعلیٰ حضرت	۱۶ - ۰۰	اکابر تحریک پاکستان
۶ - ۰۰	اغثنی یا رسول اللہ	۳ - ۰۰	مجموعہ بذل الجواز اور عابد جازہ و جید استفاظ
۱۱ - ۲۵	ہمارا اسلام کامل مجلد	۲ - ۲۵	قادیانی کذاب
۱ - ۷۵	لہو کی بوندیں	۳ - ۵۰	شاہ احمد نورانی
۲ - ۰۰	برائے کہو	۲ - ۰۰	کریمیا نام حق مع حاشیہ فصل حق
۳ - ۰۰	جماعت اسلامی	۳ - ۰۰	فیض عطا شرح کریمیا
۶ - ۰۰	توضیح البیان (نیوز)	۱ - ۰۰	الکافی شرح ایسا غوجی
۶ - ۰۰	رکن دین	۳ - ۰۰	حاشیہ مولانا احمد حسن بر حمد اللہ
۱۳ - ۵۰	پنج سو ۵ رضویہ	۱۵ - ۰۰	بارہ تقریریں
۱۲ - ۰۰	خون کے آنسو (دو حصے)	۲۰ - ۰۰	کشف المحجوب اردو
۱۵ - ۰۰	خزینۃ الصغیر	۷ - ۵۰	جوہر البیان
۱۵ - ۰۰	شرح مسلم اثبوت (مولانا عبدالحق خیر آبادی)	۹ - ۰۰	مسک امام ربانی
۸ - ۰۰	سیرت رسول عربی (نیوز)	۲ - ۲۵	ذکرہ بالجھر
۲۰ - ۰۰	انفاس العارفين	۱۰ - ۵۰	عزیز الخلائق
۷ - ۵۰	الطاف القدس	۰ - ۷۵	صفت صیائی
۶ - ۵۰	سیرت غوث الثقلین	۹ - ۰۰	قہر خداوندی بر دھماکہ دیوبندی
۶ - ۰۰	آزادی کی ان کہی کہانی	۳ - ۰۰	معراج النبی
۵ - ۰۰	فضل حق خیر آبادی اور سن ستاون	۲ - ۷۵	التبشیر بر الذمیر
۳ - ۰۰	نورانی حقائق	۳ - ۰۰	میلاد النبی
۱۳ - ۰۰	نور اسلام امام اعظم نمبر	۶ - ۰۰	شرح قصیدہ خوشیہ از مولانا محمد اعظم نوشاہی
۱ - ۵۰	دو جہانتیں	۱۲ - ۰۰	مجموعہ لغت
۱ - ۰۰	تحقیق اہل حدیث	۱ - ۰۰	بہار عقیدت

۳ - ۰۰	مناقب صدیق اکبر	۱ - ۰۰	روحانی حقائق
۰ - ۴۵	اجلال الیقین	۲ - ۵۰	شرح قصیدہ امام اعظم
۱ - ۲۵	اتمام حجت	۰ - ۳۰	درد و تاج
۰ - ۴۵	یک گز و سہ فاختہ سیمیناک	۲۰ - ۰۰	شمع شبستانِ رضا (۳ حصے)
۱۰ - ۰۰	اشارات فریدی جلد چہارم	۱۴ - ۰۰	علم القرآن
۰ - ۴۵	صرف بہانی شرح اردو فضلِ خدائی	۲ - ۰۰	کلمات قدسیہ
۵ - ۰۰	نماز مدلل	۳ - ۰۰	موت کا پیغام
۴۲ - ۰۰	مکتوباتِ امام ربانی اردو مکمل	۳ - ۵۰	حیاتِ استاذ العلماء بندیا لوی

اعلیٰ حضرت امام احمد رضا بریلوی کی تصانیف

۷ - ۵۰	مدائق بخشش	۲ - ۰۰	النیرۃ الوضیۃ (مسائل حج و زیارت)
۱۰ - ۵۰	احکام شریعت	۰ - ۴۵	ایذان الاجر (قبر پر اذان کی تحقیق)
۸۰ - ۰۰	قرآن کریم مترجم مع حاشیہ صد الافاضل کلان	۰ - ۶۰	الحجۃ الفاکمہ (العیال ثواب اور تعیین یوم کا ثبوت)
۶۰ - ۰۰	ادسط	۱ - ۰۰	غایتہ تحقیق (فضائل صدیق اکبر)
۳۰ - ۰۰	حمائل	۰ - ۹۰	لاد القمط والوباء (زکوٰۃ و صدقات کی اہمیت)
۷۰ - ۰۰	قرآن کریم مترجم حاشیہ مفتی احمد یار خان	۳ - ۰۰	احسن الوعار (آداب دعا)
۱ - ۸۰	گجراتی قدس سرہ	۲ - ۲۵	لمغۃ الضمعی (ڈاڑھی کا جو ب داس کی اہمیت)
۱۹ - ۵۰	خطبات رضویہ	۶ - ۰۰	ختم نبوت
۲ - ۵۰	رسائل اعلیٰ حضرت ۳ جلد	۰ - ۹۰	برکات الامداد (بزرگوں سے استمداد کا ثبوت)
۱ - ۵۰	فتاویٰ افریقیہ	۰ - ۶۰	الباقوتۃ الواسطہ (تصویر شیخ)
۰ - ۵۰	خالص الاعتقاد	۱۸ - ۰۰	رسائل رضویہ
۱۸ - ۰۰	نماز یا رسول اللہ	۲ - ۵۰	مقال العرفاء
	ملفوظات		

۲/۵۰ الکوئینۃ الشہابیہ از اعلیٰ حضرت بریلوی قدس سرہ

۳/۰۰ سر اجی (اردو) از سعادت جنگ

۶/۰۰ اغثنی یا رسول اللہ مرتبہ مولانا تالش قصوری

مکتبہ قادریہ ○ اندرون لوہاری دروازہ لاہور

فون نمبر ۶۸۳۵۲

ER

ہمارا اسلام

پانچ حصے (۵)

۲۵۔ ۱۱ روپے

مکمل سیٹ مجلد

حضرت مولانا مفتی محمد خلیل خاں برکاتی مدظلہ نے "ہمارا اسلام" کے پانچ حصے تالیف فرما کر اہلسنت کی اہم ضرورت کو پورا فرمایا ہے۔ اس میں انھوں نے اسلامی عقائد، اعمال اور اخلاق کے

بنیادی مسائل سوال و جواب کی صورت میں

بڑے دل نشیں انداز میں پیش کیے ہیں!

ضرورت کہ علماء اہلسنت بچوں کی صحیح تعلیم و تربیت کے لیے اس کی تعلیم لازمی مترا دین !!

انڈون لوہاری دروازہ لاہور
فون نمبر: ۲۵۳۵۸

مکتبہ دارالجمالیہ لاہور

اورینٹل پبلسنگس

ہمارا اسلام

پانچ حصے (۵)

۲۵۔ ۱۱ روپے

مکمل سیٹ مجلد

حضرت مولانا مفتی محمد خلیل خاں برکاتی مدظلہ نے "ہمارا اسلام" کے پانچ حصے تالیف فرما کر اہلسنت کی اہم ضرورت کو پورا فرمایا ہے۔ اس میں انھوں نے اسلامی عقائد، اعمال اور اخلاق کے

بنیادی مسائل سوال و جواب کی صورت میں

بڑے دل نشیں انداز میں پیش کیے ہیں!

ضرورت کہ علماء اہلسنت بچوں کی صحیح تعلیم و تربیت کے لیے اس کی تعلیم لازمی قرار دیں !!

انڈون لوہاری دروازہ لاہور
فون نمبر: ۲۵۳۵۸

مکتبہ دارالجمالیہ لاہور

اورینٹل پبلسنگس

۱۱۱
۱۱۱

صرف مختصر

2019/1

مولانا حکیم منور الدین رحمہ اللہ تعالیٰ

مکتبہ نادیہ © لاہور